

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Навчально-науковий інститут філології
Кафедра англійської філології та міжкультурної комунікації

Кваліфікаційна робота магістра

**ЛІНГВІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ БРИТАНСЬКОГО
ПОЛІТИЧНОГО ДИСКУРСУ**
(на матеріалі промов М. Тетчер і Т. Мей)

Виконала:
студентка 2 курсу
спеціальності 035 Філологія
ОП «Англійська мова і література»
Галузь науки – 03 «гуманітарні науки»
Федоряка Валерія Євгеніївна

Науковий керівник:
доктор філологічних наук,
професор,
зав.кафедри англійської філології і
міжкультурної комунікації
Бєлова Алла Дмитрівна

«Допущено до захисту»
Протокол засідання кафедри англійської філології
та міжкультурної комунікації
Протокол № 4 від 17.11.2022
Завідувач кафедри _____ проф. Бєлова А.Д.

КИЇВ
2022

ЗМІСТ

ВСТУП	3
Розділ 1. Теоретичні засади дослідження політичного дискурсу	8
1.1. Поняття дискурсу і його основні риси.....	9
1.2. Характеристика політичного дискурсу.....	15
1.3. Жанри і функції політичного дискурсу.....	29
Висновки до розділу 1	34
Розділ II. Британський політичний дискурс в історичній перспективі	37
2.1. Концептосфера британського політичного дискурсу.....	37
2.2. Мовні особливості британського політичного дискурсу	43
Висновки до розділу 2	58
Розділ III. Специфіка мовних особистостей Маргарет Тетчер і Терези Мей	60
3.1. Політичне мовлення Маргарет Тетчер.....	60
3.2. Мовний портрет Терези Мей.....	76
Висновки до розділу 3	91
ВИСНОВКИ	95
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	101
СПИСОК ПРОМОВ	109

ВСТУП

У процесі формування стосунків між політикумом і особистістю однією з ключових є роль мови. Загальновідомим наразі постає і факт, що між політикою і мовою через посередництво конкретної особистості існує тісний зв'язок. Аналіз особливостей цього зв'язку в політичній площині знаходиться сьогодні в центрі уваги політологів, філософів, психологів, соціологів, політичних і громадських діячів світового рівня, а також лінгвістів. Зміни політичного курсу держави, варіативність демократичного формату, події соціокультурного життя неодмінно вербалізуються і вмотивовують появу особливого мовлення на «політичні теми». Тож політичний дискурс є безпосереднім відображенням суспільно-політичного і культурного життя країни, її загальнонаціональних і специфічних територіальних цінностей.

З іншого боку, факт здатності мови активно впливати на політичні процеси усвідомлений відносно недавно. У працях П. Бергера та Т. Лукмана [8] 60-х рр. ХХ ст. було переконливо доведено спроможність мовного арсеналу бути знаряддям політичної боротьби і потужним інформаційним ресурсом політичних структур, – так почала формуватися політична лінгвістика, яка наразі стрімко розвивається у світовому академічному форматі. Подібне можна сказати і про політичний дискурс як один із найпопулярніших об'єктів політичної лінгвістики. Предметом дослідження в означеній сфері наукового знання є політична комунікація, тобто мовна діяльність, яка орієнтована на трансляцію певних ідей, емоційного впливу та спонуки громадян до політичних дій, необхідних для прийняття і обґрунтування політичних і соціальних рішень у сучасному світі. Як бачимо, політичні чинники поступово проникають в мову, яка у свою чергу стає невід'ємною частиною політичного простору, – у цьому лоні і зароджується політичний дискурс.

Вивченню проблем теоретичного і практичного аспектів політичного

дискурсу присвячені праці багатьох учених, зокрема, Т. ван Дейка [94], Р. Водак [96], П. Серіо [50], Д. Болінджера [64], Р. Лакоффа [83], Л. Лассвелла [84], П. Чілтона і К. Шаффнер [69], А. Белової [4; 5; 6], І. Ухванової-Шмигової [54] та ін.

Як і у світовому розрізі, в українській політичній лінгвістиці вивчення політичного дискурсу з початку ХХІ ст. і до сьогодні залишається одним із актуальних векторів наукового пошуку. Спираючись на досвід авторитетних зарубіжних колег, українські лінгвісти прагнуть всебічно осмислити політичний дискурс, тому наразі можна виокремити декілька головних напрямків, що постійно знаходяться у центрі уваги українських фахівців: дослідження в галузі теоретичних основ лінгвополітології (Л. Нагорна [309], Н. Кондратенко [25], К. Серажим [49], Т. Ващук [12], В. Петренко [36], О. Селіванова [47]); функціонування мови в авторитарному суспільстві (О. Семенюк [48], П. Крючкова [27]); дескриптивний підхід до аналізу політичного дискурсу (М. Діденко [18], Г. Жуковець [21]); дослідження окремих мовних рівнів (Ю. Васік [11], Н. Вербич [12], М. Гулей [16], О. Алексієвець [1]); ідіостилі провідних українських і зарубіжних політиків (І. Серякова [51], Д. Петренко [35]); когнітивно-дискурсивний аналіз мовної особистості (Л. Славова [52]), різні дискурсивні практики (Н. Попова [40], В. Савчук [44]); порівняльні дослідження (Н. Петлюченко [33], Т. Весна [14]) та ін.

Пріоритетними серед дослідницької спільноти є дискурси провідних англomовних країн і особливості політичного мовлення перших осіб цих держав, тож доволі вивченими як у західному, так і в вітчизняному контексті наразі постають мовні портрети Т. Блера, Дж. Ханта, Б. Обама і Д. Трамп та ін. Втім, сучасний світ невпинно змінюється, викликає зміни у політиці й мові, тож національний політичний дискурс завжди перебуває у дослідницькому фокусі як такий, що віддзеркалює як локальні, так і світові комунікативні

практики, а також акумулює досвід попередників і, у свою чергу, сам формує платформу для подальшого наукового пошуку у зазначеній сфері. Такі дослідження спроможні не тільки визначити специфіку персонального наративу певних комунікантів, але й додати суттєвих штрихів до формування цілісної картини національного дискурсу шляхом діахронічного підходу.

Центром уваги даної розвідки постають мовні профілі визначних політичних політиків Маргарет Тетчер і Терези Мей, які у різний час керували консервативною партією і були прем'єрами Великої Британії. Розгляд мовлення цих політиків у межах самостійного дослідження є і закономірним, і продуктивним з огляду на перспективи подальшого наукового пошуку. Ця розвідка покликана збагатити новими лінгвістичними висновками наукові уявлення про мовні портрети Тетчер і Мей і про британський політичний дискурс загалом.

Тож *актуальність роботи* обумовлена науковою потребою дослідити комунікативні особливості двох політиків, які були представницями політичної еліти однієї країни, однієї партії, але діяльність яких відбувалася в різний політичний час. Вибір цього ракурсу і цих мовців дозволить зрозуміти специфіку формування політичного дискурсу згаданих британських лідерів, а також виявити спільні риси у дискурсах подібних за політичними поглядами прем'єрок і водночас усвідомити між ними різницю, викликану хронологічними особливостями і засобами публічної мовної репрезентації.

Метою магістерської роботи є встановлення специфіки британського політичного дискурсу, представленого промовама М. Тетчер (за часів прем'єрства 1979-1990 рр.) і Т. Мей (у період 2016-2019 рр.).

Реалізації поставленої мети слугують наступні *завдання*:

- систематизувати теоретичні засади дискурсу;
- виявити специфічні характеристики політичного дискурсу;
- встановити концептосферу і лінгвістичні особливості британського

політичного дискурсу в історичній перспективі;

- визначити лексико-семантичні, граматичні, синтаксичні і стилістичні особливості політичного дискурсу, використавши 43 найвідоміші промови М. Тетчер і Т. Мей;

- з'ясувати спільне і відмінне наративів Тетчер і Мей у форматі британського політичного дискурсу.

Об'єктом дослідження в магістерській роботі постає політичний дискурс Тетчер і Мей, а *предметом* є мовні особливості найрепрезентативніших виступів цих прем'єрок.

Матеріалом дослідження слугують 18 публічних виступів і інтерв'ю Маргарет Тетчер, і 25 промов, інтерв'ю та листів Терези Мей, розміщених у інтернет-джерелах. Британський політичний контекст дослідження складають виступи В. Черчилля (5 промов), Т. Блера (10 промов), Дж. Мейджора (10), Г. Брауна (9), Д. Кемерона (8), Б. Джонсона (8). Загальна кількість фактологічного матеріалу – 120 промов.

Теоретичною основою дослідження слугували дослідження таких лінгвістів як Т. ван Дейк, Р. Водак, П. Чілтон, А. Белова, К. Кенжеканова, К. Бюлер, Р. Якобсон та ін.

Методологічну основу магістерської роботи становлять лексико-семантичний, граматичний, синтаксичний і стилістичний аналіз текстових фрагментів, описовий аналіз і його головні компоненти (спостереження, інтерпретація, узагальнення), дискурсивний аналіз і метод порівняльного аналізу.

Теоретична значимість магістерської роботи в тому, що результати вивчення такого глобального явища, як політичний дискурс, репрезентований зазначеними політичними персоналіями, спроможний внести вклад у розвиток політичного дискурсу в цілому. Врахування специфіки політичного мовлення М. Тетчер і Т. Мей уможливить наблизитися до структурування довершеної архітектури британського

політичного дискурсу на даному етапі його розвитку. Результати цього дослідження можуть послужити платформою для проведення компаративного дослідження мовлення Тетчер і Мей, а також для осмислення і реалізації вивчення їхньої мови у гендерному вимірі політичного дискурсу (у широкому маскулінному контексті).

Практична цінність роботи. Це дослідження використовує положення лінгвістики і політології, тому його результати можуть бути застосовані у широкому спектрі навчально-наукових дисциплін. Його висновками можна скористатися на заняттях з політичної лінгвістики, соціолінгвістики та медіалінгвістики, комунікативних стратегій англійської мови у закладах вищої освіти. Також корисними висновки цієї розвідки можуть бути і для фахівців, які мають прямий стосунок до роботи як з мовою, так і з політикою або працюють на їхньому перетині: лінгвістів, політологів, спічрайтерів, менеджерів по роботі з громадськістю та ін.

Новизна роботи полягає в тому, що політичні персоналії М. Тетчер і Т. Мей розглядаються у репрезентативному контексті «чоловічого» політичного дискурсу Великої Британії. Така структура роботи видається найбільш прийнятною як для більш чіткого усвідомлення особливостей політичного мовлення саме згаданих спікерок, так і для виокремлення специфічних ознак «чоловічого» і «жіночого» варіантів мовлення на політичні теми, що постає надзвичайно цікавим і перспективним напрямком вивчення британського політичного дискурсу.

Структура роботи. Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків та списку використаної літератури (216 позицій).

РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОЛІТИЧНОГО ДИСКУРСУ

1.1. Поняття дискурсу і його основні риси

Демократичні процеси і резонансні події у політичному житті будь-якої країни неодмінно постають центром уваги соціальних комунікацій. Розбудоване на соціальному фундаменті, політичне мовлення є віддзеркаленням політичного життя країни, відтак екстеріоризує її загальнонаціональні культурно-історичні цінності і моральні пріоритети. Саме ці складові постають модераторами, крізь які мова проникає в соціум, а соціум у мову, результатом якого є поява *політичного дискурсу*. Інтерес до його дослідження – поліфункціональний, його виявляють представники різних професій і наукових дисциплін, які фокусують увагу на його різнопланових аспектах. Іншою його специфікою є наявність тактик і стратегій спілкування, актуальних як для певного етапу суспільного життя, так і універсальних національно-історичних рис, типів і форм спілкування, що не датовані конкретним часом. Втім, особливості політичного дискурсу обумовлені в першу чергу особливостями дискурсу як такого.

Науково-джерельна база, присвячена дискурсу, надзвичайно потужна. Попри численні географічні локації і широкий тематичний діапазон, у яких формувався той чи інший теоретичний постулат актуалізованої теми, головні положення дуже часто повторювалися, вдосконалювалися, модифікувалися, тож їх можна систематизувати згідно з такими критеріями як підґрунтя виникнення, сутність, дефініційний апарат (глосарій) і ключові характеристики.

У контексті цієї розвідки домінуючим буде лінгвістичне розуміння дискурсу. Термін «дискурс» походить з французької (*discours* – мова), в європейському мовному корпусі залишився фонетично незмінним. У сучасній лінгвістиці «дискурс» використовують для позначення певних різновидів мови, наукове осмислення яких враховує сукупність як мовних,

так і немовних чинників. На загал, *дискурс* – це, передусім, *текст*, який реалізується у тій чи іншій *конкретній* ситуації спілкування, і в якому, ніби на рівних, існують два плани – суб'єктно-тематичний і предметно-тематичний. У широкому сенсі *дискурс* – це результат відтворення тексту та його особисте сприйняття, де врахована роль певних екстралінгвістичних факторів, які у свою чергу мають значний вплив на процес рецесії і відтворення. Таке розуміння дискурсу гармонізується з усвідомленням його як *центральної інтегративної одиниці міжособистісного спілкування*.

Одним з перших «дискурс» як самостійний термін застосував американський лінгвіст А. Харріс, який у 1952 р. написав статтю «Аналіз дискурсу», присвячену дослідженню мови реклами. Тож, хоча в науковому вжитку поняття «дискурс» існує вже тривалий час, його однозначної дефініції розробити й досі не вдалося. За більше, ніж піввіковий проміжок розвитку його семантичні рамки розширилися – воно стало багатовимірним і контроверсійним. Наразі воно тісно перегукується з такими поняттями як інтертекстуальність, наратив, жанр, сценарій (у літературознавчому плані), міфом, фреймом, роллю, статусом (у соціологічному контексті). Його можна вивчати в ракурсі різних наукових дисциплін лінгвістичного циклу. Як бачимо, поняття дискурсу проникає крізь дисциплінарні межі, набуваючи статусу *міждисциплінарного дослідницького напрямку*.

Поняттю «дискурс» властива смислова *амбівалентність*. Вона полягає в тому, що воно може позначати і *процес*, і *результат*, зазвичай сприймається як цілеспрямована соціальна дія і мова. Дискурс є феноменом і функцією одночасно. Хоча у цьому питанні також немає одностайності. На думку І.Ф. Ухванової-Шмигової, дискурс є цікавим *процесом*, а не *результатом*, тому його вивчення можливе тільки на матеріалі сучасних текстів, на основі лише усного мовлення в процесі звучання [54, с. 148]. Понятійна неоднозначність вкрай важлива у контексті

лінгвістичному, адже у цьому ракурсі під дискурсом дослідники розуміють особливу складну *єдність* уже згаданої мовної практики та *екстралінгвістичних* чинників, взаємодію «як вербальних, так і невербальних знаків» [9, с. 14]. Про це переконливо говорить А.Д. Белова: «Теоретики комунікації, що розглядали раніше стиль тільки у зв'язку із правильністю мови, виразністю й ефективністю впливу (*workability of the language*), тепер вважають за потрібне включати в стратегію формування іміджу (*image-making strategy*) рухи тіла, тембр голосу, зовнішність, манеру одягатися, вибір аксесуарів». А.Д. Белова пропонує розглядати дискурс з позиції двочленної єдності і врахувати при визначенні його сутності інші аспекти: «Усвідомлення цих реалій змушує лінгвістів вийти за властиво мовні рамки й розглядати політичний дискурс як *триєдність вербального, невербального й екстралінгвістичного*» [4, с.148]. Д. Алкєбаєва дійшла висновку, що дискурс треба розглядати «як *процес* реальної вербальної комунікації, в якій важливу роль відіграють системні характеристики мови, ступінь спонтанності та завершеності, тематичні зв'язки та чіткість висловлення думки для сприймачів», але ні в якому разі не варто забувати, «до якої *соціальної групи* групи вони належать або типової мовної ситуації» [58, с.18]. Тому якщо розглядати дискурс з позиції функціонального навантаження, то треба взяти до уваги його *соціальне призначення*.

Наразі більшість дослідників одностайні в тому, що дискурс має визначатися як *цілісний і зв'язний текст*, народження якого детерміноване різними соціокультурними чинниками. При цьому треба врахувати не лише мовні показники (хоча це першочергово), але й певну особистісну і соціальну варіативність комунікантів, функціонування текстів в окремій соціальній групі та результат їхнього впливу на долю суспільства та на свою власну долю [81, с. 193]. До цього переліку можна додати оцінювальну інформацію, «фонові» знання, комунікаційні наміри тощо. Загалом, правомірно говорити про чисельні додаткові смисли, що оприявнюються

завдяки мовно-ситуативній поведінковій специфіці особистості і її різноманітному досвіду: національно-культурному, історичному, мовному, мовленнєвому, соціальному, інтелектуальному, естетичному і т.д.

У сучасній лінгвістиці існує чимало визначень дискурсу, в основі яких, на загал, віддзеркалюється згадана кореляція між дискурсом і текстом. Згідно із «Словником сучасної лінгвістики», дискурс можна трактувати, як спосіб мовлення, що поєднується із змістом висловлювання чи «вербалізована мовленнєва діяльність, витлумачувана як сукупність процесів, що мають як лінгвістичний, так й екстралінгвістичний вияви і здійснювані носіями конкретної національної лінгвокультури» [22, с. 209]. Cambridge Learner's Dictionary визначає дискурс як «a speech or piece of writing about a particular, usually serious, subject» (виступ чи твір на певну, як правило, серйозну тему) [66].

До 70-х рр. минулого сторіччя *дискурс* взагалі найчастіше визначався синонімом до слова *текст*, втім, при очевидній подібності, різниця між цими поняттями все ж є. Саме встановлення факту різниці і співвідношення спонукало лінгвістів до «дефініційної» роботи, результати якої є напрочуд плідними. Першими до визначення «дискурсу» долучилися західні лінгвісти, зокрема, американський вчений Е. Бенвеніст. На його думку, це *мова, що привласнюється мовцем, з метою впливу на слухача* [7, с. 27]. Однак, існує і відмінна точка зору, згідно з якою «текст і дискурс – поняття, які перетинаються лише частково, через що дискурс називають «зануреним у життя» [47, с. 119], так званім *текстом у дії*, що вивчається разом з тими «формами життя», які стимулюють його появу: інтерв'ю, репортажі, наукові теорії, конференції, бесіди тощо.

Свою дефініцію дискурсу запропонував і німецький філософ Ю. Хабермас, який вбачав у ньому «комунікацію особливого різновиду, *специфічний діалог*, метою якого є неупереджений аналіз дійсності, позбавлений суб'єктивізму дослідника». Цей учений розумів дискурс як *тип мовної комунікації, що передбачає раціональне, критичне осмислення*

цінностей, норм, правил соціального життя з єдиною метою – досягнення взаємного розуміння [цит. за: 45, с. 421]. Якщо застосувати підхід діалогічності до аналізу соціально-політичних явищ, то можна окреслювати дискурс не як «мовну подію», а «соціальний діалог», що відбувається за допомогою і через суспільні інститути між індивідами, а також між самими соціальними інститутами, задіяними в цьому діалозі. У такій інтерпретації дискурс виступає як *інструмент пізнання реальності* – «значимий» діалог з використанням визначених методик. Згідно з таким підходом, *політичний дискурс – це дискурс політиків*. Він структурується завдяки функціонуванню політичних інституцій (засідання уряду, сесій парламенту, з'їзду партії) і є політичним, якщо супроводжує політичний акт у відповідній інституційній атмосфері.

Французький учений М. Фуко досліджує співвіднесеність мовних шарів культури з власне соціальними, використовуючи новий понятійний апарат. *Дискурс*, за Фуко, – «*вербальний семіотичний процес та соціально обумовлена організація мови, своєрідна парадійсність, синтез «вже – сказаного і «ніколи – не сказаного»* [56, с. 49]. За його співвітчизником Ж. Курте, *дискурс – це багатоскладова одиниця, що створюється за допомогою безлічі спеціально відібраних та поєднаних мовних одиниць, що є основою для мовних актів, які є актами комунікації, як фрагментів певної цілісності* [71, с. 28]. Понятійною гетерогенністю дискурсу можна пояснити кількість його значень – вісім – які виокремив швейцарський лінгвіст П. Серіо [50, с. 33].

Безсумнівно, слід окремо говорити про внесок у вивчення дискурсу нідерландського вченого Т. ван Дейка, якому належить одне з найповніших потрактувань поняття «дискурс». Він розглядає його як *суттєву складову соціокультурної взаємодії, характерними ознаками якої є інтерес, цілі та стилі*. Ван Дейк стверджує, що дискурс є «комунікативним явищем, складовою якого є ще також і соціальний контекст, надання інформації про учасників комунікації та процеси сприйняття повідомлень» [17, с. 103]. Ван

Дейк називає «дискурс» є складною єдністю мовної *форми, значення і дії*, яке може бути охарактеризоване як *комунікативна подія*, яка відбувається між тим, хто говорить, та тим, хто слухає, в певному часовому, просторовому та іншому контексті. Таке комунікативне дійство може бути усним, письмовим, мати вербальні та невербальні ознаки [17, с. 46].

Ф. Бацевич підкреслює, що термін «дискурс» є доволі розмитим та знаходиться десь «посеред тексту, контексту, функціонального стиля, підтексту тощо. Тому мовознавець розмежовує два глобальних підходи, в яких є спільні риси з точки зору комунікативної лінгвістики: 1) «...дискурс, що являє собою *«текст у контексті життя»* з усіма відповідними його аспектами і формами. Відповідно до цього підходу дискурс існує переважно в текстах, в яких наявна особлива лексика, граматики та значення. За його словами, «будь-який дискурс є одним із множинних вимірів та світів»; 2) «...дискурс як *форма комунікативного дійства та мовний потік*, в якому існують різні форми вираження (усна, письмова, внутрішня, паралінгвістична), відбувається в рамках певного комунікаційного каналу та контролюється учасниками дискурсу. Більше того, дискурс у цьому розумінні є сукупністю розумових мовних та позамовних чинників залежно від об'єкта спілкування і продукує формування різних мовленнєвих жанрів [3, с. 30-31]. На думку Л. Нагорної, сучасний дискурс – *«явище дійсності зі знаковою природою та певною структурованістю»* [30, с. 127]. Результатом глибоких досліджень вітчизняних дослідників є висновок про те, що *дискурс* – це *«система комунікації, поле комунікативних практик, розглянуте в реальному і потенційному (віртуальному) аспектах»*. Загальновідомим є наразі їхнє твердження про те, що *дискурс* – це *усні та письмові тексти*, як сучасні та історичні, реальні та сконструйовані, з урахуванням реального і «того, що будується» [29, с. 56].

О. Й. Шейгал переконує, що *«дискурс є комунікативна подія, що відбувається між тим, хто говорить і слухає (спостерігачем та ін.) у процесі комунікативної дії в певному часовому, просторовому й іншому контексті»*

[57, с. 27]. Вона розглядає дискурс як *цілісну мовну дію з семіологічних позицій*, мови в дії, тож у кожному тексті варто відзначати елементи мовленнєвої діяльності – мовні акти, функції яких через посередництво лінгвістики відтворюються на рівні сигматичному, лексичному, синтаксичному, прагматичному і семантичному [57, с. 29].

Нагадаємо, що у лінгвістиці дискурс можна тлумачити як концепт, що включає в себе і динамічний процес мовної діяльності, і його результат. Крім сутнісних і дефініційних критеріїв, уже визначеними на сьогодні є і функціональні характеристики дискурсу як лінгвістичного феномена. Встановлено, що різні аспекти мовного знака як координати створення дискурсу можуть розглядатися з різних точок зору: функціонально-комунікативної, прагматично-ситуативної і ментальної. *Прагматично-ситуативний* ракурс такого дослідження полягає у встановленні комунікативної спроможності і адекватності дискурсу в різних суспільних сферах. *Ментальний* розріз унаочнює вивчення впливу етнографічних, соціокультурних, психологічних умов на комунікативні стратегії та розуміння дискурсів у «живому мовленні» (discourse processing) [10, с. 87].

На особливу увагу заслуговують *функціонально-комунікативні* параметри дискурсу: 1) *відсутність / граничність* структурних обмежень; 2) *системність*, що характеризується дотриманням закономірностей функціонування дискурсу та його складових за допомогою регулярних способів мовної діяльності; 3) *функціональна завершеність* і *комунікативна визначеність* конкретного дискурсу. Цей чинник є функціональним і слугує основним у реальній комунікації і науково-дослідницькій практиці критерієм переходу одиниць мовної діяльності в дискурс мовної особистості [58, с. 67].

Р. А. Попов пропонує розрізняти аспекти дискурсу, поява яких вмотивована *функціонально-комунікативною спрямованістю*: 1) *семіотичний*, що охоплює як «знакові системи» (мова, жести, образи, символічні системи), так і форми знання, що корелюються з певним

часовим і соціокультурним контекстом; 2) *діяльнісний*, що репрезентує різні соціальні дії, спрямовані на підтримку чинних знакових систем і на створення нових смислів; 3) *матеріальний*, що демонструє «навколишнє середовище» соціальної взаємодії: час, місце, умови; 4) *політичний*, що формує і відтворює владні відносини в суспільстві; 5) *соціокультурний*, що є прикладом взаємодії персонального, соціального і культурного знання, цінностей, ідентичностей, що містить знання про «знакові системи», соціальні та політичні дії, матеріальний світ [39]. За критерієм спрямованості дискурс можна розділити і на два головні типи: 1) *персональний* (персонально орієнтований), у якому мовець діє як індивідуальність у всьому багатстві внутрішнього світу; 2) *інституціональний* (статусно орієнтований) у якому мовець говорить як представник певного соціального прошарку [37, с. 101].

Існують також класифікації дискурсу, в основу яких покладено концепт *адресата і адресанта*. З огляду на перший концепт, дискурс передбачає комунікацію *в формі монологу*, а з огляду на другий – спілкування *в межах статусу і рольових позицій*, тобто мовна взаємодія репрезентантів певної соціальної групи один з одним. Інституціональний дискурс репрезентується політичним дипломатичним, адміністративним, юридичним, воєнним, педагогічним, релігійним, містичним, медичним, діловим, реальним, спортивним, науковим, сценарним та медійним. Але треба мати на увазі, що цей тип дискурсу є не гомогенним, а мінливим, може змінюватися в межах одного виду або між собою [див: 83].

1.2. Характеристика політичного дискурсу

Одним із найбільш досліджуваних і актуальних на сьогодні типів дискурсу є політичний, який переживає нині період «глобалізації використання комунікативних технологій» [20, с. 124]. Тоді як на ранніх стадіях вивчення політична комунікація здебільшого була центром уваги

дослідників Європи і Північної Америки, то сьогодні лінгвісти й багатьох інших країн концентруються саме на цій проблемі.

Північна Америка – визнаний лідер у вивченні політичного дискурсу (зокрема, А. Гостетлер і М. Ніл [79]). У їхньому фокусі – національний варіант політичного дискурсу, диференціація сучасного політичного мовлення та дискурсів минулих часів. Для дослідницьких осередків Східної Європи головною метою є розвідки про національний дискурс, порівняння національного варіанту з політичним нарративом інших країн, аналіз нових напрямків у цій галузі. Також перспективними для східноєвропейських дослідників (і вітчизняних, зокрема) наразі вважаються дослідження когнітивного, дискурсивного та риторичного (семантико-стилістичного) середовища політичної комунікації. Перевага надається дескриптивним методам дослідження, аніж критичному аналізу дискурсу (хоча Б. Норман, приміром, частково презентує критичний аналіз [31]). Також чималий інтерес викликає медіа-політичний дискурс, тоді як відносно невелика кількість досліджень присвячена інституціональному мовленню. Вивчення загальних теоретичних законів політичної комунікації чергується у сучасній лінгвістиці з вивченням мовної ідеології окремих політиків.

На сьогодні політичний дискурс як об'єкт міждисциплінарних досліджень має напрочуд репрезентативну наукову базу, однак ще в середині минулого сторіччя майже всі аспекти, наразі вивчені, поставали полемічними. Найбільше дискусій свого часу велося навколо гіпотези про взаємодію політики з мовою, наукові підходи до вивчення політичного дискурсу, його категоріальний апарат і функціональну приналежність.

У 50-ті роки ХХ ст. мовознавці багатьох країн переймалися питанням про взаємодію дискурсу і політики, а у випадку позитивної відповіді – про характер цієї взаємодії. Ключове питання «Чи є зв'язок між мовою і політикою і яка його природа?» породило велику кількість ствердних відповідей, що і виступили основою для подальшого розвитку політичної лінгвістики. З'ясувалося, що про тісні відносини між мовою і політикою ішла

мова ще у грецьких і римських трактатах про ораторське мистецтво. Його важливу роль у державних справах помітив ще Аристотель, який називав мистецтво риторики ключем до формування державності: «Питання про значущість мовлення є політичними за визначенням, оскільки саме мовлення робить людину політичною істотою... З усіх форм діяльності, необхідних для людських співтовариств і в них представлених, тільки дві вважалися політичними і становили те, що Аристотель називав *bios politikos*, а саме: *дія* (*praxis*) і *мовлення* (*lexis*), з яких виростає вся галузь справ людських» [59, с. 49]. Цицерон вважав риторику потужною політичною зброєю для імплементації політичних переконань і дій. У давні часи мистецтво говорити і справді надавало більше можливостей бути долученими до важливих державних справ.

На сьогодні існує безліч підтверджень того, що між *політикою і мовою* є тісний контакт. Наявність симбіозу між політикою і мовою стимулює водночас і наукову полеміку про механізми поєднання і шляхи вивчення політичного дискурсу. Англійські дослідники П. Чілтон і К. Шаффнер, наприклад, переконані в тому, «що політика не може існувати без мови», і що «застосування мови у формуванні певних соціальних груп призводить до того, що в широкому сенсі ми називаємо політикою» [69, с. 206]. П. Чілтон наголошує, що «використання мови в контексті, який ми називаємо політичним, розповість нам про людину взагалі» [70, с. 11]. Ця теза підкреслює «зв'язок між мовою, політикою культури і визначенням соціально обумовленого лінгвістичного контексту для дослідження цих зв'язків і складнощів у формуванні політичної думки і поведінки» [70, с. 10]. Чілтон доходить висновку, що мовна практика політичних спікерів «робить їхні висловлювання чіткими, владними і правдивими», і тим самим наголошує на існуванні особливого політичного контексту [70, с. 23]. Через це, вочевидь, він обстоює лінгвістичний підхід до аналізу політичного дискурсу.

Захищаючи право на вивчення мови поза межами літератури і

лінгвістики, А.Пелінка аргументує тим, що «мова має бути вивчена і проаналізована як політичний феномен», і що «політика має бути осмислена і вивчена як дискурсивний феномен» [90, с. 129]. Дослідник говорить і про те, що «...політика чимало запозичує у мови, але в той же час соціолінгвістика і політична наука теж зробили значний внесок» [90, с. 130] у вивчення політичної мови.

Специфіку кореляції між мовою і політикою намагалися визначити й інші дослідники. Так, Т.Блуммарт обґрунтовує її тим, що «політика проникає в різні сфери мовного дослідження» [63, с.1-2]. А. Белл наголошує, що «основні політичні терміни – влада, вплив і авторитет – стосуються взаємодії лінгвістичних модусів у реалізації політичних цілей і ефектів» [59, с. 9]. К.Гадсон вбачає у мові «стратегічний ресурс, який допомагає політикові отримати і втримувати владу» [80, с. 30]. П. Данмір стверджує, що «політична наука має фокусуватися на векторах, у яких лінгвістичний і символічний чинники регулюють політичне спілкування...» [72, с. 197]. М. Шапіро називає взаємозв'язок між мовою і політикою «радикальним» [92, с. 12], вважає мову інструментом для політизації щоденної комунікативної практики. Дж. Сейдал переконує, що «щоденний дискурс і є політичним, тому що він слугує платформою для боротьби (a site of struggle)», а також вказує на те, що «... практика політичної діяльності і політичного мовлення пов'язана насамперед із владою» [93, с. 45]. Концепція Дж. Лемке про «текстову політику» базується на твердженні про те, що політика і політичний дискурс можуть вважатися значущими для формування політичних дій і текстів, у яких ці дії описуються» [85, с. 7]. Квінтесенцією представлених висновків може виступити думка Р. Водак про те, що «*політика і політична діяльність – це ключ до вивчення мови і політики*» [96, с. 713].

На особливу увагу заслуговують думки деяких лінгвістів про ототожнення політики і мови. Так, американський дослідник М. Едельман підкреслює, що «*політична мова і є політична реальність, мова є*

інтегральним елементом політичної сцени – не просто інструментом для опису подій, але й частиною подій, яка здійснює потужний вплив на формування їхніх значень, сприяючи оформленню політичних ролей, що визнають і політичні діячі, і суспільство в цілому» [73, с. 61]. Цінним є висновок його співвітчизника М. Л. Гайса про те, що «*політика, по суті, є мовленнєвою діяльністю, у якій мова використовується для інформування інших про політичні проблеми і для переконання в необхідності взяти участь у діях, пов'язаних з даними проблемами*» [76, с. 82].

У лінгвістиці філософська проблема співвідношення мови й влади виступає наразі, вочевидь, як *людський фактор у мові*, і реалізується на практиці за допомогою дискурсивних стратегій, які розробляються для політиків їхніми радниками й іміджмейкерами. У сучасному політикумі більшою мірою, ніж раніше, мова використовується не лише як інструмент формування й вираження думки, але і як засіб маніпулювання суспільною свідомістю.

Тож тепер визначимо саму сутність і характер політичного дискурсу. Загальноприйнятої дефініції політичного дискурсу на сьогоднішній день не існує. Його можна розглядати як *організовану вербальну комунікацію* мовців у конкретному соціально-психологічному контексті, в якій обидва співрозмовники уподібнюються за певними соціальними ролями відповідно до їх участі у культурному, соціальному і політичному житті, і яка є основним предметом комунікації. Т. ван Дейк під *політичним дискурсом* розуміє *текст політиків у межах політичного контексту, або політичного підходу до дискурс-аналізу* [94, с. 258]. На думку К. Серажим, *політичний дискурс* являє собою комунікативну практику, що відбувається в політичному просторі [49, с. 217]. У. Окульська і П. Кап визначають політичний дискурс як «вивчення *політики, зосередженої на політичних публічних дискурсах і політичних соціальних інституціях*» [88, с. 4]. Тож шляхом аналізу політичного дискурсу можна осмислити його природу, функцію, і оцінити роль мови в отриманні, завоюванні й утримуванні влади в сучасному

суспільстві.

Потужного наукового імпульсу політичний дискурс зазнав у середині 50-х рр. минулого століття. У тодішньому науковому середовищі завдяки аналізу повсякденної мови можна було привернути увагу до історії застосування мови в політичному соціумі, а безпосередній аналіз мовних аспектів політичного дискурсу тоді ще рідко опинявся тематичним ядром тогочасних досліджень. Одним із перших журналістів, які звернули увагу на комунікаційну діяльність у контексті політичної реальності, був А. Ф. Бентлі, який вбачав аналіз мовної практики найнеобхіднішою умовою вивчення політики і суспільної думки [61, с. 647]. Він ініціював вивчення специфіки зв'язку між комунікацією і політикою, чим сприяв зародженню політичного нарративу у лінгвістиці.

Виникнення політичного дискурсу на міжнародній лінгвістичній арені, крім цього, мало і свої передумови. Твердження про те, що мова у царині політики може впливати на політичне мислення, набуло широкої популярності переважно завдяки антиутопічним творам визначного англійського письменника Дж. Оруелла. Зокрема, у романі «1984» і значною мірою у статтях про англійську мову Оруелл виявив важливі закономірності взаємодії мови і політики. Основним його досягненням стала концепція так званого «новомову» – особливого роду дискурсу, що дозволяє контроль над політичною поведінкою. Дж. Оруелл був переконаний у тому, що думка залежить від мови, а, отже, при обмеженому спектрі мовних засобів звужується діапазон можливих розумових процесів, що впливають на політичну ефективність, перцепцію слухачами і статус мовця. Метою «новомову», у розумінні Оруелла, було недопущення політично неефективних способів мислення, адже непотрібні думки буквально впливають на появу неправильних слів. А метою самого Оруелла було на конкретних прикладах показати «способи мовного маніпулювання людською свідомістю з метою завоювання та утримання політичної влади у тоталітарній державі» [1, с. 249].

У сучасній лінгвістичній літературі термін «політичний дискурс» може вживатися у широкому і вузькому значенні. У першому випадку він характеризується такими формами спілкування, в яких сфера політики має хоча б одну з таких складових як адресат, суб'єкт або певний зміст наданого повідомлення. У вузькому значенні політичний дискурс є видом дискурсу, в якому головною метою є здійснення, завоювання і збереження політичної влади.

Беручи до уваги класифікації попередників, К. Кенжеканова пропонує виокремити загальні *семантико-прагматичні категорії* політичного дискурсу.

1) *Образ автора*. Як правило, ця категорія є обов'язковою для характеристики як персонально-орієнтованого, так і статусно-орієнтованого дискурсу. Залежно від комунікативної ситуації, образ автора може бути абстрактним (коли персональні характеристики і психологічний статус не мають комунікативного пріоритету), та авторсько-персоніфікованим, коли особисті характеристики мовця і його психологія впливають на комунікативний процес. Також у цьому контексті неможливо не згадати про стиль висловлювання і паратекстуальні компоненти (фото автора, стисла інформація про нього тощо).

2) *Фактор адресата*. Структура дискурсу передбачає наявність двох ролей – мовця і адресата, тож у процесі аналізу дискурсу можна відтворити ментальний світ мовців, деталі і реалії з обох точок зору – з точки зору формування наративу і з точки зору сприйняття.

3) *Інформаційний контент*. Ця категорія реалізується у будь-якій комунікації, але все-таки прямо залежить від комунікативних цілей дискурсу. Мета політичного дискурсу і його соціальна місія – переконати адресатів у потребі здійснення політично правильних дій.

4) *Інтенціональність* – категорія дискурсу, яка позначає комунікативну спрямованість спікера. Будь-яка вербальна робота (від слова до тексту) виконана з певними намірами. Як і попередня, ця категорія у

межах політичного дискурсу потрапляє у пряму залежність від мети дискурсу, яка диктує правила мовної поведінки в чіткому напрямку. Мета політичного дискурсу – не лише пропозиція, але і оцінка, яка доноситься до адресата.

5) *Оціночність*. Під час творення політичного дискурсу постає завдання не лише об'єктивно відворити реальність, а й акцентувати увагу на певних рисах цього феномену шляхом запевнення реципієнта в тому, що певні дії за певних обставин бажані для ініціатора дискурсу.

б) *Конвенційність*. Ця категорія має три форми вираження: 1) *кліше* тобто чіткість і точність інформативного висловлювання, логіка та простота виразу. Кліше і штампи застосовуються для того, аби викликати усталені стереотипи у свідомості слухача, зробити інформацію максимально точною і легшою для розуміння. Наприклад, *last but not least, boom and bust, apart from the fact that, in the absence of, to the extent that, by the same token, to take / hold the view that, strictly speaking, to proceed from the assumption that, to sum up the above-said, to ber in mind*; 2) *термінологія* (присутність термінологічного апарату, який має відповідати всім вимогам) – точність, семантична стислість, лінгвістична коректність, приналежність до системи, використання термінологічних дефініцій, які беруть участь у формування більш складних і специфічних формулювань термінів і спричиняють появу нових конотативних значень, приміром, *to corroborate a statement, proponents, a vision, heterogeneous, soft power – soft influence, i.e. influence through culture, ideology and propaganda, voluntary partner; managed democracy, velvet revolution, velvet divorce*. Політики і політологи зробили значний внесок у розвиток і популяризацію нових політичних термінів. Наприклад, *dark horse* – «politician not known to be a candidate who, at a deadlocked convention, unexpectedly receives the nomination». Цей термін походить від сленгу «ті, хто грає на скачках», «маловідомий кінь, що неочікувано стає першим»; с) *ритуальність* (стереотипи поведінки), тобто повторюваність певних дій або мовних актів.

7) *Емотивність (експресивність)*. Основою цієї категорії є прагнення комбінувати різноманітні синтаксичні елементи, які надають конкретним дискурсам не лише інтерактивності і зв'язності, але й і додаткової експресії. У політичному дискурсі експресивні відтінки залежать від мети використання тих чи інших характеристик, які можуть варіюватися від дружньо близьких до легко саркастичних, тож стандартні канони інституціональності, тобто офіційні канони, часто можуть бути порушені. Емоційність у політичному дискурсі різниться за жанром. Наприклад, складно уявити і репрезентувати емоційність у законодавчих актах та інформативних нотатках або аналітичних статтях, втім, емоційність для публічних політичних промов (інавгурація, прощальні промови президентів тощо), полеміка та інтерв'ю з політиками – це невід'ємний компонент. Процент емоційності в політичному дискурсі залежить не лише від вибору жанру, але й від специфічних дискурсивних подій, теми розмови чи суб'єкту мовлення. Якщо взяти, приміром, парламентські промови, то в них категорія інформативності буде беззаперечно превалювати над емоційністю, так само і в руслі законодавчих актів, але це суперечить тим випадкам, коли розгортаються гарячі політичні дискусії, як, наприклад, зняття кандидата з посади, диспути про поведінку, проведення реформ тощо.

8) *Модальність*. Під модальністю слід розуміти ставлення до реальності в інтерпретації спікера. Оцінка мовцем усього, що відбувається, в межах реального / нереального, можливого / неможливого, ступінь правдивості відтворюваних подій тощо постає не лише оцінкою учасників дискурсу, але і наративу в цілому.

9) *Інтертекстуальність*. Стосунки між публічними інституціями і лінгвістичними структурами вибудовуються в тексті шляхом залучення загальних і специфічних текстових елементів. Процес постійної абсорбції і трансформації, створення і реінтерпретації тексту, включення його в інші тексти, – всі ці компоненти постають на захист появи категорії

інтертекстуальності. Вона діє як універсальний принцип для створення політичного дискурсу на рівні контенту.

10) *Соціокультурний контекст*. Сутність цієї категорії полягає у здатності у процесі сприйняття дискурсу активувати і користуватися комплексом соціокультурних знань реципієнта. Треба усвідомлювати, що успішна рецепція усних і письмових політичних текстів залежать від спроможності читача постійно ототожнювати суб'єкт, сутність розмови та усвідомлювати алюзії, що потребують розуміння контексту [див: 81].

Всі вище перераховані семантико-прагматичні категорії є типовими чинниками тексту політичного характеру. Тож під час аналізу політичного дискурсу дослідники мають звернути увагу як на лінгвістичні фактори (всю мовну систему тексту), так і на екстралінгвістичні фактори (обставини, які супроводжують події, так зване тло, що пояснює ці події та оцінює їхніх учасників).

Виділяють також і *комунікативно-функціональні* риси політичного дискурсу. Серед них слід назвати *вербальні / невербальні* засоби комунікації, у той час коли форми спілкування презентуються двома способами – в залежності від методу інформації, що транслюється – *усна* чи *письмова*, учасників дискурсу – *полілог* чи *діалог*. Політичний дискурс найчастіше відтворюється у вигляді полілогу різних авторів. Попри їхнє функціонування в рамках політичного дискурсу, вербальні і невербальні засоби можуть бути застосовані і в тематичній структурі інших типів дискурсу, а, значить, виступати основою для порівняння різних типів дискурсу.

Треба наголосити на тому, що існують і *індивідуальні або специфічні* риси, що унікальні лише для певного типу дискурсу, наприклад, специфіка поетичного дискурсу. Такими винятковими характеристиками політичного дискурсу можна назвати наступні: 1) *агоністичну спроможність*; 2) *агресивність*; 3) *ідеологічний характер*; 4) *театральність*. Щодо агоністичності, то тут іде мова про прагнення до конкуренції або змагання.

Фундамент політичного дискурсу утворений постійним діалогом між, наприклад, партією при владі і опозицією, в якій опоненти час від часу звинувачують один одного, тримають удари і відповідають, чим влаштовують справжнє змагання або й боротьбу. Політичний дискурс у цьому плані можна порівняти зі спортивним, у якому постійно наявний змагальний компонент (присутність ворогів, боротьба суперників, етика, стратегія і тактика ведення боротьби, ustalені правила, перемога, поразка, виграш, тріумф). Конкуренція в політичному дискурсі яскраво проявляється в таких політичних заходах як парламентські дебати і передвиборчі компанії.

Агресивність є одним із важливих чинників політичного мовлення. «Агресію» визначається як «злісні або ворожі почуття, поведінка або ставлення». Тезаурус цих понять широкий: антагонізм, напад, атака, ворожість і т.д. У грецькій «агресія» означає «священне ставлення до влади, відносини субординації, ланцюг команд з нижчої до вищої», а в перекладі з латини це «домінування, натхнення домінування, привілеї і лідерство». Тож у політичному дискурсі агресія корелюється із концептом ієрархії чи домінування. Агресія формує базу для домінування, яке в свою чергу є низкою агресій і визначається як ієрархічний порядок у стосунках між людьми. Причиною ієрархії постає змагання, пов'язане з боротьбою за владу, соціальний статус і визнання, посилення територіальних позицій чи позицій колективу. Якщо розглядати агресію в контексті політичного мовлення, то тут доміантною є конкретна політична фігура, яка не бере участі у спілкуванні, тобто критика політичного опонента відбувається «позаочі», з залученням третьої особи або аудиторії в публічних промовах, інтерв'ю або політичних дискусіях. Вербальна агресія презентується шляхом мовних актів, які демонструють політичну силу мовця і спрямовані на применшення статусу адресата.

3) *Ідеологічний характер.* Ця ознака актуалізується системою соціальних презентацій, колективних знань, переконань і думок, що

базуються на певних моральних цінностях, нормах і інтересах. У цьому форматі з'являються такі жанри як воєнна доктрина, політичні угоди, ультиматуми. З іншого боку, під час мирних переговорів застосовуються інші жанри, тобто жанри, поява яких вмотивована мирною ідеологією і відверненням партії від курсу війни (акт капітуляції, меморандум тощо).

4) *Театральність*. Наявність цієї категорії споріднює політичний дискурс з рекламою і сценічним дискурсом. Театральність політичного дискурсу пов'язана з тим, що одні учасники спілкування – звичайні люди – виконують роль слухачів, які сприймають поточні політичні події як певний спектакль з цікавим сюжетом і непередбачуваним фіналом. Політики, спілкуючись між собою та журналістами, прекрасно усвідомлюють, що вони виступають перед аудиторією і цілеспрямовано або ненавмисне працюють на публіку, від чого і залежить їхній імідж. Як для театралів, так і для політиків, вагомими є сценарії, відгуки глядачів, розподіл ролей, репетиції тощо.

М. Едельман наголошує на тому, що *ефективність* теж є важливою складовою політичного дискурсу. На його переконання, за деяких умов мовні коди перетворюються на подразники сигналів. Так, почувши фразу, наприклад, про обов'язкове страхування, реципієнт реагує не на гарантоване відшкодування збитків, а на закріплені за цією фразою асоціації з моральними та економічними проблемами, що існують в суспільстві. Ключові слова політичного дискурсу (приміром, національна безпека) здатні виявляти потужну заспокійливу або збудливу дію [73, с. 56].

Н. В. Кондратенко виділяє форми політичного дискурсу в залежності від комунікативних, формальних, інтенціональних та інших чинників. Вона пропонує таку класифікацію: «За метою політичний дискурс буває *інформативним, спонукальним, іміджевим, мотиваційним, експресивним*, за формою – *усним та писемним*, за чинником адресата – *особисто та масово адресованим*, за чинником мовця – *адресно спрямованим та*

опосередкованим, за сферою функціонування – телевізійним, газетно-журнальним, рекламним, PR» [25, с. 67].

Треба наголосити також і на тому, що в межах політичного дискурсу на сьогодні існує певна термінологічна розгалуженість, спричинена тим, що науковці часто застосовують такі поняття, як «політична мова», «політична комунікація», «політична лінгвістика» як синонімічні. Політичну комунікацію розуміють як широке поняття, на фундаменті якого і будується політичний дискурс. В. В. Петренко вважає, що це поняття є дещо ширшим за політичний дискурс, адже воно охоплює не лише мову публічних політичних дискусій, а й включає мовні особливості політичних документів [35, с. 55]. Е. Буш зазначає, що «політична комунікація реалізується в різноманітних жанрових формах політичного дискурсу, а політичний дискурс обслуговується засобами політичної мови» [65, с. 112]. Отже, вчені найчастіше не виділяють «політичну мову» в окрему галузь лінгвістичних досліджень, але наголошують натомість на існуванні політичного дискурсу.

Під час вивчення специфіки функціонування мови в політичному дискурсі перед дослідником неодмінно постає питання диференціації двох понять – *мова влади* і *влада мови*. Політична влада досягається в багатьох випадках і за рахунок мови, яка допомагає політикові впливати на особистісну сферу реципієнта (наприклад, за допомогою вживання займенника «ми», а не «я»), тож *мова влади – це мовні засоби і прийоми, якими послуговується нинішня влада*. Мова політика покликана впливати на масову свідомість, тому що його висловлювання повинні віддзеркалювати і моделювати світ думок і оцінок у суспільстві, тобто «споживачів-слухачів» політичного дискурсу. Політики часто використовують маніпулятивні стратегії. Маніпуляцію можна визначити як процес нав'язування населенню поглядів, думок, які адресант, імовірно, вважає неправдивими, проте дуже вигідними для просування по кар'єрних сходах. Саме це пов'язується з успішним застосуванням спеціально призначених прийомів, які спрямовані

на зниження гостроти аналітичного мислення у реципієнтів [39, с. 11].

Так зароджується *влада мови*, яку можна визначити як мовні засоби та прийоми, які використовуються владою. *Влада мови – те, в який спосіб ці мовні засоби та прийоми впливають на масову свідомість та вивчаються політичною лінгвістикою* [38, с. 16]. Влада мови наразі є загально визнаною в соціумі, тому мова є найбільш важливим засобом контролю над суспільством. У демократичному суспільстві вмiле використання мови активно продукує сприятливу для влади громадську думку, тобто є важливим засобом завоювання і утримання влади.

Комунікативна практика, таким чином, постає своєрідним модератором, адже мова і суспільство органічно поєднуються в дискурсі. Зі свого боку, перебуваючи у форматі політичного дискурсу, політична мова – «*мова влади*» – знаходиться між двома полюсами, якими є автори з властивою їм ідеологією, і адресати, на яких орієнтований певний мовний контент. Їхнє різносприйняття, можливо, є причиною того, що «політична мова повинна втілювати різні і нерідко суперечливі функції, зокрема: бути доступною для розуміння (відповідно до завдань) і націленим на певну групу (за історичними та соціально-психологічними причинами)» [67, с. 113].

У контексті останніх зауважень логічним постає факт того, що політична мова відрізняється від звичайної тим, що в ній міститься: 1) «*політична лексика*» – *термінологічна*, а звичайні, не суто «політичні» мовні одиниці залучаються не завжди таким чином, як у звичайній мові; 2) *специфічна структура дискурсу* – результат застосування індивідуальних мовних прийомів; 3) *специфіка і реалізація дискурсу* – звукове або письмове його оформлення.

Політичний дискурс може розглядатися з *чотирьох* точок зору: «1) *політологічної* – в межах політологічної інтерпретації, на підставі якої формулюються висновки політологічного характеру; 2) *суто філологічної* – як будь-який інший текст; однак, «краєм ока» дослідник дивиться на тло – політичні та ідеологічні концепції, що є пріоритетними для інтерпретатора;

3) *соціопсихолінгвістичної* – при вимірюванні дієвості для досягнення прихованих або явних, але, безсумнівно, політичних цілей мовця; 4) *індивідуально-герменевтичної* – при виявленні власних думок автора та / або інтерпретатора дискурсу за певних обставин» [33, с. 66].

Закономірно, що представники лінгвістичного напрямку досліджень політичного дискурсу завжди спиралися на лінгвістичні методи аналізу. У більшості праць, присвячених політичному дискурсу, аналізуються численні мовні засоби, які використовуються політиком для формування у слухачів бажаної рецепції. Вибір мовних засобів залежать від жанрів і функціональної приналежності політичного дискурсу.

1.3. Жанри і функції політичного дискурсу

Політичний дискурс характеризується не лише понятійною багатогранністю, а й багатомірністю структури, що уможлиблює існування чималої кількості жанрів і функцій.

У лінгвістиці застосовують поділ на *первинні і вторинні* мовні жанри політичного дискурсу. Первинні жанри політичного дискурсу утворюють стиль інституційної комунікації, який постає фундаментом для ведення політичної діяльності, а саме таких конкретних процесів: заяви, промови, дебати, декрети, переговори, партійні / конституційні програми, гасла та ін., а жанр побутового спілкування виступає щодо них як вторинний [94, с. 117]. Під вторинними жанрами політичного дискурсу розуміють так зване «щоденне спілкування про політику» або реакцію на почуте від політиків – коментування, обговорення, інтерпретація тощо.

В залежності від провідних намірів і мети конкретного політичного нарративу, О.Й. Шейгал пропонує виокремити наступні жанри: 1) *ритуальні* жанри, або урочиста ювілейна мова, інавгураційна промова, традиційне інтернет / телезвернення; 2) *орієнтаційні* жанри, тобто тексти, в яких представлений інформаційно-прескриптивний характер: маніфест,

конституція, партійна програма, промова президента з приводу певної події, указ, звітна доповідь, ділова угода; 3) *агональні* жанри, які характеризуються особливими гаслами, рекламною мовою, парламентськими або передвиборчими дебатами [57, с. 124].

Б.С. Карімова вбачала у політичному дискурсі особливий конгломерат конкретних жанрів, у структурі яких епіцентром виступають *прототипні* жанри даного дискурсу. Щодо периферії, то там знаходяться, на її думку, так звані «*маргінальні*» жанри, що сформовані на перетині різних видів дискурсу і тому мають гетерогенну природу. На цій підставі мовознавиця розподіляє політичні тексти на чотири групи: 1) *програмні документи*, під якими він має на увазі сукупність матеріалу, необхідного для створення безпосередньо політичної промови; 2) *публічні промови політика*, які є підготовленими текстами для певних політичних діячів і в яких репрезентовані оцінки злободенних політичних явищ, анонсовані перспективні суспільні дії, їхнє обґрунтування з залученням фактологічного матеріалу; 3) *передвиборча агітація*, мовна специфіка якої полягає у тому, що вона відбувається під час виборчої кампанії, тому ключовим завданням декларує вплив на електоральну свідомість з метою отримання переваги у процесі голосування за одного кандидата або певну партію; 4) *політична мемуаристика*, що характеризується творенням так званих гіпержанрів [24, с. 120].

Політичний дискурс можна класифікувати і за вектором комунікації. У цьому аспекті дискурс може виступати персонально-орієнтованим і статусно-орієнтованим. Можна виокремити *інституціональні* (міжнародні перемовини, офіційні зустрічі лідерів держав, підписання угод, публічні політичні виступи, промови політиків, публічні політичні дискусії) та *неформальні* жанри (розмови про політику з незнайомими людьми, у колі сім'ї тощо).

Функціональне призначення політичного дискурсу – одна з найбільш обговорюваних тем з урахуванням його загальної контроверсійності.

Функціональне призначення політичного дискурсу обумовлене семіотичним розумінням мови як системи знаків, яка застосовується для реалізації певних політичних цілей. Практичний підхід до вивчення політичного дискурсу передбачає аналіз дискурсу з метою визначення функції політичної мови в соціокультурному та лінгвістичному контекстах.

Питання про функції політичної мови постають центром уваги лінгвістів, філософів і психологів, але одностайної відповіді на це питання досі немає. Цю відсутність можна пояснити тим, що політичний дискурс має доволі широку функціональну парадигму. Попри те, що глобальна мета політичного дискурсу – боротьба за владу і у загальному уявленні він є цілісною мовною структурою для реалізації означеної мети, завдання його неоднорідні, а різні дослідники віддають пальму першості різним функціям. Спрямований він, передусім, на *інформування* населення про політичні проблеми, створення ґрунту для переконання адресатів. Також одним з важливих його завдань є *пропаганда*, тобто навіювання громадянам певних поглядів. Також призначенням політичного дискурсу можна вважати і *переконання і спонукання* до активних дій, *пробудження* в електораті намірів до активних дій. Кінцева мета політичного дискурсу «зводиться до необхідності *переконати* протилежну сторону» [77, с. 200], тож лише у випадку переконання слухачів її можна вважати досягнутою.

Основи дослідження функцій мови у сучасній лінгвістиці було закладено К. Бюлером і Р. Якобсоном. К. Бюлер зосереджується у своєму наративі на *трьох* провідних компонентах акту комунікації (відправник, одержувач, предметна ситуація), на основі яких він виділяє три провідні функції мови: *експресія, апеляція і репрезентація* [10, с. 9]. Ця теза була вдосконалена Р. Якобсоном, який виділив уже *шість* основних функцій мови, залежні від одного з елементів комунікативного акту: адресата, адресанта, повідомлення, контакту, референта та коду. *Комунікативна* функція дискурсу полягає у здійсненні референції, з якою пов'язана також

і пізнавальна функція мови та дискурсу. З адресантом та адресатом співвідносяться *апелятивна* або «регулятивна», *емотивна* та *експресивна* функції [59, с. 121].

Тут необхідно зауважити, що ступінь реалізації згаданих функцій у різних типах дискурсів декларується як визначальний фактор для вищезазначеної класифікації. Так, зокрема, політичний дискурс поряд з іншими дискурсами (рекламним, медичним, юридичним, релігійним, медійним) розташовується у групі з провідною *регулятивною* функцією.

Англійські дослідники К. Шаффнер і П. Чілтон виділяють *чотири* типи функцій політичного дискурсу: 1) *примусу*; 2) *опір, опозиція, протест*; 3) *симуляція*; 4) *легітимізація і делегітимізація* [69, с. 207]. Американський дослідник Дж. Сейдал переконаний, що політичний дискурс має виконувати *декілька функцій водночас* [93, с. 48]. Передвиборча програма певної партії покликана переконувати, агітувати, пропагувати (*персуазивна* функція); при цьому кожний конкретний пункт програми має бути співзвучний з переконливою ідеологією певної партії, тобто кожна вимога повинна бути гармонізуватися з цінностями, традиціями та ідеологією (*аргументативна* функція). Його співвітчизник Д. Грейбер виділяє наступні функції політичного дискурсу: 1) *поширення інформації*; 2) *«встановлення теми політичної промови»*; 3) *проекція в майбутнє і минуле*, заснована на усвідомленні фактів минулого і прогнозуванні майбутнього. У політичній комунікації апеляція до минулого досвіду часто є засобом аргументативної тактики політика [77, с. 196].

Оскільки політичний дискурс виступає дієвим інструментом політичної влади, то його основними завданнями можна вважати наступні: 1) *спонукання* адресата віддати свій голос на виборах за певного кандидата, партію, блок, рух; 2) *завоювання* авторитету або інтенсифікацію свого іміджу; 3) *вмовляння* адресата погодитися з мовцем, його думкою, прийняти його точку зору; 4) *навіювання* певного емоційного настрою,

емоційного стану адресата; 5) надання адресатові нових знань, уявлень про предмет і об'єкт, *проінформування* адресата про свою позицію з певного питання» [38, с. 131-132]. Тому, зважаючи на те, яка саме функція є пріоритетною, регулятивне спрямування політичного дискурсу може виступати активним знаряддям політичної боротьби влади. О. Шейгал основною називає *інструментальну* функцію політичного дискурсу – *боротьбу за владу, заволодіння нею та її збереження* [57, с. 167].

Враховуючи висновки зарубіжних колег, український дослідник В.В. Петренко в межах інструментальної функції виокремлює вісім основних конститuentів: 1) *соціальний контроль*; 2) *легітимація влади*; 3) *відтворення і реалізація системи влади*; 4) *корегування орієнтації громадян*; 5) *соціальна солідарність*; 6) *функція диференціації соціуму*; 7) *агональна функція*; 8) *акціональна функція* (тобто реалізація політичних планів через *мобілізацію* населення (так звана «наркотизація»: під терміном «наркотизація населення» розуміємо організацію процесу відволікання уваги громадян) [34, с. 66].

Не можна оминати увагою і так звану «*магічну*» функцію *або* функцію *заклинання*, яка може розглядатися як окремий вид регулятивної функції мови [32, с. 19]. Віра в магію слова, яка була властива нашим предкам, притаманна й сучасній людині. Характеризуючи політичну мову як явище, яке твориться безпосередньо в ході політичної комунікації і через це спрямоване скоріше на формування, ніж на відображення реалій сьогодення, Р. Барт відзначав, що слова ніби володіють особливою магічною властивістю, із заборною слова ніби скасовується і об'єкт, який це слово позначає. Для реалізації магічної функції політичного дискурсу найбільш прийнятними лексичними одиницями є евфемізми [2, с. 37]. Б. Норман виділяє функцію *конструювання мовленнєвої реальності*. Він називає її креативною, окреслюючи її як ситуацію, в якій мовленнєва сутність виявляється первинною по відношенню до позамовленнєвих [31, с. 656].

Однією з основних функцій політичного дискурсу вважається функція *відстоювання* політиками *своїєї точки зору*. Її існування обумовлене показником приналежності політика до певної політичної сили, до певної партії, що зобов'язує його конкретизувати причину виступу і обстоювати інтереси спільноти, до якої він належить. Одним із ефективних засобів відстоювання точки зору і знищення опонента у політичних дебатах є пряме *висміювання* опонента. Сміх як такий є проявом неусвідомленого бажання принизити опонента і таким чином вплинути на його поведінку. Образливий гумор і злісний сарказм з використанням відповідної мовної стилістики, утім, мають вживатися політиком лише у крайніх випадках, аби не дискредитувати себе самого задля збільшення політичної ваги за рахунок осміяння. Більш м'якою формою репрезентації точки зору у політичному дискурсі є *нейтралізація* або *виключення* опонента з політичної гри, коли політик говорить не про судження особисті, а про помилкові переконання, «антинаукові» погляди. Тож можна зробити висновок, що політик або політична сила свідомо і залежно від конкретної ситуації, орієнтації на ціннісні уподобання і потенційний бажаний відгук аудиторії використовують найбільш ефективні жанри і функції політичного наративу, найнеобхідніші когнітивні механізми для максимальної відповідності дискурсивному середовищу.

ВИСНОВКИ до розділу 1

Фундамент теорії політичного дискурсу був закладений представниками кембриджської та оксфордської філософських шкіл у 50-ті рр. ХХ ст., які вперше висловили припущення про так званий лінгвістичний формат суспільної думки. Далі мовознавці доклали професійних зусиль, аби відстояти серед наукової спільноти тезу про зв'язок мови з політикою. Результатом плідної роботи фахівців у цьому напрямку стало визнання

політичного дискурсу специфічним типом мовлення, що має чітко визначену суспільну і наукову локалізацію. На сьогодні існує чимало досліджень, присвячених політичному дискурсу: встановлена специфіка, ключовий глосарій, критерії і класифікації, функції і жанри. Проблемами політичного дискурсу займалися дослідники різних країн: Т. ван Дейк, Ж. Курте, Р. Барт, М. Фуко, Ю. Хабермас, А. Белова, К. Серажим, Р. Попов, В. Петренко та ін.

Наукові здобутки лінгвістів були підсвідомо, але дуже результативно екстрапольовані й до інших сфер наукового життя – теорії комунікації, соціолінгвістики, медіалінгвістики, функціональної стилістики, стилістики, лінгвістики тексту тощо. Інтерес до вивчення політичного дискурсу наразі демонструють представники різних професій (журналісти, політологи, філософи, соціологи, фахівці в галузі теорії комунікацій). У лоні кожної з наукових дисциплін визначається особлива рецепція і теоретичне підґрунтя політичного дискурсу. Тож сучасні дослідження в цій царині найчастіше постають зразком розвідок міждисциплінарного характеру.

Політичний дискурс, визначальним тематичним компонентом якого є «боротьба за владу», постає особливим видом дискурсу, обмеженим особливою соціальною сферою – політикою. Політичний дискурс – це своєрідний комплекс мовленнєвих актів, традицій і досвіду, які виражаються у вербальній формі, мають концептуальну цінність, суб'єкт та адресат якого належать до сфери політики. Політичні акти і дії репрезентуються через *мовленнєві акти*, тому політиці взагалі властива дискурсивна природа. У руслі лінгвополітології мова сприймається як елемент політичного поля, а не лише як спосіб реалізації політичних намірів.

Політичний дискурс характеризується семантично-прагматичними критеріями, має жанри і функції. Серед критеріїв варто назвати образ автора, форму адресата, емотивність, конвенційність, інтертекстуальність, модальність та ін. Серед специфічних рис – агональність, ідеологічний характер і театральність. Щодо функцій політичного дискурсу, то тут у

дослідників немає єдності. Вони виділяють апелятивну, емотивну і експресивну, функції примусу, опору, симуляції, креативну і магічну функції. Також називають функції переконання, боротьби за владу, її утримання, спонукання, вмовляння, навіювання, поінформування реципієнтів, відстоювання власної точки зору шляхом висміювання і виключення його з політичної гри тощо. Втім, пріоритетною є функція переконання або *персуазивна*.

Провідними жанрами, в яких реалізовується політичний дискурс, є різні політичні промови (інавгураційні, парламентські, партійні), а також інтерв'ю і виступи політичних діячів на телебаченні, відеозвернення, розміщені на Youtube каналах.

РОЗДІЛ II.

БРИТАНСЬКИЙ ПОЛІТИЧНИЙ ДИСКУРС В ІСТОРИЧНІЙ ПЕРСПЕКТИВІ

2.1. Концептосфера британського політичного дискурсу

У сучасному глобалізованому світі на мовне середовище потужно впливає англійська мова, яка на сьогодні є мовою міжнародного спілкування і лідеркою у плані масштабності і всеохоплюваності світового ареалу. Її тріумфальна хода разом із зацікавленістю світової аудиторії сучасними політичними процесами і персоналіями і спричиняє великий інтерес саме до британського політичного дискурсу.

Національні культурні традиції і ціннісні пріоритети певної країни стають відомими і набувають популярності і через посередництво політичних текстів. Вони є значущими не лише в теоретичному і науковому планах, а і з точки зору можливості відображення національних інтересів всередині країни і за її межами, прогнозування розвитку міжнародних відносин, що стає напрочуд актуальним в умовах глобальної міжкультурної комунікації.

У 40-ві рр. минулого століття з'явилася нагальна потреба вивчення політичного дискурсу та його лінгвістичних і екстралінгвістичних особливостей, оскільки саме в той час політична комунікація була на піку свого розвитку. Паралельно із виокремленням лінгвополітології в самостійну галузь наукових знань розвивалася і політична кар'єра всесвітньовідомого прем'єр-міністра Великої Британії Вінстона Черчилля. Виступи цього визначного політика, який отримав Нобелівську премію за ораторську майстерність під час репрезентації національних цінностей, є прикладом для наслідування наступних світових і британських політиків. Промови Черчилля акумулюють індивідуальні мовні ознаки політика і вербально відображають культурно-історичні і

моральні засади тогочасної Великої Британії. Виступи Черчилля є матеріалом і для наукових досліджень, адже вони постають на захист тези про те, що «політичний дискурс фіксує сучасні події та відтворює «живу» мову, за допомогою чого можна простежити її зміни у будь-який період часу та визначити, які лінгвістичні засоби сприяють формуванню та розповсюдженню ідеологічного впливу». Наразі доведено, що його промови, що мають персуазивну мету, вирізняються «спеціальною лексикою та відповідними синтаксичними особливостями, аби здійснювати вплив на широке коло людей» [15, с. 132].

За сімдесят років політичне мовлення Великої Британії і набуло неабиякої популярності, і зазнало змін. За цей час у країні змінилося багато прем'єр-міністрів, мовлення яких викликало зацікавленість дослідників у аспекті втілення в них характерних прикмет соціокультурного середовища на певному відрізку часу і у розрізі взаємодії традицій і новаторства. У цьому контексті дослідницька увага найчастіше фокусується навколо лінгвістичних і екстралінгвістичних факторів, концептів і прецедентних феноменів. Філологічний підхід до аналізу політичного дискурсу передбачає, передусім, вивчення шляхів творення концептуальної картини світу і механізмів вербального моделювання культурних цінностей.

Крім суто політичних процесів, якими обумовлюється специфіка політичного мовлення, іншою важливою характеристикою політичного тексту є, безперечно, інституціональний статус автора. Тому в цьому розділі матеріалом для дослідження постануть промови прем'єр-міністрів Великобританії, так звані еталонні політичні тексти. Аналіз деяких аспектів мови Вінстона Черчилля, Джона Мейджора, Тоні Блера, Гордона Брауна, Девіда Кемерона, Бориса Джонсона дозволить визначити національні цінності Британії і шляхи їх лінгвістичної презентації у період з 40-рр. минулого століття і до сьогодні, а також сформуванню необхідний базис для структурування мовних портретів М.

Тетчер і Т. Мей.

Розглядаючи *лексичний* рівень англomовного політичного дискурсу, варто звернути увагу на *слова-гасла* або *концептосферу* політичного мовлення, яка часто є ефективнішою за будь-які пояснення та аргументи. Варто, передусім, виділити ключові концепти британського політичного дискурсу, тобто слова, які номінують культурні концепти нації: *country, change, children / kids, education, people / nation, trade, health, opportunity*. Також чільне місце відведено концептам *freedom, liberty, family, justice, values, patriotism, society, human rights*.

Різні дослідники по-різному визначають концептуальні пріоритети дискурсу Великої Британії. Проведений С. Соколовською аналіз концептосфери британського політичного дискурсу проілюстрував, що превалювання концепту *power* зумовлене «спрямованістю політичної діяльності на завоювання та утримання влади, проте риторика має тенденцію до заміщення *power* на *leadership*, який розглядається як менш агресивний» [53, с. 81]. На думку А. Мусоллф, «концепти *democracy, liberty* посідають особливе місце у британській концептуальній картині світу, адже Британія культивує свободу як одну із найбільших цінностей. І, в цілому, ключові концепти британської політичної риторики відображають національну ментальність та умови формування політичної культури у Великій Британії» [86, с. 106].

Концепт *country*, зокрема, постає тією цінністю, яка декларується чи не в кожному виступі британських прем'єрів. Наприклад, у доповіді Т. Блера на партійній конференції 1 жовтня 1997 р. було сказано наступне: (1) «Today I want to set an ambitious course for this *country*. ... *Old British values*, but a new British confidence. We can never be the biggest. We may never again be the mightiest. But we can be the best. The best place to live. The best place to bring up children, the best place to lead a fulfilled life, the best place to grow old» [99]. Крім *country*, прем'єр-міністр використовує вислів «*Old British values*», підкреслюючи тим самим характер нового курсу країни, в основі

якого лежать багатовікові традиції. На думку Блера, його Батьківщина є найкращою у світі країною у сфері соціального благополуччя. Під «*values*» політик має на увазі рівень мінімальної заробітної платні, щорічну оплачувану відпустку, рівноправ'я, адже його країна є гарантом цих цінностей. За десять років (у 2007 р.) до ідеї державності як найвищої цінності звернувся на партійній конференції і тодішній прем'єр Г. Браун: (2) «*This country of ours, which has over centuries given so much to the world ... I believe in British values*» [108].

Акцент на патріотичних переконаннях спостерігається у зверненні Г. Брауна до нації, присвяченому 64-тій річниці початку Другої Світової війни: (3) «*The patriotism in Britain comes from us being a leader. On jobs, on tax havens, on worker's rights, on the environment. We can be leading Europe...and it will be to the benefit of every British citizen*» [111]. Концепт *liberty* превалує у політичному мовленні Дж. Мейджора, адже він репрезентований не лише у змісті, а й у назві промови від 19 вересня 1996 р. «Choice and freedom for all»: (4) «*Extending choice and freedom is an endless task, performed against the clamour for the government to do something – be it spend more, intervene more, regulate more*» [132]. Натомість Т. Блер концентрується на захисті прав людини, про що свідчить ухвалений в 1998 р. Human Rights Act. Під час ознайомлення конгресу США з проєктом майбутньої резолюції політик наголошує на тому, що його прерогативою на державній посаді буде забезпечення прав людини: (5) «*Anywhere anytime ordinary people are given the chance to choose, the choice is the same: freedom, no tyranny, democracy, not dictatorship, the rule of law, not the rule of secret police*» [103].

Наслідуючи традиції своїх попередників, Д. Кемерон у численних виступах демонструє відданість країні і нації, тому і концепти його політичного мовлення суголосні з концептами колег. Великобританія для нього – країна, якою треба пишатися: (6) «*country, that has proud history and even prouder future*» [117]. Він закликає співвітчизників обстоювати

національну толерантність, культурне і етнічне розмаїття, спроможність проявляти співчуття і допомагати нужденним: (7) «...*a country with good humour and great compassion; providing haven for the refugees; Britain is a compassionate country; one of the most successful multiracial democracies in the world; we should celebrate our openness*» [117]. На переконання С. Бертоліатті, Кемерон використовує історичну складову як засіб «підготувати підґрунтя для питань, які він порушить у промовах, будуючи міст між минулим (функціонально вибраними аспектами національної історії) і майбутнім (проблемами, вирішення яких необхідно висвітлити)» [62, с.15].

Думка, що Великобританія є європейським лідером за рівнем соціального розвитку, завжди актуалізується у промовах британських прем'єр-міністрів. Вони декларують переваги своєї батьківщини у порівнянні з іншими країнами, рекламують розвинуту систему охорони здоров'я і освіти, рівень прибутків, які не мають аналогів у світі. Виступаючи на партійній конференції 6 жовтня 2021 р., британський прем'єр Б. Джонсон також апелює до концепту *country*: (8) «*This country is a beacon of light and hope for people around the world*», «*You see how rich this country is growing*», «*we will make this country an even more attractive destination for foreign direct investment. We're already number one...*» [126].

Під час дослідження концептосфери політичного дискурсу В. Черчилля було встановлено, що ключовим у його промовах є концепт *power*. Свідченням цього є, передусім, довоєнні промови політика («*House of Many Mansions*», «*Blood, Toil, Tears and Sweat*», «*Their finest hour*»), в яких це слово зустрічається загалом 15 разів і вмотивовує тенденцію політичного лідера одноосібно утримувати владу, а також надавати особливої ваги правильному і ефективному партійному курсу на відновлення післявоєнної Британії. Водночас для концентрації уваги аудиторії політик застосовує концепт *nation*.

Наступною типовою ознакою сучасного британського політичного

дискурсу є використання *прецедентних феноменів*. Їх можна умовно розділити на три групи: *універсально-прецедентні*, *національно-прецедентні*, *соціумно-прецедентні*. Універсально-прецедентні феномени: «*the 11th of September*», «*Second World War*», «*Cold War*», «*Bible*», «*Harry Potter*», «*Nobel prize*», «*the industrial revolution*», «*Churchill*», «*Lady Thatcher*», «*Brexit*», «*suffer the little children to come unto me*», «*a beacon to the world*» та ін. Національно-прецедентні феномени: «*tea and biscuits*», «*happily married with 2.4 kids*», «*As night follows day*» та ін. Соціумно-прецедентні феномени: *Mr John Prescott*, *David Blunket*, *White Paper*, *Ernie Bevin*, *Nye Bevan*, *Keynes*, *Beveridge*, *Lloyd George*, *1st May 1997*, *42 days*, *the big government*, *White hall*, «*Every child matters*», *Gordon Brown's Britain* тощо. На загал, більшість прецедентних феноменів стосуються сфери «політика», «історія», «література», «культура», «релігія», «економіка», «бізнес», «географія», «досягнення людства».

Одним із найяскравіших національно-прецедентних феноменів останнього часу є «*Brexit*». Прецедентне найменування «*Brexit*» неодноразово зустрічається у виступах Терези Мей, що інспіровано переломним історичним моментом. Політикиня багато говорить про перспективи розвитку Великобританії після виходу з ЄС, визначає позицію країни в ряді ключових питань, передусім, формуванні політичного курсу країни, інфраструктурі економічного сектора, і водночас збереження партнерських стосунків з ЄС (про це детальніше йтиметься у третьому розділі).

«*2.4 kids*» – ще один прецедентний вислів, мовна сутність якого полягає у створенні ідеалізованого образу сімейного життя в Великобританії. Цей вислів часто зустрічається у промовах Д. Кемерона (зокрема, «*David Cameron's speech to the Conservative party conference in Manchester*»). Риторика цього прем'єр-міністра обумовлена тим, що він не очікує перманентного щастя від сімейного життя, а навпаки, передбачає складнощі і проблеми: (9) «*Now I don't live in some fantasy land where every*

family is happily married with 2.4 kids. Nor am I going to stand here and pretend that family life is always easy» [115]. Сімейне життя і його образ, втілений у формулі «2.4 kids», від усвідомлення складнощів не став менш бажаним, скоріше, перетворився на одне з ключових прагнень і цінностей британського суспільства. До речі, крім вищезначеного, у мовленні цього політика представлений доволі нетиповий концепт *подяки* своїм однодумцям і виборцям, а у мовленні Б. Джонсона останнім часом чільне місце посідали концепти *coronavirus* і *war*, поява яких вмотивована світовою пандемією та його переконливою позицією і активною допомогою Україні у російсько-українській війні.

Запорукою успішності англійського політичного мовлення є його особливий ораторський стиль, значною мірою відшліфований В. Черчиллем. Його використання спрямоване на переконання аудиторії та завоювання її прихильності, тож персуазивність і аргументативність усного політичного виступу досягаються і завдяки тому, що він є *інтонаційно оформленим* (середній темп, ритмічна організація, чітка артикуляція, додаткові голосові акценти, чергування висхідних і спадних тонів, помірність та виразність ритмічного оформлення речень).

2.2. Мовні особливості британського політичного дискурсу

Політичний дискурс розглядається лінгвістами як «вторинна мовна підсистема з функціями, словником та комунікативним впливом» [18, с. 68]. Характерно, що власне лінгвістичні методи дослідження і лінгвістичні дані почали використовуватися в аналізі політичного дискурсу порівняно недавно. Проте вже наразі можна виділити такі основні типи лінгвістичного аналізу дискурсу: особлива увага до парафрази і синонімічності (роботи М. Пешо, П. Анрі, Ж. Пуату, Д. Малдід'єра); акцент на аргументації і синтаксисі (Т. Трю, Ж. Зайдель); зосередження на висловлюваннях (роботи

Л. Курдессеса, П. Фіала, Е. Верона, П. Ашарда); лексичні і лексико-метричні дослідження (Ж. Жиляму, Р. Муньє, Ж. Коммерета і Р. Моро, М. Турньєра, А. Бергунью); дослідження наративних функцій (Ж.-П. Фейє); риторичні дослідження (К. Гільомен); семіотика (Р. Барт); антропологічні та соціолінгвістичні дослідження (роботи Дж. Комароффа, Д. Паркіна, Ж.-Б. Марселезі) [95, с. 14].

Приклади політичного мовлення британських прем'єрів, наведені у попередньому підрозділі, демонструють, що у структуруванні концептуальної картини світу до своєї «вторинної мовної підсистеми» вони застосовують численні засоби. Серед лінгвістичних найуживанішими є ті, які забезпечують політичним промова бажану комунікативно-прагматичну спрямованість. Для досягнення персуазивної мети і вербальної організації концептуального смислу у своїх виступах політики використовують *лексичні, граматичні, синтаксичні, стилістичні* механізми впливу на реципієнта.

Щодо лексико-семантичного рівня англомовного політичного дискурсу, то його основу складає *загальнонавживана літературна лексика*. Залежно від теми, політичні промови та інтерв'ю з політиками містять терміни, пов'язані з економікою, медициною, міжнародними відносинами, військовою справою тощо. Політична мова В. Черчилля, приміром, характеризується варіативністю лексичних одиниць. Аналіз його промов («House of Many Mansions», «Blood, Toil, Tears and Sweat», «Their finest hour») дозволяє зробити висновок про наявність у них значної кількості *політичної та військової* лексики. Превалювання лексики військової тематики спричинене Другою Світовою війною, яка розгорнулася саме в період перебування В. Черчилля на посаді прем'єр-міністра Великої Британії: *British and French convoys, mine sweeping, U-boats, Air Force, troops, artillery, Navy, Admiralty*. Політична лексика промов сформована здебільшого з лексичних одиниць, які позначають посади та органи влади: *His Majesty's Commission, the Opposition Liberals, Ministers, Mr. Speaker,*

Parliament, three party Leaders, the House. Також можна вирізнити економічну лексику, застосовану, насамперед, у контексті воєнних часів: *commerce, financial resources, business of munitions production, masses of supplies.*

Використовує економічну термінологію і Дж. Мейджор, коментуючи знецінення фунту стерлінга у вересні 1992 р.: (10) «If we have an *inflation rate* that is higher than *the in flation rate* of our principal competitors in Europe and beyond, then we will become uncompetitive, we will lose markets, we will lose jobs, we will lose prosperity» [136]. Його наступник Т. Блер у своєму інтерв'ю *The Wall Street Journal* використовує *військові* терміни: (11) «The purpose of *terrorism* is not the single act of *wanton destruction*. It is the reaction it seeks to provoke: *economic collapse, the backlash, the hatred, the division, the elimination of tolerance*, until societies cease to reconcile their differences and become defined by them» [104]. Взаємодія Британії та інших європейських країн відтворена у специфічних лексичних одиницях, наявних у промові Г. Брауна 2009 р., присвяченій пошуку шляхів подолання економічної кризи: (12) «And then we faced an other choice; between going our own way, or acting with other countries. And everybody knows the choice we made – we picked *internationalism over isolationism, leading the G20 to a global deal that will save 15 million jobs*» [113].

Крім загальноживаної літературної, політики іноді використовують *розмовну лексику*, яка допомагає наблизити їх до реципієнта і сприяє встановленню довірливих стосунків між учасниками комунікації. Попередній очільник уряду Б. Джонсон активно застосовує розмовну лексику, чим значно полегшує контакт і додає ефективності діалогу з аудиторією. Не стала винятком і його остання промова на посаді прем'єр-міністра: (13) «I know that there will be many people who are relieved and perhaps quite a few who will also be disappointed. *And I want you to know how sad I am to be giving up the best job in the world. But them's the breaks*» [131]. Т. Блер теж не оминає увагою вищезгадані лексичні одиниці, що ілюструє початок його виступу на Раді

Асамблеї ООН 2006 р.: (14) «*Yes, I feel I've got something to say. If people want to listen, that's great, and if they don't, that's their choice*» [105].

Одним із ефективних засобів впливу на адресата і водночас унікальною рисою у британському політичному дискурсі є *політична метафора*, яка унікально транслює інформацію, привертає увагу, змінює політичні погляди реципієнта у потрібному для мовця напрямку. На думку Дж. Чертеріс-Блека, прем'єр-міністри долучають до своїх виступів метафори «для актуалізації потрібних емотивних асоціацій і створення політичних міфів про героїв і злодіїв, месій і монстрів» [68, с. 207]. Політичні промови В. Черчилля містять велику кількість метафор, переважна більшість яких адресована нацистській Німеччині та / чи Радянському Союзу, або спрямованих на заклик народу до дії. Завдяки цьому черчиллівські метафори можна поділити на дві групи: 1) метафори, що є актуальними під час напруженої чи навіть критичної політичної ситуації, орієнтованими на відображення екстралінгвістичної реальності, і, як правило, є гіперболізованими: (15) «*It was necessary that this should be done in one single day, on account of the extreme urgency and rigour of events*» [121]. До другої групи належать метафори, що закликають до активних дій та ілюструють прояв підтримки і підбадьорювання британців політиком, тому більшість метафор характеризуються позитивною конотацією: (16) «*The Dutch – whose servies to European freedom will be remembered long after the smear of Hitler has been wiped from the human path – stand along their dykes, as they did against the tyrants of bygone days*» [122].

З-поміж вербальних інструментів, якими послуговується Т. Блер, чільне місце також посідають метафори, зокрема, у своєму виступі в Лондонській школі політик ототожнює освіту з іскрою, яка спроможна розпалити жагу до знань, що знадобляться учням у дорослому житті: (17) «*Education is as park that can light a love of learning*» [101]. Згідно зі своїми консервативними переконаннями, Д. Кемерон бачить Велику Британію цілісною сполукою, до складу якої входять автономні держави, тож

навіть не допускає думки про вихід Шотландії зі Сполученого Королівства. Послуговуючись розмаїттям політичних метафор, він реалізує персуазивну функцію: (18) «*We don't turn a blind eye or a cold heart to people...*» [118].

Н. Ладукакіс зауважує, що використання Б. Джонсоном просторічних метафор «*tumbo jumbo, load of clap trap*» у брекситівській промові 2016 р. «є своєрідною проєкцією його розчарування у політиці попередників і робить його політичну фігуру ближчою до електорату, який схвально оцінює його правдивість та щирість» [82, с. 42].

Застосування *epithets* не є притаманним для більшості політиків, тож унікальним можна назвати В. Черчилля, політична лексика якого урізнобарвлена цим художнім засобом. Аналіз його промов («House of Many Mansions», «Blood, Toil, Tears and Sweat», «Their finest hour») уможливорює говорити про те, що Черчилль тяжіє до застосування газетних (публіцистичних) та книжних епітетів, завдяки чому надає оцінку ситуації або ж додає емоційності висловленому. Газетні епітети мають чіткий військовий відтінок: *extreme urgency, united strength, strengthened solidarity, decisive factors, remarkable signs, victorious nations, despotic control*. Книжні епітети, навпаки, характеризуються певною смисловою оригінальністю: *ferocious threats, very grievous losses, bygone days, rough dark waters, frightful dangers, waves of anarchy*. Нерідко прикметники, що виступають епітетами, уживаються в найвищому ступені порівняння для привернення особливої уваги до проблеми: *the most grievous kind, the greatest battles, the worst possibilities, finest troops, the highest service, the most moving terms*.

У своїх промовах та інтерв'ю англійські політики використовують *порівняння*, що полегшує розуміння певних політичних подій чи політичної картини світу загалом. Б. Джонсон оприявнився як палкий прихильник Брекситу, на що вказує його інтерв'ю від 6 березня 2016 р.: (19) «*Being in EU is like being in a jail. This is like the jailer has accidentally left the door of the jail*

open and people can see the sunlit beyond. It is once in a lifetime opportunity that will not come again» [125].

Для маніпулювання свідомістю слухача політики часто використовують *евфемізми*, які допомагають їм делікатно повідомити неприємну для реципієнта новину. Дотримання мовного етикету та етичних норм було невід'ємною рисою політичного портрету Т. Блера, який, аргументуючи доцільність війни в Іраку, умисно імплікує назву бойових дій, намагається переконати співвітчизників у протилежному: (20) «*Military operation against Iraq has begun and I can confirm that UK force sareengaged in this operation» [98]. Застосування Дж. Мейджором евфемізмів у промові 1991 р. про війну у Перській Затоці продиктоване прагматичним наміром сфальсифікувати уявлення британців про реальні події, що відбуваються у світі: (21) «I do not think anyone can be certain what is going to happen. Clearly, we would like *this crisis to be resolved without a conflict» [135].**

На синтаксичному рівні політичного дискурсу простежується вживання значної кількості питальних речень, зокрема, *риторичних питань*, за допомогою яких політики, особливо жінки, виражають свої емоції та активізують увагу аудиторії. Риторичні питання, застосовані Черчиллем, сприяли фокусуванню уваги реципієнтів на експресивних частинах промови. Багаторазове повторення риторичних питань цим політиком спонукає слухача до внутрішнього діалогу і в кінцевому рахунку маніпулює установками адресата, що впливає на формування його політичної зрілості: (22) «*If It were otherwise, how would the race of men have risen above the apes; how otherwise would they have conquered and extirpated dragons and monsters; how would they have ever evolved the moral theme; how would they have marched for ward across the centuries to broad conceptions of compassion, off reedom, and of right?» [122].*

У мовленні Т. Блера риторичні питання покликані підсилити увагу членів Європарламенту 23 липня 2005 р.: (23) «*Look at the numbers in European armies today and our expenditure. Do they really answer the strategic*

needs of today?» [102]. Г. Браун відстоює ідею необхідності реформування медичної галузі та поділяє обурення потенційного електорату теж за рахунок риторичних питань: (24) «*If you care about me, why is your first priority to give a 200 thousand pound tax give away to each of the 3,000 wealthiest estates? If you care about us, why would you scrap the right to see a cancer specialist within two weeks?»* [108]. Під час проведення передвиборчих дебатів між Дж. Мейджором та його опонентом Н. Кінноком свою турботу про перспективи Великобританії майбутній прем'єр-міністр виражає шляхом риторичного питання, яке імплікує його позицію: (25) «*Is that what you want for your children? For other countries to race ahead of us, using our ideas? What folly that would be? We must never let it happen»* [133].

Захист та підтримка інституту сім'ї, який, на думку Д. Кемерона, є однією з найважливіших складових у досягненні суспільного благополуччя, втілилися у його промові від 9 січня 2016 р. У ній прем'єр-міністр пропонує організувати курси для батьків, де навчатимуть установленню позитивного психологічного клімату у родинях, акцентуватимуть увагу на важливості сімейного виховання і спілкування: (26) «*What about later on, when it comes to good play, communication, behaviour, discipline?»* [119]. Риторичне питання допомагає політикові привернути увагу слухачів до головних тем виступу і само по собі містить ствердні відповіді на проблемні питання.

У мовленні більшості прем'єр-міністрів *антитеза* не вважається засобом «першого ряду», тому Д. Кемерон вирізняється на тлі своїх попередників, адже його найвідоміші промови часто актуалізують цю синтаксичну фігуру. Ілюстрацією є промова про Брексит, у якій діяч передбачає поразку своїх політичних амбіцій, але наголошує на непохитності демократичного курсу Великої Британії: (27) *People are in control – and the politicians are always their servant and never their masters'»* [117]. Політик також застосовує у своєму мовленні нетипові

для попередників емфатичні конструкції, які посилюють драматизм промови, збільшують її експресивну виразність. Промова після виходу Великої Британії з ЄС стала фінальною для Кемерона на посаді прем'єр-міністра, тож вона більше, ніж інші його виступи, пронизана песимістичними настроями: (28) «*The service our country needs now is to face up to our really big challenges*» [117].

Щодо часових форм у політичному дискурсі, то англійські політичні діячі надають перевагу *перфектним і тривалим часам*. Перфектний час показує, що певна подія з політичного життя суспільства не відійшла в історію повністю, а її наслідки важливі й нині, а тривалі часові форми вказують на процес дії, наприклад, щоб переконати адресата, що політики активно займаються вирішенням певної проблеми.

Девальвація національної валюти у вересні 1992 р. спричинила панічні настрої у суспільстві і з метою стабілізації ситуації тодішній очільник уряду Дж. Мейджор скликав конференцію, де сповістив про посилення демократичного вектору Консервативної партії, вживаючи Present Perfect: (29) «*Well, it hasn't been a dull week, has it? What we have seen has been democracy in action. And this Party is stronger and heal their for it*» [134]. Обійнявши посаду прем'єр-міністра, Г. Браун у першому виступі окреслив коло невідкладних проблем, які потребують найскорішого вирішення, починаючи з моменту промови. Для аргументації він використав Present Continuous і Future Simple : (30) «*We need to change too to meet the new challenges – climate change, global competition, tackling extremism – and we are learning an inescapable truth: it is only by engaging people in the decisions that matter to their lives, only by a new government building trust by involving the British people, that we as a country will meet the new challenges of 2007 and beyond*» [106].

О'Халлоран вказує на те, що використання конструкцій майбутнього часу демонструє неминучість наслідків, негативні конотації яких експлікуються прикметником *painful* і метафорою *high price to pay*:

«Д. Кемерон використовує атрибуції, що дискредитують Г. Брауна за його помилки в економічній політиці, в розбудові країни тощо. Майбутній час у цьому випадку застосований задля посилення іллокутивної сили висловлення і з метою показати, наскільки складною є ситуація і які наслідки вона може мати: «Above all it *will be* a government that is built on some clear *values*. *Values* of freedom, *values* of fairness, and *values* of responsibility» [87, с. 7]. У поєднанні з паралельними конструкціями, підсиленими анафорою, вислів має безсумнівний персуазивний характер.

У своїх промовах та інтерв'ю британські політики вживають модальні дієслова *can, must, should, have to*. Завдяки цим словам їхні висловлювання набувають цінного для аудиторії звучання, бо з їхньою допомогою політик намагається переконати аудиторію у необхідності виконання нею певних дій для загального блага країни. Промови В. Черчилля насичені модальними дієсловами, більшість з яких вказують на обов'язок: (31) «...that *we have to be* prepared in the Mediterranean...» [121] та наполегливу пораду: (32) «It *must be* remembered that in the last war we suffered very grievous losses from mines...» [122].

У виступі на міжнародному з'їзді Лейбористської партії 2009 р. Г. Браун переконує однопартійців, що ефективність майбутнього забезпечується продуктивним сьогоденням: (33) «Our task *must be* to build tomorrow today» [112]. Перша промова Б. Джонсона у статусі прем'єр-міністра є репрезентацією інтенсивного залучення модальних дієслів у лексику з персуазивною метою, адже, як стверджує політик, (34) «because in the end Brexit was a fundamental decision by the British people that they wanted their laws made by people that they *can* elect and they *can* remove from office and we *must* now respect that decision» [128].

У 1998 р., на з'їзді Лейбористської партії Т. Блер, для якого це був другий виступ на посаді прем'єр-міністра і який провадив глобальний ребрендинг політичної парадигми партії, виголосив доповідь, яка отримала схвальні відгуки критиків. Політик продемонстрував себе сповненим

рішучості реагувати на виклики та перешкоди, що постають перед урядом: (35) «No one pretends that we *can* solve unemployment overnight, but no decent society *can tolerate these levels of long-term unemployment, with all the misery and social and social breakdown they bring*» [99]. Дж. Мейджор у першу чергу переймається національними інтересами, вважає, що Британія заслуговує посідати провідне місце в ЄС: (36) «What we *have to do* is to determine how that comes about, what points *should* be push, where *can* we be proactive and improve what happens in the European Union and where should we simply say «No! That isn't for us because we don't think it is in the interests of the British!» [134].

Широко представлені в британському політичному дискурсі й *умовні речення*, які використовуються мовцями для опису і запобігання ситуаціям, що можуть трапитись у майбутньому. Такі ситуації, зазвичай, стосуються політичного життя країни і пов'язані з діяльністю самого політика, який бажає представити аудиторії план своїх заходів, довести адресатові власну компетентність і готовність до активних дій. Саме тому умовні речення найчастіше зустрічаються у передвиборчих промовах. Втім, Г. Браун долучає їх і до своєї промови в Університеті Грінвіча 2007 р., стверджуючи, що глобалізація сприяє зростанню попиту на молодих фахівців: (37) «*Even if in the past there might have been national limited room at the top, now there is clearly global room at the top. Indeed there are millions more skilled jobs and opportunities in our country and round the world for people with skills and qualifications. The young people we educate can and often do work anywhere in any part of the world and there is a virtually unlimited global demand for new talents*» [110]. Упродовж пандемії коронавірусу Б. Джонсон регулярно звертався до нації, нагадуючи про необхідність консолідації зусиль у боротьбі з хворобою: (38) «To put it simply, *if too many people become seriously unwell at one time, the NHS will be unable to handle it – meaning more people are likely to die, not just from Coronavirus but from other illnesses as well*» [127].

Наступним засобом впливу на адресата у британському політичному

дискурсі є використання *займенника першої особи множини we*, що допомагає політику завоювати прихильність аудиторії, а адресату – сприймати думки політика як власні. Крім того, завдяки цьому прийому політики схиляють адресата на свій бік, підкреслюють своє єднання з народом та розділяють людей на «своїх» (політик та його прихильники) та «чужих» (противник і його команда). Так, для підкреслення значущості єднання соціуму у важкі часи В. Черчилль співвідносить себе з парламентом та нацією, як з єдиним цілим, послуговуючись займенниками першої особи множини *we*: (39) «...that *we* are in action...» [121]. Для позиціонування своєї особи як політичного лідера він уживає займенник *першої особи однини I*:(40) «But *I* take up my task with buoyancy and hope» [122]. Користуючись займенником *we*, Дж. Мейджор наголошує на своїх пацифістських намірах у промові 1992 р., яка стосується мирного врегулювання конфлікту в Північній Ірландії: (41) «If *we* can bring people together by agreement partly by restoring political accountability in Northern Ireland, then *we* will set the basis for a better future for the next generation of young people in Northern Ireland than their predecessors had. *I* think that is worth aiming for» [137].

Підтримує колег і Г. Браун, який прагне узгодити власне бачення подолання світової фінансової кризи зі світовими лідерами і, застосовуючи займенники у множині, у промові на саміті ООН 2009 р. має намір спонукати організацію до термінових і консолідованих дій: (42) «Once again *we* are at a point of no return. And just as the collapse of the banks focused our minds a year ago, *we* must now grasp this next set of issues. If *we* do not reach a deal at Copenhagen, if *we* miss this opportunity to protect our planet, *we* can not hope for a second chance some time in the future. There will be no retrospective global agreement to undo the damage *we* will have caused. This is the moment, now, to limit and reverse the climate change *we* are inflicting on future generations. Not later, at another conference, in another decade, after *we* have lost ten years to inaction and delay» [113]. Н. Фейрклоу помітив, що у

мовленні цього політика часто повторюються і займенники *those, them, they*. Він пояснює цей вибір прагненням Брауна «дистанціюватися від опонентів (Консервативної партії) та сформувати їхній негативний образ у аудиторії» [74, с. 81].

У вересні 2014 р. увага тодішнього прем'єр-міністра Д. Кемерона була зосереджена навколо референдуму про незалежність Шотландії. Посадовець прагнув зберегти Шотландію у складі Сполученого Королівства, водночас надавши можливість місцевому парламенту автономно приймати рішення. Втім, Кемерон не був цілковито впевнений, що зможе переконати шотландців, тож 16 вересня 2014 р. відкриває свою «похмуру» промову займенником зі значенням множини: (43) «*We meet in a week that could change the United Kingdom forever*» [118].

Для того, щоб вплинути на свідомість адресата, політики часто вдаються до *повторення слів і перерахування*, що мають найбільше смислове навантаження, а тому постають ключовими у виступі. Повторення у політичному дискурсі є одним із найефективніших засобів впливу на психіку реципієнта. Дякуючи їм, ефект на реципієнта є доволі потужним і тривалим, тому що ця синтаксична фігура поєднує логічні, ритмічні, емотивні й експресивні смисли. У своїй інавгураційній промові Д. Кемерон застосовує чимало повторів, які покликані обстоювати його персональну точку зору та акцентувати увагу на найбільш влучних фрагментах оповіді, тож він заздалегідь декларує засади, згідно з якими буде сформовано майбутній уряд та цілі, які він імплементуватиме: (46) «*It will be a government that is built on some clear values. Values of freedom, values of fairness, and values of responsibility*» [116].

Перша промова Т. Блера, виголошена на посаді прем'єра у 1997 р., може слугувати прикладом застосування перерахування з метою запевнення аудиторії у його відвертих політичних емоціях: (44) «*After 18 long years of Opposition, of frustration and despair, I am proud, privileged, to*

stand before you as the new Labour Prime Minister of our country» [97]. На жіночій конференції 4 червня 1993 р. Дж. Мейджор інформує учасниць, що його найзаповітніша мрія – розквіт Великої Британії, і перераховує при цьому свої ключові цілі на посаді прем'єра: (45) «Madam Chairman, I want our country to be economically powerful again. To build up its industrial and commercial strength. The economic conditions are in place. Now we need to shape policy so that it supports business and allows it to grow. Only grow *will provide jobs, yield taxes, invade foreign markets, replace foreign imports and boost our prosperity*» [140].

Дуже часто у своїх промовах політики використовують *паралельні конструкції*, що дозволяють зосередитися на найважливіших ідеях і додати виступам певного ритму. Завдяки частотності і повторюваності певні фрази закарбовуються у пам'яті адресата і стають для нього особисто значущими. У 2021 р. світ у цілому і Велика Британія зокрема були зосереджені на досягненні консенсусу стосовно подолання наслідків пандемії. Свою промову від 22 листопада 2021 р. Б. Джонсон адресує пересічним британцям, які постраждали внаслідок введення локдауну, імплементуючи паралельні конструкції у своє мовлення: (47) «Dozens of you, *kitchen appliance makers, hairdryer makers, formula one motorcar manufacturers, turning your production lines over in days to try to save lives. For making the masks and the gowns and the gloves at such speed*» [127]. Також за допомогою цієї синтаксичної фігури у звіті перед населенням Б. Джонсон перераховує основні негаразди, спричинені Covid-19: (48) «But after all we have been through it isn't enough just to go back to normal. *We have lost too much. We have mourned too many. We have been through too much frustration and hardship just to settle for the status quo ante – to think that life can go on as it was before the plague; and it will not. Because history teaches us that events of this magnitude – wars, famines, plagues; events that affect the vast bulk of humanity, as this virus has – they do not just come and go*» [127].

Промова Т. Блера 1997 р. унаочнює твердження про можливість

паралельної конструкції полегшити сприйняття концептуального змісту фрази: (49) «*I believe in Britain. I believe in the British people. One cross on the ballot paper. One nation was reborn. We can never be the biggest. We may never again be the mightiest. But we can be the best*» [97]. Дж. Мейджор усвідомлює необхідність захисту навколишнього середовища, збереження і збільшення природних ресурсів, а квінтесенцією всіх його попередніх виступів на цю тему стала заява на Екологічній конференції про створення Національної Екологічної Агенції: (50) «*I can announce to day that we plan to set up an Environment Agency, this will bring together Her Majesty's Inspectorate of Pollution and related functions of the National Rivers Authority to create a new agency for environmental protection and enhancement. I can announce that it will have responsibilities for monitoring the state of air and water; it would make proposals to the government on standards. I can announce that it would regulate emissions and discharges to achieve the standards set by government; and again, as foreshadowed in the White Paper, we are also minded to give the new agency responsibility for regulating the handling and disposal of waste which is currently under the combined supervision of local authorities and Her Majesty's Inspectorate of Pollution*» [133].

У промові від 13 січня 2016 р. (яку критики згодом визнали культовою) Д. Кемерон виголосив промову, в якій репрезентував чимало соціальних та економічних проблем, які турбували суспільство. Паралельні конструкції допомогли політикові зосередити увагу слухачів на ключових аспектах виступу: (51) «*We develop a richer picture of how social problems combine, of how they reinforce each other, how they can manifest themselves throughout someone's life and how the opportunity gap gets generated as a result*» [119].

Наступною характерною рисою політичних промов є *парентетичні конструкції* або *вставні слова*. Вони допомагають оратору здійснювати логічні переходи з однієї теми на іншу, підкреслювати причинно-наслідкові зв'язки тієї чи іншої проблеми та генерувати послідовний і

цілісний виступ. У виступах В. Черчилля, до прикладу, наявні як однослівні парентетичні конструкції, виражені модальними словами та прислівниками (*indeed, however, therefore*), так і сполучення слів з прийменниками (*in addition, above all, at the worst*) або з інфінітивом (*to put it mildly*). Також його політичне мовлення збагачене різноманітними вставленими конструкціями, які уточнюють та доповнюють зміст речення, в межах якого вони знаходяться: (52) «*We, the aggrieved and belligerent Powers who are waging war against Germany, have no need to ask for respite*» [122].

У кожного з політиків є свої «власні» мовні засоби, які є їхньою візитною карткою. Так, у В. Черчилля дуже часто можна помітити застосування *анафори*, провідна функція котрої персуазивна: (53) «*We have before us an ordeal of the most grievous kind. We have before us many, many long months of struggle and of suffering*» [121]. Такий прийом формує нагнітаючий ефект і відповідне емоційне тло, завдяки чому маніпуляція суспільною свідомістю відбувається досить легко.

О. П'єцух акцентує на тому, що у британському політичному дискурсі важливу роль відіграє інтертекстуальність, адже вона є «одним із можливих способів створення нового текстового сенсу через доступну лінгвістичному спогляданню гру на текстовій площині з елементами, отриманими з інших текстів. Це своєрідний діалог між «своїм» і «чужим» текстом у формі введення цитат, алюзій та ремінісценцій [37, с. 125]. Саме останні компоненти (найчастіше цитати з Біблії і Шекспіра) збагачують промови В. Черчилля, уяскраблюють його стиль, допомагають долучити до аудиторії слухачів із далеким від політики естетичним і художнім світобаченням, загалом, спроможні вдихнути в політичну промову нове життя. Наприклад, його перший виступ на посаді прем'єр-міністра отримав назву «*Blood, Toils, Tears and Sweat*» (що є трішки видозміненою метафичною ідіомою *blood, sweat, and tears*) через те, що оратор процитував самого себе: (54) «*I would say to the House, as I said*

to those who have joined this Government: «I have nothing to offer but blood, toil, tears and sweat» [121]. Англійська поезія у розумінні Черчилля є дієвим інструментом впливу на британців, тому саме паралель з національним героєм Олівером Кромвелем і рядки «Гораціанської оди на повернення Кромвелля з Ірландії» Е. Марвела були процитовані Черчиллем у його промові «Their finest hour» для заклику співвітчизників не здаватися: «*He nothing common did or mean / Upon that memorable scene*». У обох прикладах використані прямі цитати, проте *алюзії* також наявні в його політичних промовах. Такі мовні засоби на загал підсилюють «аргументативний потенціал політичної комунікації» [цит. за: 15, с. 135], а також характеризують його не лише як сильного політика, але й як духовного наставника. За спостереженнями О. Решетар, «алюзія Д. Кемерона на десять єгипетських страт і звернення до християнської релігії і церкви» [42, с. 132] теж може вважатися біблеїзмом, вираженим у формі прямої цитати.

Висновки до розділу 2

На сьогодні британський політичний дискурс має неабияку популярність серед мовознавців, конкуренцію йому може скласти хіба що американський. До наукового фокусу потрапляють політичні персоналії минулого, мовні звички яких уособлюють їхню політичну неповторність і структурують мовну картину епохи водночас. Аналіз їхніх найвідоміших виступів дозволяє виявити основні характеристики на лексичному, граматичному, синтаксичному і стилістичному рівнях мови і зробити висновок про індивідуальний мовний портрет політичної особистості.

Результати розділу, присвяченого політичному мовленню видатних британських політиків, дають підстави говорити про те, що у кожного з них однаково потужно представлені *всі* мовні рівні, однак акценти дещо

зміщені і частота застосування різна. Для досягнення здебільшого аргументативної і персуазивної функцій своїх промов вони використовують політичну, військову і юридичну термінологію, займенники першої особи однини і множини, метафорику, модальні дієслова, пасивний стан дієслів і умовні речення, подібні синтаксичні конструкції з метою реалізації концептосфери. Втім, у кожного з політиків були і специфічні мовні особливості. Прикметою політичного мовлення В. Черчилля є застосування метафор, анафор і інтертекстуальності, Дж. Мейджор до своїх промов часто залучав евфемізми, прикриваючись наміром не загострювати опозиційні настрої у суспільстві. Наступник Мейджора, лейборист Т. Блер, часто застосовував метафори, додаючи таким чином виступам нових змістових відтінків. Г. Браун вважав ефективними порівняння, Д. Кемерон добре знав своєю дипломатичністю та компліментарним стилем, а Б. Джонсон вирізнявся з-поміж інших своєю мовною ексцентричністю, а в останній період свого правління – впровадженням у мовлення концепту *war*, який відображає його політичну позицію у питанні російсько-української війни. У наступному розділі пильна увага буде зосереджена навколо промов пари визнаних майстринь британського політичного дискурсу – Маргарет Тетчер і Терези Мей, у мовленні яких актуалізуються і мовно-стилістичні традиції попередників, і власні нововведення, які однаково ефективно допомагають їм репрезентувати головні концепти політичного курсу на посаді прем'єрок Великої Британії.

РОЗДІЛ III.
СПЕЦИФІКА МОВНИХ ОСОБИСТОСТЕЙ
МАРГАРЕТ ТЕТЧЕР І ТЕРЕЗИ МЕЙ

3.1. Політичне мовлення Маргарет Тетчер

Л. Філіпс наголошує, що головною метою правління М. Тетчер було «прагнення до радикальних культурних змін в британському суспільстві, а саме заміщення повоєнного консенсусу добробуту проринковою та антиколективістською системою цінностей» [91, с. 222]. Реалізації цих завдань слугує і політичне мовлення М. Тетчер.

Лексичний рівень

Лексичний рівень дискурсу М. Тетчер красномовно свідчить про її партійну приналежність, обстоювання позицій консервативної партії і протиставлення політики консерваторів опозиційним силам. Прем'єр-міністр країни послуговується великою кількістю *політичної* і *економічної* термінології. Найуживанішими лексемами у політичній мові Тетчер виступають найменування партій (*Conservative Party, Labour Party*), позначення партійних посад (*Labour Leader, Liberal Leader, Chairman*), політичного устрою країни (*property owning democracy, Labour Government*), опонентів (*Socialists*).

Попри те, що в 1970-х рр. Британію спіткала криза у всіх сферах життя, інтенсивні політичні заходи Тетчер дозволили не лише її подолати, але і повернути країні провідні позиції на світовій політичній арені: (55) «We, *Conservatives*, know, even if many *sociologists* don't, that crime is not a sickness to be cured – pity's a temptation to be resisted, a threat to be deterred, and an evil to be punished» [212].

Попри жорстку критику опонентів, М. Тетчер постійно і рішуче обстоює ідеї Консервативної партії шляхом повторення відповідних

власних назв на з'їздах у Блекпулі в 1975, 1979, 1988 pp.: (56) «During my life time all the leaders of the *Conservative Party* have served as *Prime Minister* and I hope the habit will continue» [189]; (57) «For years we *Conservatives* had talked about wanting to create a property owning democracy» [188]; (58) «You couldn't be a *Conservative*, and sound like a *Conservative*, and win an election, they said» [184].

Нерідко прем'єр послуговується *політичними* термінами з метою імпліцитного осміяння опозиціонерів. Зокрема, у двох блекпульських промовах 1975 і 1987 pp. Тетчер звинувачує лейбористів у тому, що під час їхнього правління відбувся занепад економіки, а соціалістам інкримінує негуманне ставлення до людей: (59) «Whatever could I say about Britain that is half as damaging as *what this Labour Government has done to our country*?» [189]; (60) «Does *Labour Leader* now applaud what has happened? Does *the Liberal Leader* welcome it?» [187]; (61) «Some *Socialists* seem to believe that people should be numbers in a State computer. We believe they should be individuals» [189]; (62) «When *the Labour Party* refuses to support the Prevention of Terrorism Act – *an Act that saves lives* – they weaken society, they weaken society's resistance to the modern scourge of terrorism» [184]; (63) «*Intervention, centralization and lack of accountability may appeal to Socialists. They have no place in our Conservative philosophy*» [187].

У борнмутському виступі 1990 р. М. Тетчер використовує дієслова *to ditch* і *to disguise*, щоб показати переваги консервативної партії над соціалістичною. Більше того, вона вбачає у соціалістах партію, яка зраджує ключовим принципам державності і знищує минуле великої країни: (64) «They [*Socialists*] can't tell the nation why it should trust a Party whose only claim to office is that *it has ditch edits principles, disguised its policies and denied its past*» [195].

Широке використання назв політичних партій характеризує М. Тетчер як відданого політика-консерватора, діяльність якого

відбувалася у боротьбі з іншими партіями. І шляхом застосування термінів вона намагається переконати реципієнтів у перевагах саме Консервативної цієї партії у порівнянні з іншими наявними тоді у Британії.

Не менш вживаними в мові М. Тетчер постають *економічні* терміни (*inflation, unemployment, economic growth, income tax, bureaucracy*), що репрезентують актуальні економічні проблеми Великобританії під час її правління. Якщо у 1985 р. Тетчер переймається зростанням рівня інфляції, то в 1987 р., звітуючи на щорічній конференції, пишається своїми досягненнями в економічній сфері: (65) «They [past Governments] have deliberately created *inflation* in the hope of reducing unemployment» [189]; (66) «So as economic growth has taken off, we've cut *income tax*. And as soon as we prudently can, we'll do it again» [190]; (67) «We shall resist unnecessary regulation and *bureaucracy*, but when rules have been agreed, our fellow members of the European Community will find that Britain has the best record for implementing them openly and honestly» [191].

М. Тетчер часто використовує прислівники з семантикою розсудливості і вдумливого аналізу ситуації, поміркованості і відвертості: (68) «We shall resist unnecessary regulation and bureaucracy, but when rules have been agreed, our fellow members of the European Community will find that Britain has the best record for implementing them *openly* and *honestly*» [187]; (69) «So as economic growth has taken off, we've cut income tax. And as soon as we *prudently* can, we'll do it again» [182].

У першому реченні, як бачимо, політикиня використовує прислівники *openly* і *honestly* зі значенням чесності і відкритості, чим демонструє перевагу британського політичного курсу, а, як наслідок, і її партії, як найуспішнішого європейського партнера. Використання прислівника *prudently* спрямоване на позначення поміркованої дії політика, який завбачливо остерігається, щоб не нашкодити

майбутньому, тож його поява у промові підкреслює серйозне ставлення Тетчер до зниження податка на прибуток, оскільки цей крок безпосередньо залежить від економічного росту країни.

Лексичний рівень репрезентації мовної особистості М. Тетчер включає в себе політичну лексику, економічні терміни, прислівники з семантикою позитивного сприйняття. Дж. Вілсон і А. Ірвін характеризують її лексичний стиль як змагальний, відзначають її «постійну готовність до боротьби з проблемами та опонентами та сміливість перед погрозами і небезпекою» [95, с. 11]. Пріоритети лексичного рівня характеризують Тетчер як принципового і ідейного політика, який обстоює позиції своєї партії, бореться з опозицією, яка, на її думку, не переймається політичним і економічним процвітанням країни. Численні терміни і конкретні приклади допомагають прем'єрці захистити виборців від впливу інших, на її погляд, неправильних опозиційних навіювань і неприйнятної рецепції політичних подій.

Фразеологічний рівень

Політична мова М. Тетчер вирізняється також використанням *фразеологічних одиниць*. Це свідчить про те, що політикиня намагається урізноманітнити свій стиль, зробити його механізмом максимального зближення з народом Британії. Реалізації цього завдання Тетчер сприяють стійкі вислови, які найчастіше відтворюють зрозумілий для звичайних англійців розмовний стиль «живого» мовлення. Фразеологізми надають мовленню Тетчер жвавості, образності, емоційності, метафоричності та іронічності. Це пояснюється тим, що фразеологізм є прикладом поєднання кумулятивної функції, функції фіксації і накопичення досвіду. У її висловлюваннях використані такі стійкі вирази як *to sell like hot cakes*, *to save for a rainy day*, *to bear fruit*, *winter of discontent*, *autumn of understanding*, *winter of common sense*.

Так, фразеологізм *to sell like hot cakes* у значенні «розлітатися, як

гарячі пиріжки» дозволяє М. Тетчер пояснити причину зростання попиту на муніципальну нерухомість після скасування заборони на продаж орендарям: (70) «We were told «you can't give council tenants the right to buy». But we did and the houses *sold like hot cakes*» [190].

У численних виступах і інтерв'ю М. Тетчер заявляє про батьківський обов'язок дати дітям освіту як важливий маркер інтелектуального розвитку держави. Зокрема, в одному із своїх останніх виступів на посаді прем'єра, у Борнмуті 1990 р., розмірковуючи про майбутнє країни і систему освіти, вона застосовує фразеологізм *to save for a rainy day* у значенні «накопичення вкладів» і згадує час, коли люди, хоч і відклали кошти на чорний день, не могли витратити цю суму на дітей: (71) «Most of us remember a time when although people *saved for a rainy day*, they couldn't hope to leave what one might call a capital sum to their children» [195];

Іншим яскравим прикладом використання фразеологізмів є наступний: (72) «If our people feel that they are part of a great nation and they are prepared to will the means to keep it great, a great nation we shall be, and shall remain. So, what can stop us from achieving this? What then stands in our way? The prospect of another *winter of discontent*? I suppose it might. But I prefer to believe that certain lessons have been learnt from experience, that we are coming, slowly, painfully, to *an autumn of understanding*. And I hope that it will be followed by a *winter of common sense*» [182]. У цьому вислові, взятому з блекпульського виступу 1989 р., Тетчер застосовує ряд фразеологізмів: *winter of discontent*, що означає довгий час тривоги, іменники з негативною конотацією *winter* і *discontent*, фразеологізм *autumn of understanding* з семантикою непорозуміння, *winter of common sense*, що значить відсутність здорового глузду. Таким чином прем'єр-міністр прагне заспокоїти співвітчизників і переконати їх у тому, що поточні проблеми є тимчасовими і вживаються заходи щодо їхнього вирішення.

Внаслідок того, що фразеологічний фонд мови тісно переплітається з її культурним кодом, сталі словесні комплекси, які М. Тетчер використовує у своєму мовленні, формують своєрідні національно-культурні прецеденти політичного дискурсу. Своєю «образною змістовністю» фразеологічні одиниці уяскравлюють політичний дискурс Тетчер, а також допомагають їй реалізувати аргументативну і персуазивну функції, адже їхнє використання скорочує відстань між нею і потенційними виборцями, завдяки чому вона отримує більше здатності, впевненості і свободи впливати і на членів своєї партії, і на електорат.

Семасіологічний рівень

На рівні семасіології М. Тетчер послуговується засобами виразності, які відображають її інтелектуально-світоглядні уявлення і віддзеркалюють її політичні переконання. Відома промова «The lady's not for turning» була виголошена нею у кризовий період Великої Британії, коли рівень безробіття досяг апогею і Тетчер змушена була довести уряду і електорату доречність жорстких та непопулярних реформ. Прем'єр-міністр застосовує *гіперболи*, котрі сприяють увиразненню сказаних нею слів: (73) «Prosperity comes not from grand conferences but by *countless acts* of personal self-confidence and self-reliance» [216]. У 1982 р. М. Тетчер продемонструвала неабияку рішучість, фактично вступивши у Фолклендську війну. Сполучене Королівство змогло відстояти свої права на володіння Фолклендськими островами, перемога над Аргентиною сприяла зростанню рейтингу Консервативної партії та особисто Тетчер і влітку 1983 р. її уряд був переобраний. У промові від 21 червня 1982 р. політикиня ставить риторичне запитання слухачам та вживає гіперболу-генералізацію для реалізації персуазивної функції: (74) «*All over Britain, men and women are asking – why can't we achieve in peace what we can do so well in war?*»

[214]. Тетчер, яка доклала значних зусиль для формування професійного уряду, високо оцінює діяльність своїх підлеглих і переконує у цьому своїх виборців: (75) «I am very fortunate in having *marvelous* deputy who is *wonderful* in all places *at all times in all things*» [216].

Останній вислів дає можливість говорити і про використання М. Тетчер *epitетів*. Її промова у Брюгге 20 вересня 1988 р. засвідчила небажання політика долучатися до Європейського Союзу, над проектом якого велася полеміка у Європарламенті кінця 80-х. Задля акцентування на тому, що саме Великобританія є єдиним нащадком Римської імперії і має бути відокремлена від інших держав, Тетчер здійснює екскурс в історію, проводить оригінальні паралелі з минулим і вживає *epitети*, які надають виступу експресивності і використовуються для запевнення слухачів у доцільності її думки: (76) «This year we celebrate the three hundredth anniversary of the *glorious* revolution in which the British crown passed to Prince William of Orange *and Queen Mary*» [184].

Британська економічна криза 1980-х рр. призвела до втрати робочих місць, девальвації валюти та подальшої інфляції. Ці реалії усвідомлює і політикиня, і в одній з найвідоміших промов «The Lady's not for turning» використовує *порівняння*, яке постає конструктором соціальної проблеми: (77) «Inflation destroys nations and societies *as surely as invading armies do*» [216]. Політика М. Тетчер спрямована на рішучий захист суверенітету Великої Британії та безкомпромісну боротьбу з потенційними агресорами, тож вона вважає оптимальним рішенням США та особисто президента Р. Рейгана розпочати війну проти Іраку, обґрунтовуючи доцільність вторгнення антитерористичною кампанією. Проте, відмову доєднатися до війни пояснює фінансовою неспроможністю купити зброю, і найбільш ефективним засобом для презентації своїх намірів вбачає порівняння: (78) «If spending money *like water* was the answer to our country's problem, we would have no problems now» [216].

Аналіз семасіологічного рівня промов М. Тетчер був би неповний без розгляду *метафор*. Основним політичним інструментом прем'єр-міністра є, вочевидь, так зване «чорно-біле» сприйняття навколишньої дійсності і всього політикуму, тож закономірними постають її звинувачення соціалістів у тому, що за їх правління розпочалася одна з наймасштабніших економічних криз, які коли-небудь були у Британії. Своє ставлення політикиня виражає і шляхом метафори: (79) «There are many things to be done to set nation *on the road to recovery*, and I do not mean economic recovery alone, but a new independence of spirit and zest for achievement» [187]. Політичним лейтмотивом першого терміну правління Тетчер було подолання економічної кризи та впровадження успішних реформ, тож жінка-політик щороку звітувала перед однопартійцями про виконану роботу. В інтерв'ю BBC 1984 р. за допомогою метафори вона демонструє задоволення від своєчасно прийнятих реформ для боротьби з безробіттям: (80) «But there was a *formidable barricade of obstacles* that we have to sweep aside» [186].

Свої сміливі висновки про політику заощадження фінансових ресурсів для населення М. Тетчер протиставляє постулатам лейбористської партії про обов'язкові виплати кожному громадянину, навіть безробітному, тому за допомогою *евфемізмів* вона імпліцитно засуджує їх у промові 1982 р.: (81) «Those who urge us to relax the squeeze, to spend yet more money in discriminately in the belief that it will help *the unemployed and the small businessmen* are not being kind or compassionate or caring» [214]. Політикиня не втрачає нагоди вдатися до латентної дискредитації опонентів, проте, остерігаючись прямої конфронтації, уникає вживання інвективної лексики, натомість віддаючи перевагу евфемізмам, – зокрема, це відчутно у брайтонській промові 1980 р., присвяченій трансформації традиційних британських цінностей: (82) «Those in the public sector have a duty to those in the private sector not to take out so much in pay that they cause others *unemployment*» [183].

Граматичний рівень

Граматичний рівень політичного мовлення М. Тетчер представлений широким використанням *умовних речень*, а також морфологічних категорій *модальності, пасивного стану, різних часів*. Щодо умовного часу, то, як правило, він характерний для політика, в риторичі якого переважають прогнози і аналіз наслідків поточних подій. Саме таким відповідальним спікером є Тетчер, у публічних виступах і інтерв'ю якої пріоритетним виступає перший і третій тип умовних речень: (83) «Because *if* education is backward today, national performance will be backward tomorrow» [182]; (84) «The first duty of government is to uphold the law, and *if* it tries to bob, weave and duck round that duty when it is inconvenient, the governed will do exactly the same thing, and then nothing will be safe, not home, not liberty, not life itself» [192].

Використання умовного часу дієслів допомагає Тетчер привернути увагу уряду і застерегти його від необміркованих дій та характеризує її як завбачливого політика. Так, перше речення ілюструє її стурбованість регресом рівня освіти, а у другому вислові вона попереджає урядовців, що вони мають неухильно дотримуватися закону, аби запобігти втраті державності та не допустити анархії. Ці положення вона репрезентувала у блекпульських промовах 1975 і 1987 рр.

Через третій тип умовних речень М. Тетчер опосередковано критикує своїх найзапекліших ворогів – лейбористів, демонструючи тим самим переваги своєї політичної сили. Перша сентенція, яку Тетчер виголосила на традиційній конференції Консервативної партії, ілюструє її ставлення до минулих подій: нездатність досягти міжпартійного консенсусу і наслідки того, якби консервативна партія прислухалась до лейбористів і до голосу Руху за ядерне роззброєння: (85) «*If we had listened to the Labour Party and to CND – in so far as you can distinguish between the two – that agreement would never have been achieved*» [188].

У блекпульських виступах різних років Тетчер використовує модальність для того, аби підкреслити правильність дій своєї партії і тим самим розкритикувати опонентів: (86) «What do you think *would have happened* if Mr. Scargill had won?» [187]; (87) «Yet the Government *could not have destroyed* the confidence of the industry more effectively *if they had tried* deliberately to do so with the formula of empty promises and penal taxation» [188].

Політикиня послуговується модальними дієсловами фізичної і розумової діяльності *can / could* і *must*. Використання цих дієслів слугує їй інструментом для передачі як власної впевненості, так і запевнення слухачів. Дієслово *can* у блекпульських промовах 1975, 1987 та 1988 рр. теж демонструє переконання, яке вона хоче транслювати своїм слухачам і виборцям: (88) «No country *can* flourish if its economic and social life is dominated by nationalization and State control» [187]; (89) «No society *can* be fair or stable when inflation eats up savings and devalues the pound in everyone's pocket» [191]; (90) «And we are expanding this programmes that everyone under the age of 18 *can* have either job or education or training, and unemployment will not be an option» [190].

Широкого вжитку набуває у мовленні М. Тетчер і дієслово *must*, яке використовується для вираження наказу, поради, заборони, обов'язків, які треба виконати безапеляційно. У Борнмутському виступі 1990 р., приміром, політик випромінює рішучість у намірі захищати торговельну спроможність Британії, тому через *must* можна зрозуміти і її настрій, і наявність серйозної економічної проблеми: (91) «When NATO Foreign Ministers met in Scotland in June, I warned that NATO *must* be ready to act beyond its boundaries, that our dependence on Middle Eastern oil will grow again in the next century, and that we must have the capacity to defend our trade routes» [195].

У інших відомих промовах Тетчер подібна модальність допомагає слухачам зрозуміти, що становище приватних компаній є одним із

ключових питань, які хвилюють політикинню. Адже, як зазначає М. О'Шонессі, «завдяки податкам, що сплачує населення, забезпечується допомога старшому поколінню, хворим і інвалідам, і модальне дієслово *must* є проявом її власної турботи і піклування» [89, с. 301]. Можливо, не в останню чергу через застосування цієї модальності Тетчер ще за життя почали шанобливо називати «Залізною леді». Частота використання модального дієслова *must* підкреслює вміння політика концентруватися на основних подіях самій, переконувати слухачів і спонукати до дій, попри складнощі на шляху до результату: (92) «I believe that government *must* take the primary responsibility for setting standards for the education of our children» [210]; (93) «We *must* get private enterprise back on the road to recovery, not merely to give people more of their own money to spend as they choose, but to have more money to help the old and the sick and the handicapped» [188].

Часто у мовленні М. Тетчер можна помітити пасивний стан дієслів. Таким чином політикиння фокусує увагу реципієнтів не на особистостях попередників, а на їхніх невиконаних обіцянках. Вона імпліцитно досягає контрасту з ними, адже утримується від брехливих обіцянок своєму народові, говорить лише про ті дії і заходи, які реально сприяють покращенню суспільного життя. Уникнення персоналізації опонентів, продемонстроване у першій промові на посаді прем'єр-міністра, обумовлене небажанням ескалювати конфлікт: (94) «So much *has been promised* in the past, so much has come to nothing, no wonder they are skeptical» [188]. У наступному випадку політикиння акцентує увагу на нації як головному мотивантові і натхненникові її успішної прем'єрської діяльності: (95) «I already knew only too well the task that faced me, but I had not fully realized the strength that *would be given* to me by our people, and it was to sustain me first in the years of Opposition and then as Prime Minister» [182].

У своєму мовленні М. Тетчер надає перевагу репрезентації подій

або ситуацій, які вже відбулися, але результат яких важливий нині, – цим обумовлене регулярне використання граматичної форми Perfect: (96) «During my lifetime all the leaders of the Conservative Party *have served* as Prime Minister and I hope the habit will continue» [196]; (97) «The job you *have given* me is at once a supreme honour and the greatest possible challenge» [189].

Таким чином, використання речень умовного способу, модальних дієслів, перфектної вербальної форми у мовленні М. Тетчер дозволяє зробити висновок про те, що вона – політик, який цінує і береже репутацію Консервативної партії, зосереджений на репрезентації сучасних проблем та аналізі помилок минулого.

Стилістичний синтаксис

На рівні стилістичного синтаксису мовна особистість М. Тетчер проявляється у широкому використанні паралельних конструкцій, анадишлосису, градації, інверсії, парцеляцій, риторичних питань.

За допомогою *паралельних конструкцій* політичині вдається виділити найбільш значущі частини речення, додаючи їм зовнішньої експресивності і внутрішньої концептуальної глибини. Широке використання паралельних конструкцій дозволяє Тетчер чітко вибудувати ієрархію цінностей, представити аргументований план дій, які вона пропонує для реалізації програми суспільного благополуччя.

Синтаксичний паралелізм у першому виразі дає змогу окреслити вектор вирішення проблем всередині країни. За допомогою займенника *we*, модального дієслова *must*, дієслова *find* політичиня не лише констатує наявність поточних проблем, але і обіцяє знайти спосіб їхнього вирішення: (98) «To all the people of the Province of Ulster, I repeat this pledge: we do not forget you, we will not abandon you. *We must and we will find a way of restoring to you more control over your own affairs. We must and we will find a way to peace for your deeply troubled part of our*

United Kingdom» [189].

У наступному реченні можна спостерігати паралелізм, який допомагає М. Тетчер апелювати до минулого і спонукати виборців до порівняння його з сучасним: (99) «Do you remember the Labour Britain of 1979? *It was a Britain* in which union leaders held their members and our country to ransom; *a Britain* that still went to international conferences but was no longer taken seriously; *a Britain* that was known as the sick man of Europe and which spoke the language of compassion but which suffered the winter of discontent» [190].

У блекпульських виступах 1987 і 1988 рр. Тетчер застосовує декілька паралельних конструкцій, які спрямовані на запевнення електорату в тому, що Консервативна партія докладе максимум зусиль для звільнення орендарів від орендодавців, батьків від вибору шкіл, а бізнес від виснажливих обмежень та перевірок. Окрім цього, прем'єр акцентує увагу на тому, що вихід із кризи можливий шляхом об'єднання британського народу та уряду задля досягнення спільної мети: (100) «*We will free tenants* from their dependence on council landlords. *We will free parents* to choose the schools they want for their children. *We will free businesses* in the urban development areas from irksome planning restrictions and controls» [190]; (101) «The steel strike ten years ago – *backed by Labour*. The violent coal strike which lasted a year – *backed by Labour*. And a host of other strikes *backed by Labour*» [191].

У наступному вислові М. Тетчер демонструє бажання залучитися підтримкою співвітчизників у вирішенні економічних питань, але, переконана, передусім, у своїй ключовій і успішній ролі: (102) «*We shall not seek* to make scapegoats of any group. *We shall do* everything we can to make possible the return to realistic and rational level of settlements. *We shall seek* to build bridges, not to blow them up. No doubt we shall lose some battles in the course of this fight. However our strategy must survive because it is the right one. We have heard no alternative. It is the only one for Britain»

[206].

Щоб ствердити свою позицію і виокремити головну інтенцію висловлювання, М. Тетчер застосовує *анадиплозис*. Її перша промова на посаді прем'єра виявилася багатою на цю стилістичну фігуру. Повторюючи лексеми *problems*, *harder* і *freedom*, політик загострює увагу на наявних проблемах, але вірить, що за час її правління вони будуть вирішені, а свобода, на її думку, має ґрунтуватися на принципах легітимності, які сповідує Консервативна партія і вона сама. Займенники *we*, *our* засвідчують прагнення прем'єра до єдності з народом: (103) «Of course, we face great *problems*, *problems* that have fed on each other year after year, becoming harder and harder to solve. We all know them» [186]; (104) «We who believe in the one true *freedom* – *freedom* under the law – far outnumber and outweigh, in the strength of our resolve, those who set out to murder and to maim» [189].

У блекпульській промові 1985 р. М. Тетчер шляхом багаторазового *повторення* висловлює своє негативне ставлення до робітничої партії і з певною долею сарказму уточнює, що сміливість, продемонстрована представниками робітничих професій, свідчить про те, що їх відверто недооцінювала згадана партія, критикуючи і заперечуючи їхню роль у розвитку економічної складової країни. Крім цього, політикиня застосовує дієслово *to disown*, яке дозволяє вербалізувати ідею обстоювання прав робітничого класу і неприйняття опозиційної партії лейбористів: (105) «Real courage was the courage shown by *the working* mines, by *the working* lorry drivers, by *the working* railway men, by *the working* steelmen, by *the working* dockers – the very people the Labour Party disowned» [189].

Не менш частотним є використання М. Тетчер і прийому *градації*. Нею вона користується, коли засуджує лейбористів за відмову підтримати антитерористичний закон, після чого емоційний градус її промови закономірно посилюється. Нагадаємо, що згаданий політичний

крок лейбористів спричинив зростання рівня злочинності та навіть воєнну загрозу, тож градація *they weaken society, they weaken society's resistance* вмотивована гнівом Тетчер на опозиціонерів: (106) «When the Labour Party refuses to support the Prevention of Terrorism Act— an Act that saves lives – *they weaken society, they weaken society's resistance to the modern scourge of terrorism*» [198]; (107) «We Conservatives know, even if many sociologists don't, that crime is not a sickness to be cured – it's *a temptation to be resisted, a threat to be deterred, and an evil to be punished*» [196].

Принагідно зазначимо, що для інтенсифікації тези про те, що злочинність є внутрішнім ворогом, Тетчер використовує абстрактні іменники *sickness, temptation, threat, evil*, які ефективно виступають елементами градації і створюють негативну, але яскраву і зрозумілу для слухачів картину суспільного лиха.

Важливу роль у мові політикинї відіграє форма викладу «*запитання-відповідь*», причому у формі риторичних питань можна спостерігати і градацію, завдяки чому мовлення прем'єр-міністра стає ще більш енергійним, динамічним і експресивним. Звертаючись до електорату, М. Тетчер повідомляє їм про ставлення опозиціонерів-лейбористів до її партії, яка виступає проти воєнних загроз з боку СРСР, – для цього вона використовує градацію, виражену питальним прислівником *when*, модальним дієсловом *will* і дієсловом *learn*, прислівником *ever*: (108) «And reviled for standing firm against Soviet military threats. *When will they learn? When will they ever learn?*» [206].

Щоб сконцентрувати увагу слухачів на головному концепті промови або надати особливого звучання окремим словам, М. Тетчер застосовує *інверсію*. Прикладом може слугувати промова у Блекпулі 1987 р. на конференції Консервативної партії, де політик виказує сподівання на приріст акціонерів та завіряє суспільство, що це відбудеться найближчим часом: (109) «*Soon there will be more*

shareholders than trade unionists in this country. Of course, not all trade unionists are shareholders – yet. But I hope that before long they will be. Homeownership too has soared» [182]; (110) «*Nowhere* is this policy more needed than in what have come to be known as ‘inner cities’» [190].

У виступах М. Тетчер також зустрічаються *парцеляції*. Так, виступаючи на конференціях в останній рік свого правління, зокрема, в Борнмуті і Манчестері, політик змушена визнати, що інфляція досі не подолана, але доки слухач не встиг розчаруватися, прем'єр-міністерка заспокоює їх, залучаючи парцеляцію. У наступному прикладі парцелюється іменник *jobs*, яким вона підкреслює, як саме покращилися умови праці завдяки модернізації виробництва: (111) «But, inflation is still too high. It must and will be beaten» [195]; (112) «Yesterday's jobs have been replaced by new jobs. *Better jobs. Cleaner jobs. In modern industries*» [212]. Пильна увага до сфери соціальної політики характеризує Тетчер як прем'єр-міністра, який вважає, що соціальне благополуччя є базисом довірливих стосунків між народом і урядом. Тож парцеляція у цьому випадку уможливорює запевнення слухачів у тому, що наявність надійних і якісних робочих місць – запорука добробуту кожного громадянина, в той час як для держави – це податкові відрахування, які і сприяють процвітанню країни.

Залучення *риторичних питань* визначає позицію М. Тетчер в основних політичних питаннях, привертає увагу реципієнтів до ключових проблем, полегшує рецепцію її мовлення. В останній промові на посаді прем'єра, у 1990 р., вона намічає перспективні шляхи розвитку політичного курсу країни, запевняє, що країна має рухатися в новому напрямку, має перебудувати свідомість, а на завершення використовує риторичну форму «Can it be done?», викликана намірами підштовхнути суспільство до усвідомлення вищезгаданих новацій і мотивацій їх застосовувати. Попри те, що риторичне питання вважається питанням без відповіді, Тетчер часто застосовує його, щоб почати розмову з

народом і відповісти на нього самій, сформувавши коло найважливіших проблем, рішення яких потребує втручання електорату і її самої, а також підштовхнути його до активних дій: (113) «We have to move this country in a new direction, to change the way we look at things, to create a wholly new attitude of mind. *Can it be done?*» [213].

Використання риторичного питання на завершення наступного вислову зумовлено тим, що М. Тетчер не поділяє політику опозиціонерів, які не дотримуються задекларованих принципів і чий неправильні кроки підривають довіру нації до політикуму в цілому: (114) «They can't tell the nation why it should trust a Party whose only claim to office is that it has ditched its principles, disguised its policies and denied its past. *And when a party does that, how could one trust its promises for the future?*» [212].

2.2. Мовний портрет Терези Мей

«Свинцева леді» Тереза Мей, яка обіймала посаду прем'єр-міністра з 2016 по 2019 рр., є, на нашу думку, спадкоємицею М. Тетчер не лише у політичному, а й у мовному плані, оскільки її вербальний арсенал, як і у знаменитої попередниці, містить доволі велику кількість засобів художньої виразності, стилістичних фігур та інших мовних особливостей.

Лексичний рівень

На лексичному рівні Т. Мей оприявнюється амбітним політиком, лідером Консервативної партії, який виступає за відокремлену від ЄС Британію. Задля висвітлення цього у своїх промовах прем'єр застосовує політичну і економічну термінологію. Найчастотнішими лексемами у мовленні політикині є назви політичних процесів (*Brexit, referendum, voting*), абстрактні іменники (*democracy, freedom, dignity*).

«Брексит був головною темою риторики Терези Мей на посаді

прем'єр-міністра» [6, с. 46], тому питома частка всієї політичної термінології припадає саме на цю лексему. Одним із найяскравіших у цьому плані є, на наше переконання, виступ Т. Мей 17 січня 2017 р., який уособлював стратегію втілення в життя результатів референдуму: (115) «The result of the referendum was not a decision to turn inward and retreat from the world. And so I believe the real lesson in *Brexit* not just for Britain, but if it wants to succeed, for EU itself» [142].

У Ланкастерській промові 2017 р. Мей теж використовує політичні терміни, щоб правильно розставити акценти та переконати слухачів у тому, що Брексит не стане перешкодою на шляху розвитку країни. Мей інформує реципієнтів про те, що голосування за вихід з ЄС не було еквівалентним відмові від європейських цінностей та бажанню дистанціюватися від континентальних сусідів: (116) «Our vote to leave *the European Union* was no rejection of the values we share. The decision to leave *the EU* represents no desire to become more distant to you, our friends and neighbours» [142]. Декларуючи інтенції цілковитого виходу з ЄС в інтерв'ю CNN, політикиня, втім, зазначає, що цей вихід не вплине на подальші відносини між Британією та ЄС: (117) «We are leaving *the European Union*, but we are not leaving *Europe*» [144]. Уже в 2019 р., усвідомивши, що процес імплементації Брекситу виявився складнішим і довшим, аніж очікувалося в 2016 р., в останній промові на посаді, 24 травня, очільниця уряду визнає свою неспроможність переконати всіх членів Консервативної Партії та об'єднати суспільство задля втілення однієї ідеї, тож її безапеляційна риторика трансформується: (118) «The challenge of taking *Brexit* from the simplicity of the choice on the ballot paper to the complexity of resetting the country's relationship with 27 of its nearest neighbours was always going to be huge» [157]. Як бачимо, Брексит – термінологічна домінанта політичного мовлення Т. Мей.

Як і М. Тетчер, Т. Мей часто послуговується *економічними* термінами. Цьому є пояснення. Відомо, що перш ніж стати прем'єр-

міністром, жінка працювала у банківській сфері і навіть обіймала посаду тіньового міністра з питань праці та пенсій, отже, економічна термінологія суголосна з її фахом, і саме ця компетентність справляє враження на слухачів, допомагаючи реалізувати персуазивну функцію і таким чином: (119) «When it comes to *taxes*, we'll prioritize not the wealthy but you» [161]; (120) «We negotiate a *free trade agreement* similar to that which Canada recently negotiate» [160].

Т. Мей застосовує і *юридичну* термінологію під час своїх виступів, що можна пояснити тим, що політична та правова сфера тісно взаємопов'язані між собою, і кожен політик повинен володіти законодавчими термінами принаймні на базовому рівні: (121) «Our political traditions are different, unlike the European countries, we have no written *constitution*, but the principal of *Parliamentary Sovereignty* is the basis of our unwritten *constitutional settlement*; We are in the process of turning the *'agreement into draft legal text*; We are close to *agreement* on the terms of an *implementation period* which was a key element of December's deal» [163]; (122) «*The agreement* we reach must therefore respect the *sovereignty* of both the UK and the EU's *legal order*» [167]; (123) «Being out of the EU, but a member of the Single Market would mean complying with the EU's *rules and regulations* that *implement* those freedoms» [166]; (124) «We have left the *jurisdiction* of the ECJ, but *EU law and decisions* will continue to affect us» [143].

Т. Мей залучає і *військову* термінологію до своїх виступів, що додає прагматичного забарвлення її політичним промовам. Саме тому правильне декодування військової лексики забезпечує адекватну передачу комунікативно-прагматичного аспекту промови, не порушуючи при цьому індивідуального стилю політика: (125) «This resolution remains the binding international legal framework for the resolution of the dispute about the Iranian *nuclear programme* [161]; (126) «We must also address in a meaning fulway shared concerns about Iran's *ballistic missile programme*; Iran continues to

abide by the restrictions set out by *the JCPOA*, in line with its obligations under *the Treaty on the Non Proliferation of Nuclear Weapons*» [151].

Риторичі Т. Мей властиве порушення проблем гендеру і прагнення відстоювати жіночі права нарівні з чоловічими. Вона сповіщає слухачів-жінок, що сповнена рішучості побороти дискримінативні паттерни та шаблони, притаманні патріархальному суспільству, тому у промові від 1 лютого 2017 р. політикиня наголошує на тому, що жінки мають беззаперечне право на участь у рішеннях, що змінюють їхнє життя: (127) «After all, *women* represent half of humanity, and we *do* have a *fundamental right to participate in the decisions that shape our lives*» [167].

Використані очільницею уряду *абстрактні* іменники спрямовані для окреслення найважливіших понять, до яких прикута її увага. Свідченням цього є одна з найвідоміших промов Т. Мей від 17 січня 2017 р. У ній вона порушує тему боротьби з шовінізмом та потенціального розвитку країни відповідно: (128) «It means that we believe in a *Union* not just of the nations of the United Kingdom, but between all of our citizens. Everyone of us, whoever we are and wherever we are from» [142]; (129) «I say to secure that brighter and better *future* for us» [142]. Своєю думкою про Брексит політикиня поділилася в інтерв'ю *The Wall Street Journal*. Вона переконана, що Брексит символізує для мільйонів британців надію та гідність: (130) «*Hope and dignity* for millions of people in our country» [177]. Окрім вищезазначених питань, політикиня занепокоєна й посяганням на демократію, вбачаючи у публічних образах загрозу, і саме абстрактні іменники допомагають їй це вербалізувати: (131) «In the face of what is a *threat* to our *democracy*, I believe that all of us – individuals, governments, and media old and new – must accept our responsibility to help sustain a genuinely pluralist public debate for the *future*» [168].

Грамматичний рівень

На відміну від граматичних особливостей промов М. Тетчер, граматичний рівень мовлення Т. Мей представлений широким використанням простих висловлювань і форм теперішнього часу – *Present Simple, Present Perfect, Present Continuous*. Вона зазвичай схильна описувати теперішній стан справ і те, що відбулося і було результативним, як наприклад, на щорічній конференції Консервативної партії від 2 жовтня 2018 р. та в інтерв'ю Daily Mirror і The Sun: (132) «There are some things about last year's conference *I have tried* to forget» [144]; (133) «*I've seen* the trailers for Bodyguard and let me tell you – it wasn't like that in my day» [144];(134) «And that is what *we are seeing* today. Business *isn't calling* to reverse the result, but *planning* to make a success of it» [147]; (135) «It is the reason we chose *to get involved in politics in the first place*» [175].

Доволі часто у мовленні прем'єр-міністра можна спостерігати *складні речення*, завдяки яким вона деталізує звернення до реципієнтів і які є одним з чинників успішної реалізації персуазивної функції. Цей факт ілюструє вищезгадана промова 17 січня, в якій політикиня схвально відгукується про переговори свого попередника, але, менше з тим, визнає, що більшості учасникам голосування не вистачило гнучкості: (136) «David Cameron's negotiation was a valiant final attempt to make it work for Britain – and I want to thank all those elsewhere in Europe who helped him reach an agreement – but the blunt truth, as we know, is that there was not enough flexibility on many important matters for a majority of British voters» [142].

Також у промовах Т. Мей наявні *умовні речення* першого типу. Наприклад, у бірмінгемській промові від 7 листопада 2018 р. шляхом застосування умовного речення вона вкотре підкреслює своє єднання з британським народом і нагадує слухачам про звитяжне минуле британців під час Першої Світової війни та необхідність консолідації народу сьогодні, що в майбутньому допоможе подолати економічну і соціальну кризи, і більше того, зробить британців нездоланими: (137) «Because the less on of that remarkable generation is clear: *if we come together, there is no*

limit to what we can achieve» [153].

Т. Мей також часто застосовує *пасивні* конструкції, в яких еліміновано орудний суб'єкт дії. Прикладом теж може слугувати відома промова від 17 січня 2017 р., де вона наголошує, що, незважаючи на репутацію Великобританії, як непоступливої країни, ЄС, доклавши зусиль, зміг впоратися з розмаїттям країн членів та їх інтересів: (138) «While I know Britain might at times *have been seen* as an awkward member state, the European Union has struggled to deal with the diversity of its member countries and their interests» [142]. За рахунок перфектної пасивної конструкції Мей апелює до минулого і намагається донести до слухачів безпідставність думки про випадкове членство Британії в ЄС.

Аналізуючи роль *займенників* у промовах Т. Мей, можна простежити певну закономірність: на початку своєї кар'єри політикиня тяжіла до вживання вживала *особового займенника I*, що свідчило про її відокремлення від інших членів уряду: (139) «*I have just been to the Buckingham Palace, where Her Majesty the Queen has asked me to form a new government, and I accepted» [149]. Проте згодом її риторика трансформувалася і політикиня почала демонструвати єдність з однопартійцями та британцями в цілому, застосовуючи присвійний та особовий займенники *we* та *our*: (140) «*Our vote to leave the European Union was no rejection of the values we share; We must bring our country back together, taking into account the views of everyone who cares about this issue, from both sides of the debate» [166]. Ці зміни були обумовлені постійним заглибленням Т. Мей у витoki національного характеру та менталітету британців, а також імперативом згуртувати суспільство навколо своєї ключової ідеї.**

Семасіологічний рівень

На семасіологічному рівні Т. Мей застосовує засоби виразності, покликані збагатити і урізномбарвити її традиційний тематичний спектр. У

своїй першій промові на посаді прем'єр-міністра від 2 жовтня 2016 р. політикиня використовує *гіперболи*, які демонструють велич та статусність Британії, та конкретизують, у яких аспектах Сполучене Королівство володіє перевагою над іншими європейськими країнами. Так, прем'єр-міністерка запевняє електорат, що Британія є найсприятливішою країною для ведення вільної торгівлі: (141) «Britain is always *the most passionate, most consistent, most convincing* advocate for free trade» [146]. Саме ілюстрація досягнень та національних цінностей формує позитивний імідж країни на міжнародному рівні та транслює дієвість політики м'якого переконання, важелями якої є публічна дипломатія, ідеологія та культура, які чітко проступають під час промови у Бірмінгемі у 2018 р.: (142) «We have *the greatest* soft power in the world» [153]. Також Мей усвідомлює власну та партійну відповідальність за майбутнє країни і розуміє, що впровадження змін неминуче, і їх центральним маркером є референдум про вихід з ЄС, про що повідомляє під час інтерв'ю французькій газеті Le Monde: (143) «It was *the biggest* vote for change this country has ever known» [155].

Задля зближення з британцями прем'єрка залучає метафору *to work around the clock*, яка допомагає їй проявити розуміння постійних життєвих негараздів, які робітникам доводиться долати щодня, працюючи без вихідних та відпусток: (144) «I know you're *working around the clock*, I know you're doing your best, and I know that sometimes life can be a struggle [149].

Виступаючи на щорічних з'їздах Консервативної партії, інформуючи їх одно партійців про блискучі перспективи і зростання економіки Британії після Брекситу, Т. Мей долучає до своєї промови *епітети*, що посилюють емоційне тло та впливають на слухачів: (145) «Our *ambitious* vision for Britain after Brexit» [142]; (146) «...his *deep* love for our country» [163]; (147) «...our economy remains *strong*» [163].

Стверджуючи, що очолювана нею Консервативна партія має намір працювати на благо кожного громадянина, а не лише привілейованих

класів, Мей демонструє єдність з народом, що є незмінною складовою її політичного реноме і забезпечує їй електоральну довіру: (148) «Let's keep working to make Britain a country that works not for *privileged* few but for every one in this *great* country. As we leave the European Union, we will forge a *bold, new, positive* role for ourselves in the world» [166]. Принагідно зазначимо, що епітет *great* супроводжує один із її ключових концептів – *country*.

Не можна оминати увагою і той факт, що поруч з оцінювальними лексемами у мовленні Т. Мей часто опиняється «Брексит». Ще у 2016 р. політикиня обстоювала ідею від'єднання Британії від ЄС та аргументувала закономірність цього непростого політичного кроку. Вона артикулює референдум як платформу для нових звершень, переконує, що Брексит лише употужнить Британію, та оприявнює свої амбітні бачення постбрекситівського періоду: (149) «But first, today, we're going to talk about *Global Britain, our ambitious* vision for Britain after Brexit» [152]. Імплементация результатів референдуму відіграла надважливу роль у каденції Мей, тому у промові від 2 березня 2018 р. за допомогою епітета прем'єр підкреслює значення та вагомість цього голосування для соціуму: (150) «We are now approaching *a crucial* moment» [153]. У іншому випадку за допомогою *порівняння* очільниця уряду апелює до представників робітничого класу та гарантує їм дотримання конституційних прав і норм: (151) «Existing workers' legal rights will continue to be guaranteed in law – and they will be guaranteed *as long as I am Prime Minister*» [153].

Аналіз семасіологічного рівня промов Т. Мей був би неповним без *політичних метафор*. Цим художнім засобом прем'єр-міністерка послуговується у промові від 17 січня 2017 р. під час активної фази переговорів з ЄС. Вона намагається віднайти консенсус, тож репрезентує два потенційні сценарії розвитку відносин Британії та ЄС. Прерогативу для Великобританії очільниця вбачає у зміцненні зв'язків всередині Сполученого Королівства, і метафора *precious bond* підкреслює

сакральність цього союзу для Консервативної партії і Мей зокрема: (152) «It means we believe in the Union: *the precious, precious bond between England, Scotland, Wales and Northern Ireland*» [142]. У цьому ж виступі Т. Мей змальовує бачення постбрекситівського курсу країни, який доволі складно передбачити, але саме відокремлення від ЄС, на її переконання, зміцнить та згуртує Британію: (153) «And they did so with their eyes open: *accepting that the road ahead will be uncertain at times, but believing that it leads towards a brighter future for their children – and their grandchildren too*» [142].

30 березня 2017 р. Т. Мей задекларувала наміри Консервативної партії Британії, залучаючи до промови метафору *magnet*, яка є яскравим підсилювачем запевнення виборців у тому, що відокремлення від Європи сприятиме процвітанню та розвитку країни, а також *home*, що засвідчує готовність Британії до кооперації з науковцями та винахідникам, які модернізуватимуть світ: (154) «I want us to be a secure, prosperous, tolerant country – *a magnet for international talent and a home to the pioneers and innovators who will shape the world ahead*» [160].

Політикиня іронізує над опозиціонерами, витончено висміює їхні песимістичні прогнози, які не справилися, тим самим переконуючи реципієнтів-однодумців у доцільності та обґрунтованості проведення референдуму. Для цього вона потужно застосовує метафори: (155) «There is some uncertainty, *but the sky has not fallen in*, as some predicted it would...» [162]; (156) «Parliament put the decision to leave or remain inside the EU *in the hands of the people*» [169]; (157) «I believe there is a lot of muddled thinking and several arguments about the future that need *to be laid to rest*» [166]; (158) «As we translate the *body* of European law in to our domestic regulations, we will ensure that workers' rights are fully protected and maintained» [142]; (159) «*Voting down* Brexit deal would be «catastrophic» for faith in democracy» [142]; (160) «I set out why the existing models for economic partnership either do not deliver the ambition we need or impose unsustainable *constraints on our*

democracy» [150].

Які і свого часу М. Тетчер, Т. Мей була невдоволена діями опозиційних партій, зокрема, лейбористської, звинувачувала їх у свідомому сповільненні імплементації результатів референдуму, що згодом неминуче відобразиться на політичному устрої та соціально-економічному становищі Британії. У промові від 2 жовтня 2016 р., на звіті перед Консервативною партією вона демонструє свій гнів таким чином: (161) «*They are not trying to get Brexit right, they're trying to kill it by delaying it*» [146].

Ключове значення для прем'єр-міністерки має створення нових торговельних відносин і збереження тих, котрі вже напрацьовані роками. Торгівля історично вважалася однією з найприбутковіших галузей економіки Великобританії, і Мей воліє провадити таку політику й надалі, що буде дуже вигідно для бюджету, тож у виступі у Брюсселі від 9 жовтня 2017 р. вона використала цікаву метафору *trading nation*: (170) «*The UK has set out how it could operate as an «independenttrading nation» after Brexit, even if no trade deal is reached with Brussels*» [172].

У політичному дискурсі Т. Мей фігурують *евфемізми*, завдяки яким вона імплікує свої критичні імперативи та уникає ідейних зіткнень з опонентами. На конференціях Консервативної партії та в інших виступах прем'єр-міністр завуальовано засуджує лейбористів, які не визнають результатів Брекситу, та дорікає їм у знищенні британської демократії, тож вживання евфемізмів дає змогу прем'єр-міністерці згладити гострі кути: (162) «*And it is one that is too often propagated by people who, I am afraid to say, have still not accepted the result of the referendum*» [146]; (163) «*...those people who argue that Article Fifty can only be triggered after agreement in both Houses of Parliament are not standing up for democracy, they're trying to subvert it*» [157]; (164) «*And to those who claim he was mistaken in calling the referendum, we know there is no finer accolade than to say David Cameron put his trust in the British people*» [160].

Одним із улюблених засобів Т. Мей є *гіпербола*. Політикиня послуговується ними «зادля акцентування та інтонування частин промови, які вона вважає найважливішими, втім, утримуючись від конкретики» [82, с. 46]. На загал, перебільшення у «брекситівських» промовах 2016 р. і 2017 р. було застосоване з метою переконати співвітчизників у єдиноправильному майбутньому країни. Гіпербола на початку промови допомагає встановлення контакту з цільовою аудиторією, сприяє зацікавленості слухачів і створенню довірливої атмосфери: (165) «We will do *everything* we can to give you more control over your lives. When we take the big calls, we'll think not of the powerful but you» [160]. У наступних висловах гіперболізація допомагає Мей реалізувати персуазивну функцію: (166) «And we will give clarity as we did with farm payments and university funding *whenever possible and as quickly as possible*» [164]; (167) «Prior has carried all these measures through with the support of the *vast majority* of trade union members» [172].

Т. Мей часто послуговується *літотами* у своїх виступах. Наприклад, в інтерв'ю Star Tribune за допомогою цього художнього засобу політикиня умисно називає Британію протягом її перебування у ЄС «маленькою незграбною країною». Усвідомлюючи болючість пертурбацій для інших членів Союзу внаслідок її виходу, політикиня знижує градус напруження та вживає саме такий семантично нейтральний іменник: (168) «Harm Britain might at times have been seen as *an awkward member state*» [173]. Використання літот Мей часто пояснює політичною коректністю. Застосовуючи літоту у відомій промові 17 січня, вона прагне нівелювати геополітичні суперечки з ЄС, надати їм дипломатичний характер: (169) «*It was not attempt to do harm to the EU or to any of its remaining member states*» [142]. Ключове значення для прем'єр-міністерки має створення нових торговельних відносин і збереження тих, котрі вже напрацьовані роками. Історично торгівля вважалася однією з найприбутковіших галузей економіки Великобританії, і Мей воліє провадити таку політику і надалі,

що буде дуже вигідно для бюджету, тож у виступ у Брюсселі від 9 жовтня 2017 р. вона використала цікаву метафору *trading nation*: (170) «The UK has set out how it could operate as an «independent trading nation» after Brexit, even if no trade deal is reached with Brussels» [172].

Під час проведення аналізу семасіологічного рівня політичного мовлення Т. Мей було виявлено, що вона активно залучає до своєї текстової тканини велику кількість метафор, епітетів, літот і гіпербол. Аналізуючи політичну діяльність Мей, неможливо ігнорувати той факт, що вона не звикла приховувати свої емоції, натомість надає перевагу прямолінійним сплескам невдоволення і видимим саркастичним ноткам у своїх промовах. Гіпербола є одним з домінантних художніх засобів і надає політичному мовленню прем'єр-міністра експресивності та емоційності. Це ж саме можна сказати і про метафори як невід'ємний компонент лексичного наповнення промов Мей. Епітет допомагає її промовам набути нових сенсових відтінків, підкреслити головну думку чи визначальну тезу, додати лексичному полотну насиченості та збагатити мовлення новим експресивним змістом. Порівняно з вищезгаданими художніми засобами, літота трапляється у політичних виступах прем'єр-міністра доволі рідко і відіграє другорядну роль. Однак варто зауважити, що, на загал, функція літоти у мовленні Т. Мей спрямована на нейтралізацію амбівалентних сенсів, які можуть спричинити собою конфлікт, тож літота додає дипломатичності виступам очільниці уряду.

Отже, як будь-який політик, Тереза Мей у своїх промовах використовує повторення ключових термінів з метою наголошення на важливих аспектах своєї промови та утвердження міцного зв'язку з цільовою аудиторією. Потрібно зазначити, що однією з характерних рис політичного портрету Т. Мей є її сміливість, яка в певних промовах перетворюється навіть на зухвалість. Політикиня не боїться висловлювати своє невдоволення та роздратування нелогічними, на її погляд, заходами чи недоречними коментарями її колег з інших європейських країн, активно

сперечається з опонентами Консервативної партії та завзято доводить противникам Брекситу помилковість їхньої позиції. Урізнобарвлюють її експресивне політичне мовлення не лише чисельні стилістичні прийоми, а й синтаксичні фігури.

Стилістичний синтаксис

Мовна особистість Т. Мей на стилістичному рівні характеризується вживанням паралельних конструкцій, парцеляцій, протиставлень, перерахувань, інверсій та риторичних запитань. Так, у звіті на конференції Консервативної партії від 2 жовтня 2016 р. прем'єр-міністерка використовує *синтаксичний паралелізм* з метою увиразнення та надання експресивності своїй промові: (171) «Because in June people voted for change. And a change is going to come. Change is going to come because we leave the European Union» [146].

У наступному реченні завдяки повторам прем'єр підкреслює соціальну нерівність між мешканцями міст та сіл, обурюється наявній несправедливості: (172) «It's just not right that half of people living in rural areas can't get a decent broadband connection. It's just not right that two thirds of energy customers are stuck on the most expensive tariffs. And it's just not right that the housing market continues to fail working people either» [146]. У промові від 5 жовтня 2016 р. політикиня констатує необхідність модернізації економіки, що сприятиме збагаченню та процвітанню країни: (173) «The need to make big decisions on our infrastructure. The need to rebalance the economy across sectors and areas in order to spread wealth and prosperity around the country» [143]. Зауважимо, що дуже часто паралельна конструкція ускладнена анафорою, яка є яскравою рисою промов Мей. Анафоричні паралельні конструкції, які виконують аргументативну функцію, привертають увагу реципієнтів до актуальних питань та інтенсифікують емоційну рецепцію концептів, закладених у паралелізмах: (174) «If you are a woman, you will earn less than a man. If you suffer from

mental health problems, there's not enough help to hand. If you're young, you'll find it harder than ever before to own your own home» [149].

Як і М. Тетчер, Т. Мей долучає до своїх промов і *парцеляції*. У виступі від 4 березня 2018 р. вона вдається до застосування цього стилістичного прийому, щоб засудити своїх опонентів лейбористів, котрі, на її думку, замість економічних та політичних реформ переймаються лише своїми кар'єрами і розпалюють внутрішньопартійну ворожнечу. Парцеляції у мовленні політикині виконують змістопідсилювальну та ритмомелодійну функції, адже коли парцелят набуває комунікативної самостійності, він привертає і утримує увагу читача, що унаочнюється в наступних прикладах: (175) «That's what Labour stands for today. *Fighting among themselves. Abusing their own MPs. Threatening to end their careers. Tolerating anti-Semitism and supporting voices of hate*» [145]. У виступі від 2 жовтня 2016 р. на щорічній конференції Консервативної партії політикиня визначає спектр нагальних питань, які є фундаментальними і основоположними для політики Консервативної партії, і завдяки парцеляції інтонаційно розмежовує частини речення, не пориваючи, втім, між ними структурного і семантичного зв'язку: (176) «In fact, now is the time to forge a bold, new, confident role for ourselves on the world stage. *Keeping our promises to poorest people in the world. Providing humanitarian support for refugees in need. Taking the lead on cracking down on modern slavery where it is found. Ratifying the Paris Agreement on Climate Change*» [146].

Застосовуючи *перерахування*, Т. Мей фокусує слухацьку увагу на головних тезах і запевняє їх у тому, що вона та її уряд готові брати на себе відповідальність за впровадження реформ, навіть якщо вони будуть непопулярними, але необхідними для суспільства: (177) «Because the lesson of Britain is that we are a country built on the bonds of *family, community, citizenship*» [148]; (178) «And with Labour divided we have a responsibility to *step up, represent and govern for the whole nation*» [155].

Окрім вищезгаданих стилістичних фігур, Т. Мей послуговується й

інверсією. У промові від 5 жовтня 2016 р. вона акцентує увагу реципієнтів на відмінностях політики Консервативної партії від лейбористської, члени якої неспроможні проводити ефективну та сміливу політику. Інверсія індивідуалізує та емоційно увиразнює мовлення політикині, крім цього, інверсований порядок слів виділяє найвагоміші контекстуальні частини вислову: (179) «*So where Labour build barriers, we will build bridges*» [146]; (180) «*And he was right. We did change. We did win*» [146].

Залучаючи *риторичні питання* до своїх промов, Т. Мей привертає і утримує увагу слухачів на основній темі доповіді. Виступ у Бірмінгемі 2016 р. політикиня починає з риторичних питань, сама ж відповідає на них, чим вселяє впевненість у реципієнтів, що вона діє згідно з продуманим планом. Слід зазначити, що прем'єр-міністерка більш схильна залучати до свого мовлення риторичні питання, відповідь на які по суті проста і очевидна: (181) «*When we came to Birmingham this week, some big questions were hanging in the air. Do we have a plan for Brexit? We do. Are we ready for the effort it will take to see it through? We are. Can Boris Johnson stay on message for full four days? Just about. But I know there's another big question people want me to answer. What's my vision for Brexit? My philosophy? My approach?*» [152].

Доцільно акцентувати увагу і на вживанні *парентетичних конструкцій*, за допомогою яких очільниця має змогу інтегрувати всі свої ідеї та представити їх у логічному та послідовному викладі. Парентетичні конструкції вносять і суб'єктивну модальність у промови політика, доповнюють цілісний зміст принагідним зауваженням очільниці під час виступу 8 березня 2019 р. у Грімзбі: (182) «*Move beyond the arguments, past bitterness of the debate – and out of the EU as a united country, ready to make a success of the future*» [162].

Розмаїття стилістичних прийомів на рівні синтаксису надає промовама прем'єр-міністерки колоритності, урізномбарвлює їх. Релевантні стилістичні фігури оформлюють концепцію тексту, спрощують сприйняття промови

реципієнтами, а також наділяють промову імпліцитним контекстом і окреслюють певні штрихи окремих частин висловлювання.

Крім Брекситу, торгівля і стратегічне партнерство вважалися основними принципами програми Т. Мей. Вони вплинули на формування концептосфери, вираженої шляхом *абстрактних іменників*. Прикладом такого аналізу слугує фраза на з'їзді Торі у 2018 р., коли політикиня вибудовула свою думку за допомогою абстрактних іменників *ambition, constraints, democracy*: (183) «*I set out why the existing models for economic partnership either do not deliver the ambition we need or impose unsustainable constraints on our democracy*» [179].

ВИСНОВКИ до розділу 3

Тож аналіз політичного мовлення М. Тетчер і Т. Мей дає підстави зробити висновок про те, що жінки-політики послуговуються у своїх виступах засобами виразності і стилістичними прийомами всіх рівнів. Переваги такого підходу в тому, що всебічне застосування уможливорює привернення уваги до декількох важливих частин висловлювання одночасно, що сприяє загалом формуванню цілісності і виразності мовлення, а також досягненню поставленої у виступі мети.

Найрепрезентативнішим серед мовних рівнів, які використовує М. Тетчер, є, на нашу думку, стилістичний синтаксис, оскільки прийоми цього рівня (інверсія, градація, паралелізм, парцеляція і риторичне питання) були застосовані нею у численних політичних промовах і інтерв'ю. Найпопулярнішою фігурою, як показує дослідження, виступають різні повторення в мовленні політикині. Вони відіграють важливу роль в її комунікації з народом, без нього неможливо досягти загальної інтенсифікації висловлювання або отримати чітку відповідь на ключові питання. Крім синтаксису, у своєму мовленні Тетчер застосовує політичну і економічну термінологію, фразеологічні одиниці, а також

модальні дієслова, умовний та довершений час. Використовуючи згадані прийоми в якості прем'єр-міністра Великобританії, М. Тетчер фокусує увагу членів партії і електорату на основних питаннях, на досвіді минулого, наслідках деяких політичних рішень, які вимагають участі з боку влади і її особисто, на нових шляхах вирішення нагальних проблем, пов'язаних з економічною, фінансовою, соціальною і політичною стабільністю країни. На загал, усі стилістичні прийоми виконують функцію переконання, вони допомагають їй реалізувати імідж толерантного, але твердого і строгого політика, спроможного на імпліцитне висміювання опонентів.

Т. Мей, час прем'єрства якої припав вже на XXI ст., у багатьох аспектах державної діяльності орієнтувалася на досвід своєї визначної попередниці. Щодо мовного малюнку, то і тут можна простежити аналогії. Мей теж намагається активно використовувати всі мовні рівні, але навряд чи в її промовах можна виокремити домінуючий. Його роль може виконати хіба що лексичний, адже Мей збагачує свої виступи не лише вже відомими термінами, але і створеними нею ситуативно. Саме їй належить авторство неологізму «Брексит». Також у промовах Мей можна простежити застосування економічної, політичної і військової термінології, а також літот, гіпербол, метафор. Особливостями промов Т. Мей можна вважати використання риторичних запитань, парентетичних конструкцій, інверсії тощо. Також Мей застосовує особові та присвійні займенники задля самоствердження, ототожнення себе з іншими членами уряду та англійським суспільством, і завдяки цьому, їй, як і Тетчер, вдається отримати політичну вагу і утримувати її протягом усього правління. Проаналізовані промови Мей також свідчать про те, що в них відчутно проступають аргументативна і персуазивна функції.

Попри різний час керування країною, Тетчер і Мей одностайні у застосуванні концептів «країна», «нація», «влада». Вони проливають світло на переконливі політичні погляди прем'єрок, шляхи обстоювання ними

інтересів партії і працю на благо різнобічного процвітання Великої Британії. На відміну від Мей, Тетчер часто використовує такі слова-гасла як «responsibility», «morality», «self-help», які віддзеркалюють значущі для неї і консервативної партії моральні чесноти.

Від М. Тетчер бере початок жіноча лінія прем'єрської влади у Великій Британії. Її мовні особливості мають багато спільного з тими, які демонстрували у своїх виступах її визначні попередники-чоловіки (зокрема, В. Черчилль). У свою чергу послідовники Тетчер (численні чоловіки-прем'єри) наслідували не лише її суто політичний приклад управління країною, але і шляхи його мовної реалізації. На початок свого прем'єрства Т. Мей знаходилася у більш сприятливій ситуації, адже мала нагоду орієнтуватися і на Тетчер у виборі політичного курсу і лінгвальної його презентації, і на чоловіків, які керували державою у попередній період. Так мовленнєві характеристики Тетчер і Мей, які різняться пріоритетними засобами та кількістю і якістю їхньої презентації, дозволяють говорити про функціонування і специфіку жіночої мовної гілки влади.

Результати третього розділу дозволяють також говорити про те, що властиві цим жінкам-прем'єркам мовні прикмети органічно вписуються у формат домінуючого наразі у Великій Британії чоловічого політичного дискурсу, а тому виступають вкрай необхідним елементом для структурування цілісної картини такого лінгвістичного феномена як британський політичний дискурс. Термінологічна лексика, синтаксичні прийоми, граматичні ознаки і засоби художньої виразності, концептосфера, функціональне призначення публічних виступів, ініційовані В. Черчиллем, були підхоплені і вдосконалені політиками наступних поколінь. Політичне мовлення британських політиків (як чоловіків, так і жінок) дозволяє впевнитися в їхніх патріотичних поглядах, усвідомити рівень відданості політичним партіям, країні, побачити в них лідерів зі світовими іменами і репутацією. Як доводить проведене дослідження, успішність кар'єри і

високий державний статус окремо взятої особистості досягається і тримається значною мірою завдяки унікальному політичному мовленню.

ВИСНОВКИ

Чи не найбільшою популярністю серед сучасних дослідників дискурсу користується політичний. Завдяки Дж. Оруеллу, який вперше заговорив про «новомов» у своєму романі «1984» (1949), А. Харрісу, який уперше використав це слово у лінгвістичній літературі (1952), Е. Бенвеністу, який долучився до наукового тлумачення, згодом з'явилися численні дефініції, було розроблено категоріальний апарат і класифікації, виокремлено жанрові модифікації і функції цього типу дискурсу.

Тривалий час провідні позиції у вивченні політичного дискурсу посідали представники північноамериканських і західноєвропейських лінгвістичних шкіл, а зараз відчутна тенденція до інтерпретації проблем дискурсу східноєвропейськими фахівцями. Академічний досвід мовознавців світового масштабу забезпечує можливість теоретичної систематизації політичного дискурсу, допомагає виявити типові і комплексні характеристики цього лінгвістичного явища.

Сьогодні на більшість дискусійних питань уже отримані відповіді, але слід чітко усвідомлювати, що політичний дискурс розвивається щодень, адже він взалежнений від активних і постійних політичних процесів. Цей фактор стимулює вивчення цього мовного феномену як у синхронічному, так і у діахронічному планах. Як наслідок – необхідною умовою для наукового осмислення і перспективного розвитку дискурсу є потреба «йти в ногу з часом», але і не втрачати зв'язку з минулим, повсякчас орієнтуючись на висновки попередників. У такому симбіозі сучасного і минулого постає продуктивним висновок про персональну і національну специфіку політичного дискурсу «тепер», – основу, яка дозволить передбачити його «завтра».

Політичний дискурс є гетерогенним і складним комунікативним явищем, яке включає, крім лінгвістичного, і інші показники, що формують уявлення як про учасників комунікації, так і про процеси

виникнення і сприйняття повідомлення. Політичним дискурсом називають будь-які мовні одиниці або набір жанрів, суб'єкт, адресат або зміст яких визначаються сферою політики. До таких жанрів можна віднести інавгураційні промови, парламентські дебати, звернення політиків до громадян. Політичний дискурс є передусім вербальною комунікацією, в якій адресат і реципієнт відіграють певні соціальні ролі щодо їх участі в політичному житті, і предметом спілкування яких є політичне життя суспільства. Тема функціональної приналежності дискурсу свого часу викликала дискусії, результатом яких є закріплення за персуазивною статусу головної функції. Втім, зазначимо, що успішність будь-якої функції (як і жанру політичного мовлення) залежить як від специфіки кожного конкретного виступу і його стилістичних особливостей, так і від персоналії і задуму автора, але надзвичайно важливо, щоб усі структурні елементи були чітко збалансовані.

Детальному аналізу у цій розвідці підлягає британський варіант політичного мовлення. Мова і поведінка саме британських політиків привертають до себе чи не найбільшу увагу з боку вітчизняних і зарубіжних мовознавців. Вивченню лінгвостилістичних особливостей англomовних політичних промов присвячено чимало робіт сучасних лінгвістів. Значна кількість досліджень присвячена політичному мовленню В. Черчилля, М. Тетчер, Т. Блера, Т. Мей, Д. Кемерона, Б. Джонсона. Британський політичний дискурс є сукупністю текстів різних жанрів (передвиборчий, мас-медійний дискурс, парламентський), які інформують сприймача про події, актуальні для конкретного часового відрізка, спрямовані на імплементацію певної політичної ідеї через мовленнєву діяльність. Безперечно, кожен політичний діяч унікальний, тому не існує єдиного стандарту, якого повинні б дотримуватися всі політики. Кожному політичному лідеру притаманна своя власна манера викладення думок і набір мовних засобів, за допомогою яких його

ідентифікують у національному і світовому політичному континуумі. Так, В. Черчилль виокремлювався на тодішній політичній арені і запам'ятовувався майбутнім поколінням застосуванням метафор, цитат і алюзій; у мовленні Дж. Мейджора часто зустрічаються евфемізми, у Г. Брауна – порівняння, а Д. Кемерон відомий апеляціями до моральних засад британців і палким захистом інституту сім'ї і національної ідентичності.

Слід зазначити, що виступи Маргарет Тетчер, яка обіймала посаду прем'єр-міністра Британії з 1979 по 1990 р., і Терези Мей, яка очолювала уряд з 2016 по 2019 р., завжди вирізняються майстерним поєднанням діловитості та красномовства. Мова М. Тетчер сповнена сміливості і переконливості, завдяки чому ще за життя були підстави назвати її «Залізною леді», а мовна картина Мей відтворює широку амплітуду її емоцій: від впевненості до розпачу, від намагання впроваджувати омріяні реформи суто прагматичним шляхом до романтичної безрозсудливості. У всі часи М. Тетчер була відома як борець за свободу, тому її реформаторські ідеї відображались практично в кожній промові, а Т. Мей була палкою прихильницею Брекситу упродовж трьох років правління, тому тематика її промов теж є закономірною. У різні історичні періоди М. Тетчер і Т. Мей були очільницями консервативної партії і Великої Британії. Для реалізації поставленої перед ними державної мети у своїх виступах вони потужно застосовують мовностильові засоби всіх рівнів, але роблять акценти на різних прийомах як на ключових. Головною функцією їхніх виступів перед аудиторією в різні роки, на загал, є персуазивна, втім, у процесі виголошення промови, на її певному відрізку, завдання могли змінюватися.

Концептуальні домінанти прем'єрок теж не можна вважати ідентичними. Базовим онтологічним концептом у Тетчер є *power*, що суголосне з твердженням про те, що боротьба за владу є інтенціональною основою політичної комунікації. Перебування Мей на посаді співпало з часом, коли актуальним у британському політичному

просторі був прецедент «Брексит», тому ним обумовлені такі її концепти як *liberty, freedom, leadership, referendum* тощо. Варто акцентувати на тому, що діячки обіймали посаду у різні історичні періоди, тому їхні концепти втілюють реалії, головні для різних періодів британської історії.

Провівши аналіз політичних промов М. Тетчер і Т. Мей, ми дійшли висновку, що спільним політичним завданням обох лідерок консервативної партії, вираженим за рахунок концептуальних пріоритетів, є збереження традицій та цінностей, що формувалися протягом століть, але водночас і ефективний розвиток і світле майбутнє суспільства. У дискурсі кожної з політикинь є «унікальні» теми, які висвітлюються лише ними, але при цьому вони суголосні в обстоюванні ціннісних національних концептів «власною» політичною мовою.

Найбільше М. Тетчер і Т. Мей гармонізуються на лексичному рівні. Так, Тетчер часто застосовує політичні та економічні терміни, фразеологію, а Мей, окрім вищезазначеної термінології, послуговується ще й військовими і юридичними термінами. Завдяки цим засобам, політикині мають можливість зблизитися з електоратом, апелювати до його емоційної складової, отримують шанс впливати на нього. Стилістичний синтаксис у Тетчер і Мей також можна назвати подібним, адже обидва британські політики найчастіше використовують анафори, повтори, паралельні конструкції, риторичні питання, градації, парцеляції, анадиплозис тощо. Вживання анафори, зокрема, наділяє мову характерною інтонаційно-ритмічною виразністю, створює відчуття цілісності аргументів. Семасіологічний рівень Тетчер представлений гіперболою, метафорою і евфемізмами, а у Мей до щойно вказаних додається ще й літота; граматичний рівень Тетчер характеризується активним залученням умовних речень та граматичної перфектної форми – на відміну від Т. Мей, яка є поціновувачем форм теперішнього часу. Характерною рисою політичної комунікації є своєрідне вміння

політикинь розмовляти з аудиторією: М. Тетчер властива тонка іронія та імпліцитне засудження і глузування зі своїх опонентів, тоді як у Т. Мей превалює прямолінійний стиль демонстрації своїх поглядів.

Вибір найприйнятніших лінгвостилістичних засобів М. Тетчер і Т. Мей залежить від тематичного наповнення і функціонального призначення їхніх промов, а також від особистісних і екстралінгвістичних факторів, що супроводжують появу певного виступу. Втім, між стилем мовлення цих двох політикинь наявні відмінності. Стиль М. Тетчер (як вербальні, так і невербальні аспекти), її рішучий та безкомпромісний характер нагадує чоловічий, що лише підтверджує закріплене за політикинею реноме Залізної леді. Свинцева леді Т. Мей намагається наслідувати імениту колегу, але, оскільки вона має дещо інший темперамент, то відстоювати свою думку і захищатися від опонентів їй було дещо складніше.

У порівнянні з політичним мовленням В. Черчилля, політики майбутніх періодів по-іншому застосовували мовні рівні, загалом, варіювалися їхні частотність і призначення. Починаючи із Черчилля, всі прем'єри широко застосовували термінологію, потужний дієвий синтаксис, багату метафорику, але у кожного з них був свій улюблений і ефективний рівень, прийом, засіб. Концепти, для презентації яких у кожного були персональні мовні формули, за останні п'ятдесят років теж значно розширилися, або змістилися їхні фокуси (від у *nation* і *power* Черчилля, через *Брексит* у Мей і до *COVID* і *war* у Джонсона). Але універсальним для всіх є основне концептуальне багатство – нація, країна, свобода – яке з тих пір і донині залишилося незмінним. У такій простій, але водночас і унікальній за своєю постійністю взаємодії і полягає, на нашу думку, специфіка британського політичного дискурсу, представники якого не лише цінують і користуються мовною спадщиною і концептосферою своїх попередників, але і дбають про те, щоб власне професійне мовлення містило властиві лише їм,

нетрадиційні мовні знахідки, які би стали їхньою візитівкою і були прагматично використані їхніми наступниками.

Аналіз лінгвістичного профілю британських політиків, звісно, не обмежується цією розвідкою. Навпаки, її результати дозволяють зрозуміти перспективні напрямки майбутніх досліджень. У цьому розрізі плідним обіцяє бути вивчення просодичної манери дискурсу обох політикинь, а також порівняльний аналіз певних стилістичних рівнів, представлених Тетчер і Мей. Також вартими наукової уваги є застосовані цими прем'єрами паралінгвістичні та екстралінгвістичні засоби комунікації, як-то інтонація, пауза, тембр і висота голосу, міміка, які теж сприяють формуванню політичного іміджу і є запорукою успішної слухацької рецепції. Ця розвідка може слугувати науковим майданчиком для проведення самостійного гендерного дослідження британського політичного дискурсу, репрезентованого мовними особистостями Маргарет Тетчер і Терези Мей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Алексієвець О. Історія та сучасність політичної лінгвістики. Україна-Європа-Світ: міжнародний збірник наукових праць. Серія: Історія, міжнародні відносини, 2012. Вип. 9. С. 248-255.
2. Барт Р. Избранные работы: Семиотика. Поэтика. Пер. с фр. / Сост., общ. ред. и вступ. ст. Г.С. Косикова. М.: Прогресс, 1989. 616 с.
3. Бацевич Ф. Термінологія комунікативної лінгвістики: аспекти дискурсивного підходу. Проблеми української термінології. Теоретичні засади термінознавства та лексикографії. Львів: *Вісник Нац. ун-ту «Львів. політ»*. Серія «Проблеми української термінології». 2002. № 453. С. 30-34.
4. Белова А. Д. Лингвистические аспекты аргументации. Киев: Астрейя, 1997. 307 с.
5. Белова А. Д. Дискурс Тэтчеризма. Харків: Константа, 2001. №430. С. 22-29.
6. Белова А. Д. Політичний дискурс Великої Британії та США: навч. посібник. Київ: Видавництво Ліра -К, 2022. 120 с.
7. Бенвенист Э. Общая лингвистика. Москва: Прогресс, 1975. 276 с.
8. Бергер П., Лукман Т. Социальное конструирование реальности. Трактат по социологии знания. пер. с англ. Е. Руткевич. М.: Медиум, 1995. 323с.
9. Біловус Л. Теорія інтертекстуальності. Тернопіль: Навчальна книга «Богдан», 2010. 38 с.
10. Брутян Г. А. Теорія аргументації. Єреван: Вид. АН Вірменії, 1994. 245 с.
11. Васік Ю. А. Ритмічна організація англомовного політичного дискурсу (експериментально-фонетичне дослідження на матеріалі промов сучасних політиків Великої Британії) : автореф. дис... канд. філол.

- наук: 10.02.04. Донецьк, 2008. 19 с.
12. Ващук Т. М. Політичний дискурс як об'єкт лінгвістичного дослідження. *Вісник Житомирського державного університету імені І. Франка*. 2007. С. 182-185
  13. Вербич Н. Інтонація переконування в публічному мовленні (експериментально-фонетичне дослідження) : автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.01. Київ, 2007. 20 с.
  14. Весна Т. В. Ідеологічний та національно-культурний компоненти в семантичній структурі лексики політичного дискурсу (на матеріалі франко- і російськомовної преси 90-х років) : автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.15. Одеса, 2002, 20 с.
  15. Гавриленко В. М., Тітарова Д. Ю. Лінгвостилістичні особливості промов Вінстона Черчилля. *Молодий вчений*. 2017. № 4 (44). С. 132-136.
  16. Гулей М. Д. Лексико-граматичні особливості та композиційна структура французької політичної промови (на матеріалі виступів Шарля де Голля і Жака Ширака) : автореф. дис. канд. філол. наук: 10.02.05. Київ, 2004. 19 с.
  17. Дейк Т. А. Язык, познание, коммуникация. Благовещенск: БГК им. И. А. Бодуэна де Куртенэ, 2000. 308 с.
  18. Діденко М. О. Політичний виступ як тип тексту (на матеріалі виступів німецьких політичних діячів кінця 20 століття) : автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.04. Одеса, 2001, 19 с.
  19. Дубельт О. В. Лінгвістична парадигма політичного дискурсу. *Пріоритети сучасної філології: теорія і практика*. Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2017. С. 65-69.
  20. Жибак Д. М. До питання особливостей та функцій політичного дискурсу «Одеса»: *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер. Філологія. № 20, том 1. 2016. С.124-126.
  21. Жуковець Г. Л. Лінгвориторичні особливості сучасного

- лейбористського дискурсу Великої Британії : автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.04. Київ, 2002, 21 с.
22. Загнітко А. Словник сучасної лінгвістики : поняття і терміни : у 4 т. / за ред. І. Вихованця. Донецьк: ДонНУ, 2012. Т. 1. 401 с.
  23. Зданевич К. В. Лингвостилистические особенности политического дискурса: сборник научных статей студентов, магистрантов, аспирантов. Минск: Издательство Четыре четверти, 2014. № 11. С. 157-161.
  24. Каримова Б. С. Отражение программных документов в дискурсах СМИ и их влияние на общественное сознание. Астана, 2018. С. 118-124.
  25. Кондратенко Н. В. Український політичний дискурс: текстуалізація реальності: монографія. Одеса: Мовознавство, 2007. 156 с.
  26. Кривенко С. Дискурсивні особливості інтернет-публікацій дебатів британського парламенту : автореф. дис... канд. філол. наук: 10.01.08. Львів, 2005. 22 с.
  27. Крючкова П. Г. Авторитарний дискурс (на матеріалі сучасної англійської мови): автореф. канд. філол. наук: 10.02.04. Київ, 2003. 193 с.
  28. Кунцевич С. Е. Лингвистическое моделирование современного военно-политического дискурса. Минск: МГЛУ, 2006. 235 с.
  29. Мацько Л. І., Сидоренко О. М., Мацько О. М. Стилїстика української мови. Київ: Вища школа, 2010. 462 с.
  30. Нагорна Л. П. Політична мова і мовна політика: діапазон можливостей політичної лінгвістики. Київ: Світогляд, 2005. 315 с.
  31. Норман Б. Ю. Искусственное слово в естественном дискурсе. Вестник Нижегородского университета им. Н.И. Лобачевского, 2010, № 4 (2), С. 653-657.
  32. Олещук П. Теоретичні засади аналізу політичних наративів як засобу дослідження політичної лінгвістики. *Віче*, 2010. №10. С.18-21.

33. Петлюченко Н. В. Реалізація консонантних сполук на стику лексичних одиниць (інструментально-фонетичне дослідження на матеріалі мовлення дикторів радіо та телебачення Німеччини) : автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.04. Одеса, 1999. 17 с.
34. Петренко В. В. Політичне мовлення як особливий засіб для проведення маніпуляцій. Київ: Видавничий дім «Школа», 2009. 125 с.
35. Петренко В. В. Політичне мовлення або явище політичного дискурсу. Київ: Видавничий дім «Школа», 2010, С. 45-76.
36. Петренко В. В. Політична мова як засіб маніпулятивного впливу: автореф. дис. ... канд. політ, наук: 23.00.02. Київський національний ун-т ім. Т. Шевченка. Київ, 2003. 17 с.
37. П'єцух О. І. Категорія інтертекстуальності в політичному дискурсі британських парламентських дебатів. *Актуальні питання іноземної філології*. Луцьк, 2017. № 6. С. 123-128.
38. Піча В. Н, Хома Н. К. Політологія: поняття, персоналії, терміни, таблиці та основні схеми використання: навчальний посібник для учнів та студентів. Тернопіль: Каравела, Новий світ, 2002. 144 с.
39. Попов Р. А. Політичний дискурс: проблема теоретичної ідентифікації. Київ: Національна академія державного управління, 2005. 92 с.
40. Попова Н. М. Сучасний іспаномовний суспільно-політичний дискурс: лінгвопрагматичний аспект : автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.05. Київ, 2004. 20 с.
41. Прокопенко А. В. Дискурс-аналіз мовленнєвої поведінки політичних діячів. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету ім. Івана Огієнка*. Філологічні науки. Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2012. Вип. 29. С. 140-144.
42. Решетар О. В. Біблеїзми в британському політичному дискурсі. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер.

- Філологія*. 2014 №13. С. 132-133.
43. Рябоконт Г. Л. Дискурсивні особливості інтернет-публікацій дебатів британського парламенту : автореф. дис... канд. філол. наук: Львів. нац. ун-т ім. І.Франка, 2005. 22 с.
  44. Савчук Г. В. Мовленнєві акти в структурі сучасного судового дискурсу. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Філологія*. Одеса, 2016. Вип. 21(1). С. 99-102.
  45. Севостьянова Н. Г. Коммуникативная трактовка дискурса в постмарксизме Ю. Хабермаса. Минск: БГУ, 2018. С. 420-424.
  46. Селіванова О. О. Лінгвістична енциклопедія. Полтава: Довкілля-К, 2010. 844с.
  47. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми: підручник. Полтава: Довкілля-К, 2006. 716 с.
  48. Семенюк О. А., Паращук В. Ю. Основи теорії мовної комунікації. Київ: Альмамаатер, 2010. 240 с.
  49. Серажим К. Дискурс як соціолінгвальне явище : методологія, архітектоніка, варіативність : монографія / за ред. В. Різуна. Київ: КНУ ім. Т. Шевченка, 2002. 392 с.
  50. Серио П. Как читают тексты во Франции. *Квадратура смысла*. [пер. с фр. И. Кузнецовой]. Москва: Прогресс, 1999. С.12-53.
  51. Серякова І. І. Політичний дискурс та семіотична особистість. Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія : Філологія. 2009. № 2. Т. 12. С. 115-120.
  52. Славова Л. Мовна особистість політика: когнітивно-дискурсивний аспект : монографія. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2010. 357с.
  53. Соколовська С. В. Політичний дискурс Великої Британії: когнітивний аспект. Київ: Київський нац. ун-т ім. Б. Грінченка, *Studia philologica*. 2013. Вип. 2. С. 80-82.
  54. Ухванова-Шмыгова І. Ф. Методологія досліджень

политического дискурса: актуальные проблемы содержательного анализа общественно-политических текстов. Минск: Букинист, 2000. 736 с.

55. Фоменков П. Д. Дискурсивний аналіз сучасного явища дискурсу США. Київ: Знання, 1999. 71 с.
56. Фуко М. Археологія знання / пер. з фр. В. Шовкун. Київ: Основа, 2003. 326 с.
57. Шейгал Е. И. Семиотика политического дискурса. Волгоград: Перемена, 2000. 368 с.
58. Alkebayeva D. A. Pragma-stylistics of the Kazakh language. Almaty: Kazakh University. Moscow: Signal, 2014. 200 p.
59. Aristotle. The rhetoric and poetics of Aristotle. Trans. W. Rhys Roberts. New York: Modern Library, 1954. 184 p.
60. Bell D. Power, influence, and authority: an essay on political linguistics. New York: Oxford University Press. 1975. 344 p.
61. Bentley A. The process of government: A study of social pressures. Public Administration Review Vol. 71, No. 4, 2011. Pp. 645-649.
62. Bertogliatti S. Continuity and change in British political discourse on the European Union: Margaret Thatcher, Tony Blair, David Cameron. Rome: Valentina, 2018. 27 с.
63. Blommaert J. Language and politics, language politics and political linguistics. Bruxelles: Belgian Journal of Linguistics 11.1997. Pp. 1-10.
64. Bolinger D. Language the loaded weapon: the use and abuse of language today. – N. Y.: Longman, 1980. – 214 p.
65. Busch Andrew E. The constitution on campaign trail: the surprising political career of America's founding document. Maryland: Rowman&Littlefield Publishers, Inc., 2007. 319 p.
66. Cambridge dictionary: словник. URL: <https://dictionary.cambridge.org>.
(дата звернення: 12.06.2022)
67. Chaney D. Contemporary Socioscapes. London: Theory. Culture and

- Society. 2000. № 17. Pp.112-113.
68. Charteris-Black J. Politicians and Rhetoric. The Persuasive Power of Metaphor. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2004. 256 p.
  69. Chilton P., Schaffner C. Discourse as social interaction, ed. by Teun van Dijk. Cambridge: University Press, 1997. Pp. 206-230.
  70. Chilton P. Analysing political discourse: theory and practice. London: Routledge, 2004. 241 p.
  71. Courtes J. La grande traque des valeurs textuelles: Quelques principes liminaires pour comprendre la GT. Le français dans le monde : article. Paris, 1985. Pp. 28-34.
  72. Dunmire P. L. Projecting the future through political discourse: the case of the Bush Doctrine. Discourse and Society 20 (2): monograph. New York: John Benjamin's publishing company, 2011. Pp.195-222.
  73. Edelman M. Political language: words that succeed and policies that fail. New York: Academic Press, 1977. 174 p.
  74. Fairclough N. Discourse and social change. Cambridge, 1992. 259 p.
  75. Foote J. S. Television Access and Political Power. The Networks, the Presidency and the «Loyal Opposition». Westport: Praeger, 1990. 212 p.
  76. Geis M. The language of politics. Berlin: Springer-Verlag, 1987. 202 p.
  77. Graber D. Political Languages. Handbook of Political Communication. Beverly Hills, London: Sage Publications, 1981. Pp.195-224.
  78. Holliday A. Intercultural communication: An advanced resource book. London : Routledge, 2004. 233 p.
  79. Hostetler A. I., Neel M. A, Difficult discourses: How the distances and contours of identities shape challenging moments in political discourse. Journal of Social Studies Research, 2017. Pp. 1-13.
  80. Hudson K. The language of modern politics. New York: Macmillan publishers, 1978. 174 p.
  81. Kenzhekanova K. K. Linguistic features of political discourse. Rome: Mediterranean journal of social sciences, 2015. Pp.192-199.

82. Ladoukakis N. Critical discourse analysis in British politics. The case of Brexit. Saloniki: Aristotle University of Saloniki, 2020. 69 p.
83. Lakoff R. Persuasive discourse and ordinary conversation with Examples from Advertising. In D. Tannen (Ed.), *Analyzing Discourse: Text and Talk*, 1982. Pp. 25-42.
84. Lasswell H., Leites N. *Language of Politics: Studies In Quantitative Semantics*, 2011. 406 p.
85. Lemke J. *Textual politics: discourse and social dynamics*. London: Taylor Francis, 1995. 208 p.
86. Musolff A. *Mirror Images of Europe. Metaphors in the public debate about Europe in Britain and Germany*. München: Verlag, 2000. 214 p.
87. O'Halloran K. L. *Multimodal text analysis*. Singapore: National University of Singapore, 2010. 12 p.
88. Okulska U., Cap P. *Analysis of political discourse: landmarks, challenges, and prospects. Perspectives in politics and discourse*. Amsterdam: John Bejamins Publishing company, 2010. Pp. 3-22.
89. O'Shaughnessy M. The Lady turns back. The Thatcherite discourse on Thatcherism. Madrid: Atlantis Vol. 18, No. 1/2 (Junio - Diciembre 1996). Pp. 295-305.
90. Pelinka A. Language as a political category: the viewpoint of political science. Amsterdam: *Journal of Language and Politics* 6 (1), 2007. 130 p.
91. Phillips L. Rhetoric and the spread of the discourse of Thatcherism *Discourse & Society*. London: Sage publications, 1996. Pp. 209-241.
92. Shapiro M. *Language and political understanding: the politics of discursive practices*. New Haven: Yale University Press, 1981. 253 p.
93. Seidel G. Political discourse analysis. *Handbook of discourse analysis: discourse analysis in society*, ed. by Teun van Dijk, 43-60. London: Academic Press, 1985. Pp. 43-60.
94. Van Dijk T. Principles of critical discourse analysis. *Discourse & Society* 4 (2). Malden: Blackwell publishers, 1993. Pp. 249-283.

95. Wilson J., Boxer D. Discourse, politics and Women as Global leaders. London: John Benjamins, 2015. Pp. 1-18.
96. Wodak R., de Cilia R. Politics and language: overview. Encyclopedia of language and linguistics vol.9, ed. by Keith Brown, Boston: Elsevier, 2006. Pp. 707-717.

СПИСОК ПРОМОВ

97. Blair Tony. Inauguration speech, 1997. URL: <http://www.britishpoliticalspeech.org/speech-archive.htm?speech=203>. – (дата звернення: 1.08.2022).
98. Blair Tony. Invasion of Iraq speech, 2003. URL: <https://archive.globalpolicy.org/invasion-and-war/invasion-of-iraq.html>. – (дата звернення: 10.08.2022).
99. Blair Tony. Leader's speech, 1998. URL: <http://www.britishpoliticalspeech.org/speech-archive.htm?speech=203>. – (дата звернення: 08.08.2022).
100. Blair Tony. Leader's speech in Brighton, 1995. URL: <http://www.britishpoliticalspeech.org/speech-archive.htm?speech=201>. – (дата звернення: 17.08.2022).
101. Blair Tony. London school speech, 2005. URL: <https://www.lgcplus.com/archive/pm-restless-for-change-in-education-18-11-2005/>. – (дата звернення: 18.08.2022).
102. Blair Tony. Speech to EU parliament, 2005. URL: https://language.chinadaily.com.cn/auvideo/2006-04/06/content_561610.htm. – (дата звернення: 21.08.2022).
103. Blair Tony. Speech at the U.S. Congress, 2003. URL: <https://www.politico.com/story/2012/07/this-day-in-politics-078559>. – (дата звернення: 05.08.2022).
104. Blair Tony. Wall street journal interview 2003. URL:

- <https://edition.cnn.com/2003/US/07/17/blair.transcript/>. – (дата звернення: 17.08.2022).
105. Blair Tony. UN Assembly speech, 2006. URL: <https://www.ft.com/content/b2ec4fd6-c0af-11e1-9372-00144feabdc0>. – (дата звернення: 14.08.2022).
106. Brown Gordon. Commonwealth speech, 2007. URL: <https://www.theguardian.com/politics/2007/feb/27/immigrationpolicy.race>. – (дата звернення: 12.08.2022).
107. Brown Gordon. EU speech, 2010. URL: <https://www.mirror.co.uk/news/uk-news/gordon-brown-says-eu-create-8219281>. – (дата звернення: 11.08.2022).
108. Brown Gordon. Labor Conference speech, 2009. URL: <https://www.theguardian.com/politics/2009/sep/29/gordon-brown-labour-conference-speech-in-full>. – (дата звернення 10.08.2022).
109. Brown Gordon. Leadership acceptance speech, 2007. URL: <http://www.britishpoliticalspeech.org/speech-archive.htm?speech=216>. – (дата звернення: 18.08.2022).
110. Brown Gordon. Speech on Education, 2007. URL: <https://www.ukpol.co.uk/gordon-brown-2007-speech-on-education/>. – (дата звернення: 10.08.2022).
111. Brown Gordon. Speech to a joint session of Congress, 2009. URL: <https://www.americanrhetoric.com/speeches/gordonbrownspeechocongress.htm>. – (дата звернення: 20.08.2022).
112. Brown Gordon. Speech to Labor Conference, 2009. URL: <https://www.wsj.com/articles/SB125423518176449439>. – (дата звернення: 13.08.2022).
113. Brown Gordon. UN speech, 2009. URL: <https://www.theguardian.com/environment/2009/oct/19/gordon-brown-copenhagen-climate-talks>. – (дата звернення: 14.08.2022).
114. Cameron David. Asylum speech, 2012. URL:

- <https://orca.cardiff.ac.uk/id/eprint/54349/1/U584450.pdf>. – (дата звернення: 12.08.2022).
115. Cameron David. Conservative party speech in Manchester, 2011. URL: <https://www.theguardian.com/politics/2011/oct/05/david-cameron-conservative-party-speech>. – (дата звернення: 19.08.2022).
116. Cameron David. Inauguration speech, 2010. URL: <https://www.express.co.uk/news/uk/174582/New-PM-pledges-freedom-fairness-and-responsibility>. – (дата звернення: 07.08.2022).
117. Cameron David. Life changes strategy speech, 2016. URL: <http://meam.org.uk/2016/01/13/pms-social-agenda-has-sophisticated-ambitions-but-could-go-further/>. – (дата звернення: 11.08.2022).
118. Cameron David. No going backs speech, 2014. URL: <https://www.independent.co.uk/news/uk/scottish-independence/scottish-independence-full-text-of-david-cameron-s-no-going-back-speech-9735902.html>. – (дата звернення: 1.08.2022).
119. Cameron David. Parental classes speech, 2016. URL: <https://www.theguardian.com/politics/2016/jan/10/david-cameron-parents-children-lessons>. – (дата звернення 12.08.2022).
120. Cameron David. Victory speech, 2010. URL: <https://www.express.co.uk/news/uk/174582/New-PM-pledges-freedom-fairness-and-responsibility>. – (дата звернення: 17.08.2022).
121. Churchill Winston. Blood, toil, tears and sweat, 1940. URL: <https://winstonchurchill.org/resources/speeches/1940-the-finest-hour/blood-toil-tears-sweat/>. – (дата звернення: 12.08.2022).
122. Churchill Winston. House of many mansions, 1940. URL: <https://winstonchurchill.org/resources/speeches/1940-the-finest-hour/the-war-situation-house-of-many-mansions/>. – (дата звернення: 05.08.2022).
123. Churchill Winston. Their finest hour, 1940. URL: <https://winstonchurchill.org/resources/speeches/1940-the-finest->

- [hour/their-finest-hour/](#). – (дата звернення: 07.08.2022).
124. Churchill Winston. The storm, speech in the House of Commons, 1940. URL: <https://laudatortemporisacti.blogspot.com/2020/08/the-storm.html>. (дата звернення:20.08.2022).
125. Johnson Boris. Brexits рееch, 2016. URL: <https://artsakhpress.am/eng/news/39779/boris-johnson-leaving-eu-would-be-like-%E2%80%98prisoner-escaping-jail%E2%80%99.html>. – (дата звернення: 16.08.2022).
126. Johnson Boris. Conservative party conference speech, 2021. URL: <https://www.conservatives.com/news/2021/boris-johnson-s-keynote-speech---we-re-getting-on-with-the-job>. – (дата звернення: 16.08.2022).
127. Johnson Boris. Coronavirus speech, 2021. URL: <https://www.theguardian.com/politics/2021/nov/23/boris-johnsons-much-criticised-speech-to-the-cbi-in-full>. – (датазвернення: 08.08.2022).
128. Johnson Boris. First speech as Prime Minister, 2019. URL: <https://www.gov.uk/government/speeches/boris-johnsons-first-speech-as-prime-minister-24-july-2019>. – (дата звернення: 10.08.2022).
129. Johnson Boris. Lockdown speech, 2020. URL: <https://www.reuters.com/article/uk-health-coronavirus-britain-johnson-idUKKBN21A3KK>. – (дата звернення: 23.08.2022).
130. Johnson Boris. Pandemia Speech, 2020. URL: <https://www.conservatives.com/news/2020/boris-johnson--read-the-prime-minister-s-keynote-speech-in-full>. – (дата звернення: 10.08.2022).
131. Johnson Boris. Resign speech, 2022. URL: <https://www.reuters.com/world/uk/thems-breaks-uks-johnson-says-he-sets-out-exit-2022-07-07/>. – (дата звернення: 11.08.2022).
132. Major John. Choice and freedom for all, 1996. URL:

- <https://johnmajorarchive.org.uk/1996/09/19/mr-majors-speech-on-choice-and-freedom-for-all-19-september-1996>. – (дата звернення: 10.08.2022).
133. Major John. Conservative party Conference speech, 1993. URL: <https://www.theguardian.com/politics/1993/oct/09/conservatives.past>. – (дата звернення: 19.08.2022).
134. Major John. Leader's speech in Brighton, 1992. URL: <http://www.britishpoliticalspeech.org/speech-archive.htm?speech=138>. – (дата звернення: 15.08.2022).
135. Major John. Press Conference in Cairo, 1991. URL: <https://johnmajorarchive.org.uk/1991/01/09/mr-majors-press-conference-in-cairo-9-january-1991/>. – (дата звернення: 14.08.2022).
136. Major John. Press Conference in Edinburgh, 1992. URL: <https://johnmajorarchive.org.uk/1992/09/11/mr-majors-press-conference-in-edinburgh-11-september-1992/>. – (дата звернення: 08.08.2022).
137. Major John. Speech at Conservative party rally, 1992. URL: <https://johnmajorarchive.org.uk/1992/04/05/mr-majors-speech-at-conservative-party-rally-5-april-1992/>. – (дата звернення: 07.08.2022).
138. Major John. Speech at the Sunday Times Environmental conference, 1991. URL: <https://johnmajorarchive.org.uk/1991/07/08/mr-majors-speech-at-the-sunday-times-environmental-conference-8-july-1991/>. – (дата звернення: 12.08.2022).
139. Major John. Speech of the Northern Ireland process, 1995. URL: <https://johnmajorarchive.org.uk/1995/02/22/mr-majors-comments-on-the-northern-ireland-peace-process-22-february-1995/>. – (дата звернення: 09.08.2022).
140. Major John. Speech to the Conservative Party women's conference, 1993. URL: <https://johnmajorarchive.org.uk/1993/06/04/mr-majors-speech-to-the-conservative-party-womens-conference-4-june-1993/>. –

- (дата звернення: 04.08.2022).
141. May Theresa. BBC interview, 2016. URL: <https://www.washingtonpost.com/news/worldviews/wp/2016/07/13/full-transcript-may-promises-bold-new-positive-role-for-britain-after-brexit/>. – (дата звернення: 29.08.2022).
142. May Theresa. Brexit talks speech, 2017. URL: <https://www.bbc.com/news/uk-politics-41546701>. – (дата звернення: 29.08.2022).
143. May Theresa. Britain after Brexit, 2016. URL: <https://www.spectator.co.uk/article/full-speech-theresa-may-on-britain-after-brexit->. – (дата звернення: 02.09.2022).
144. May Theresa. CNN interview, 2016. URL: <https://fortune.com/2016/07/14/theresa-may-speech/>. – (дата звернення: 26.08.2022).
145. May Theresa. Conservative conference speech, 2018. URL: <https://www.spectator.co.uk/article/full-text-theresa-may-s-conservative-conference-speech>. – (дата звернення: 22.08.2022).
146. May Theresa. Conservative Party conference, 2016. URL: <https://www.bbc.com/news/uk-politics-43277176/>. – (дата звернення: 29.08.2022).
147. May Theresa. Daily mirror interview, 2017. URL: <https://www.independent.co.uk/news/uk/home-news/fulltexttheresamaybrexitspeechglobalbritaineuropeanunionlatest-a7531361.html>. – (дата звернення: 04.09.2022).
148. May Theresa. Davos speech, 2018. URL: <https://www.weforum.org/agenda/2018/01/theresa-may-davos-address/>. – (дата звернення: 21.08.2022).
149. May Theresa. First speech as a PM, 2016. URL: <https://www.gov.uk/government/speeches/statement-from-the-new-prime-minister-theresa-may>. – (дата звернення: 27.08.2022).

150. May Theresa. Florence speech, 2018. URL: <https://ig.ft.com/theresa-may-florence-speech-annotated/>. – (дата звернення: 22.08.2022).
151. May Theresa. Joint statement with Merkel and Macron, 2018. URL: <https://www.gov.uk/government/news/joint-statement-from-prime-minister-may-chancellor-merkel-and-president-macron-following-president-trumps-statement-on-iran>. – (дата звернення: 27.08.2022).
152. May Theresa. Leader's speech, Birmingham, 2016. URL: <http://britishpoliticalspeech.org/speech-archive.htm?speech=364>. – (дата звернення: 02.09.2022).
153. May Theresa. Leader's speech, Birmingham, 2018. URL: <http://www.britishpoliticalspeech.org/speech-archive.htm?speech=370>. – (дата звернення: 29.08.2022).
154. May Theresa. Le Figaro article, 2017. URL: <https://www.gov.uk/government/speeches/we-have-voted-to-leave-the-eu-but-not-europe-article-by-theresa-may>. – (дата звернення: 29.08.2022).
155. May Theresa. Le Monde interview, 2017. URL: <https://www.france24.com/en/20170117-live-uk-prime-minister-theresa-may-signals-clean-break-european-union-brexit>. – (дата звернення: 27.08.2022).
156. May Theresa. Letter to EU's Tusk, 2017. URL: <https://www.reuters.com/article/uk-britain-eu-letter-text-idUKKBN1701JH>. – (дата звернення: 29.08.2022).
157. May Theresa. New Brexit Deal speech, 2019. URL: <https://www.reuters.com/article/uk-britain-eu-may-speech-idUSKCN1SR22S>. – (дата звернення: 30.08.2022).
158. May Theresa. Remarks after the Manchester Arena Attack, 2017. URL: <https://www.ft.com/content/ffb25e84-8af2-11e6-8aa5-f79f5696c731>. – (дата звернення: 03.09.2022).
159. May Theresa. Remarks after the Westminster attack. URL:

- <https://awpc.cattcenter.iastate.edu/2017/05/31/remarks-after-the-westminster-attack-mar-23-2017/> – (дата звернення: 27.08.2022).
160. May Theresa. Remarks of Snap Election. URL: <https://awpc.cattcenter.iastate.edu/2017/05/31/remarks-on-snap-election-apr-17-2017/>. – (дата звернення: 22.08.2022).
161. May Theresa. Speech at the Mansion House, 2018. URL: <https://www.richarddrax.com/news/speech-rt-hon-theresa-may-mp-mansion-house>. – (дата звернення: 23.08.2022).
162. May Theresa. Speech in Grimsby, 2019. URL: <https://www.gov.uk/government/speeches/pm-speech-in-grimsby-8-march-2019>. – (дата звернення: 31.08.2022).
163. May Theresa. Speech on Brexit, 2017. URL: <https://www.washingtonpost.com/news/worldviews/wp/2017/01/17/full-transcript-theresa-mays-speech-on-brexit/>. – (дата звернення: 25.08.2022).
164. May Theresa. Speech on Britain after Brexit, 2016. URL: <https://conservativehome.com/2016/10/02/britain-after-brexit-a-vision-of-a-global-britain-theresa-mays-conservative-conference-speech-full-text/>. – (дата звернення: 27.08.2022).
165. May Theresa. Speech on EU jurisdiction, 2017. URL: <https://www.bbc.com/news/uk-politics-41012265>. – (дата звернення: 23.08.2022).
166. May Theresa. Speech on future UK-EU relations, 2018. URL: <https://www.bbc.com/news/uk-politics-43256183>. – (дата звернення: 01.09.2022).
167. May Theresa. Speech on gender, 2017. URL: <https://finance.yahoo.com/news/read-speech-women-180335053.html>. – (дата звернення: 20.08.2022).
168. May Theresa. Speech on Human rights, 2016. URL: <https://www.parliament.uk/mps-lords-and->

- [offices/offices/commons/media-relations-group/news/theresa-may-to-mark-anniversary-of-the-vote-at-uk-parliament-/.](#) – (дата звернення: 29.08.2022).
169. May Theresa. Speech on public life, 2018. URL: <https://www.theguardian.com/society/2018/feb/05/theresa-may-calls-abuse-in-public-life-a-threat-to-democracy-online-social-media>. – (дата звернення: 28.08.2022).
170. May Theresa. Speech on trade, 2017. URL: <https://www.cbc.ca/news/politics/theresa-may-weak-post-brexit-trade-deals-1.4294708>. – (дата звернення: 31.08.2022).
171. May Theresa. Speech «Our future in our hands», 2018. URL: <https://www.thetimes.co.uk/article/theresa-may-s-conservative-conference-speech-unspun-our-future-is-in-our-hands-2g3hlcmx7>. – (дата звернення: 24.08.2022).
172. May Theresa. Speech on UK plan Brexit, 2017. URL: <https://time.com/4636141/theresa-may-brexit-speech-transcript/>. – (дата звернення: 21.08.2022).
173. May Theresa. Star Tribune interview, 2017. URL: <http://cgsrs.org/publications/88>. – (дата звернення: 28.08.2022).
174. May Theresa. Sunday Express article, 2019. URL: <https://www.voanews.com/a/uk-pm-may-rejecting-brexit-would-be-catastrophic/4740859.html>. – (дата звернення: 04.09.2022).
175. May Theresa. The Sun interview, 2018. URL: <http://www.britishpoliticalspeech.org/speech-archive.htm?speech=370>. – (дата звернення: 30.08.2022).
176. May Theresa. The Times speech, 2017. URL: <https://www.gov.uk/government/speeches/the-governments-negotiating-objectives-for-exiting-the-eu-pm-speech>. – (дата звернення: 21.08.2022).
177. May Theresa. The Wall Street journal, 2017. URL:

- <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/0263395721991411>. – (дата звернення: 03.09.2022).
178. May Theresa. Tory conference, 2016. URL: <https://www.bbc.com/news/uk-politics-37549796>– (дата звернення: 20.08.2022).
179. May Theresa. Tory Conference speech, 2018. URL: <https://www.mirror.co.uk/news/politics/9-biggest-moments-theresa-mays-13353807>. – (дата звернення: 28.08.2022).
180. Thatcher Margaret. Blackpool's speech, 1979. URL: <https://www.margaretthatcher.org/document/104147>. – (дата звернення: 27.08.2022).
181. Thatcher Margaret. Blackpool's speech, 1985. URL: https://books.google.com.ua/books?id=_ZugDwAAQBAJ&pg=PA68&pg=PA68&dq=thatcher+We+were+told+%E2%80%98you+can%E2%80%99 – (дата звернення: 27.08.2022).
182. Thatcher Margaret. Conservative Party conference speech, Blackpool, 1987. URL: <https://www.margaretthatcher.org/document/104402>. – (дата звернення: 31.08.2022).
183. Thatcher Margaret. Conservative Party conference speech, Brighton, 1980. URL: <https://www.americanrhetoric.com/speeches/margaretthatchernotforturning.htm>. – (дата звернення: 24.08.2022).
184. Thatcher Margaret. Glorious Revolution anniversary speech, 1988. URL: <https://www.royal.uk/christmas-broadcast-1988>. – (дата звернення: 31.08.2022).
185. Thatcher Margaret. House of Common's speech, 1973. URL: <https://www.margaretthatcher.org/document/102256>. – (дата звернення: 28.08.2022).
186. Thatcher Margaret. Interview for BBC2 News night, 1984. URL: <https://www.margaretthatcher.org/document/105565>. – (дата звернення: 28.08.2022).

ня: 27.08.2022).

187. Thatcher Margaret. Leader's speech, Blackpool, 1975. URL: <http://www.britishpoliticalspeech.org/speech-archive.htm?speech=121>. – (дата звернення: 26.08.2022).
188. Thatcher Margaret. Leader's speech, Blackpool, 1979. URL: <http://www.britishpoliticalspeech.org/speech-archive.htm?speech=125>. – (дата звернення: 26.08.2022).
189. Thatcher Margaret. Leader's speech, Blackpool, 1985. URL: <http://www.britishpoliticalspeech.org/speech-archive.htm?speech=131>. – (дата звернення: 25.08.2022).
190. Thatcher Margaret. Leader's speech, Blackpool, 1987. URL: <http://www.britishpoliticalspeech.org/speech-archive.htm?speech=133>. – (дата звернення: 27.08.2022).
191. Thatcher Margaret. Leader's speech, Blackpool, 1988. URL: <http://www.britishpoliticalspeech.org/speech-archive.htm?speech=133>. – (дата звернення: 28.08.2022).
192. Thatcher Margaret. Leader's speech, Blackpool, 1989. URL: <http://www.britishpoliticalspeech.org/speech-archive.htm?speech=135>. – (дата звернення: 02.09.2022).
193. Thatcher Margaret. Leader's speech, Bournemouth, 1975. URL: https://ora.ox.ac.uk/catalog/uuid:9c80bc93-3fe6-4fa8-a43c-2536084f48f4/download_file?file_format=application%2Fpdf&safe_filename=602325174.pdf. – (дата звернення: 27.08.2022).
194. Thatcher Margaret. Leader's speech, Bournemouth, 11. 08.1975. URL: <http://www.britishpoliticalspeech.org/speech-archive.htm?speech=121>. – (дата звернення: 28.08.2022).
195. Thatcher Margaret. Leader's speech in Bournemouth, 1990. URL: <http://www.britishpoliticalspeech.org/speech-archive.htm?speech=136>. – (дата звернення: 30.08.2022).
196. Thatcher Margaret. Leader's speech in Brighton, 1979. URL:

- <http://www.britishpoliticalspeech.org/speech-archive.htm?speech=177>.
– (дата звернення: 31.08.2022).
197. Thatcher Margaret. Leader's speech in Brighton, 1984. URL:
<http://www.britishpoliticalspeech.org/speech-archive.htm?speech=130>.
– (дата звернення: 23.08.2022).
198. Thatcher Margaret. Speech on industrial situation, 1979. URL:
<https://api.parliament.uk/historic-hansard/commons/1979/jan/16/industrial-situation>. – (дата звернення:
02.09.2022).
199. Thatcher Margaret. Speech to Conservative Party conference, 11.10.1975. URL: <https://www.margaretthatcher.org/document/102777>.
– (дата звернення: 29.08.2022).
200. Thatcher Margaret. Speech to Conservative Party conference, 05.01.1975. URL: <https://www.margaretthatcher.org/document/102777>.
– (дата звернення: 29.08.2022).
201. Thatcher Margaret. Speech to Conservative Party conference, 27.06.1975. URL:
<http://lisahistory.net/hist105/pw/docs/thatcherconservatism.htm>. – (дата
звернення: 26.08.2022).
202. Thatcher Margaret. Speech to Conservative Party conference, 1979. URL: <https://www.margaretthatcher.org/document/104147>. – (дата
звернення: 27.08.2022).
203. Thatcher Margaret. Speech to Conservative Party conference, Blackpool, 1979. URL: <https://www.margaretthatcher.org/document/104147>.
– (дата звернення: 26.08.2022).
204. Thatcher Margaret. Speech to Conservative Party conference, 17.04.1979. URL:<https://www.theguardian.com/theguardian/from-the-archive-blog/2013/apr/17/thatcher-margaret-speech-cardiff-1979/>. – (дата
звернення: 23.08.2022).
205. Thatcher Margaret. Speech to Conservative Party conference, 1980.

- URL: <https://www.margaretthatcher.org/document/104431>. – (дата звернення: 29.08.2022).
206. Thatcher Margaret. Speech to Conservative Party conference, 19.01.1987. URL: <https://www.margaretthatcher.org/document/106941>. – (дата звернення: 25.08.2022).
207. Thatcher Margaret. Speech to Conservative party Conference, 08.10.1987. URL: <https://www.margaretthatcher.org/document/106941>. – (дата звернення: 26.08.2022).
208. Thatcher Margaret. Speech to Conservative Party conference, 1987. URL: <https://www.margaretthatcher.org/document/106941>. – (дата звернення: 22.08.2022).
209. Thatcher Margaret. Speech to Conservative party conference, 1987. URL: <https://www.margaretthatcher.org/document/n66532>. – (дата звернення: 28.08.2022).
210. Thatcher Margaret. Speech to Conservative Party conference, 02.06.1987. URL: <https://www.margaretthatcher.org/document/106941>. – (дата звернення: 27.08.2022).
211. Thatcher Margaret. Speech to Conservative Party Conference, 08.01.1990. URL: <https://www.margaretthatcher.org/document/108217>. – (дата звернення: 30.08.2022).
212. Thatcher Margaret. Speech to Conservative Party Conference, 30.06.1990. URL: <https://www.margaretthatcher.org/document/196112>. – (дата звернення: 30.08.2022).
213. Thatcher Margaret. Speech to Conservative Party conference, 04.10.1990. URL: <https://www.margaretthatcher.org/document/108255>. – (дата звернення: 21.08.2022).
214. Thatcher Margaret. Speech to Conservative Rally at Cheltenham, 1982. URL: <https://www.margaretthatcher.org/document/104989>. – (дата звернення: 28.08.2022).
215. Thatcher Margaret. Speech to the Royal Society, 1988. URL:

<https://www.margaretthatcher.org/document/107346>. – (дата звернення: 25.08.2022).

216. Thatcher Margaret. The Lady's not for turning, 1980. URL: <https://www.americanrhetoric.com/speeches/margaretthatchernotforturning.htm>. – (дата звернення: 27.08.2022).